

ron da lles

LLUÍS G.CONSTANS, M.D.
JOSEP N.SANTAEULÀLIA
JORDI GALOFRÉ
M.ÀNGELS JUANMIQUEL ROVIRA
MIQUEL AGUIRRE
JAUME FARRIOL
Il·lustració: TXELL DARNÉ

ron
da
lles

RONDALLES
Quaderns nº25

Editors:
Antoni Bramon i Jordi Colomer

Autors de les rondalles:
Mn. Lluís G. Constans, Miquel Aguirre, Jaume Farriol,
Jordi Galofré, M. Àngels Juanmiquel i Josep N. Santaeulàlia

Edita:
Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles
Plaça de la Font, 11 · 17820 Banyoles · Tel. 972 572361

Amb el patrocini de:
Ajuntament de Banyoles
Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona

Il·lustracions:
Txell Darné

Correcció Lingüística:
Dolors Torrent

Disseny Gràfic:
Joan Gómez, "canseixanta".

Impressió:
Graficolor Banyoles

Dipòsit Legal: GI-393-2005
ISBN 84-933527-1-3

ron
da
lles

índex

■ 7| Presentació

■ 9| Rondalles. LLUÍS G. CONSTANS, M.D.

■ 11| El drac de Banyoles ■ 21| El salt de la reina ■ 25| La mina del castell ■ 31| El falcó d'en Cap d'Estopa ■ 35| L'espasa d'en Tallaferro ■ 37| La misteriosa princesa ■ 41| La batalla del Matamors ■ 45| En Pagès de Guialbes ■ 51| La serp del brillant ■ 55| El Sant Crist de la Llum ■ 57| El mal caçador ■ 63| Les tres comandes ■ 67| En Morgat de Porqueres ■ 73| En Banyeta a sarau ■ 77| Les llums del coll de Condreu ■ 81| Les urpes del mal esperit ■ 85| La resclosa del dimoni ■ 89| La sogra de Sant Pere ■ 93| La missa de Sant Xemplí ■ 97| La sopera temptadora ■ 101| Els encants de les Tunes ■ 107| La pedra del diable ■ 111| Els enfonsats de Lloret Salvatge ■ 115| El poder de les ànimes ■ 119| El testament de l'avi Rabassa ■ 125| El pla de les Bruixes ■ 131| El bon soldat ■ 135| El mosso del moliner ■ 137| El difunt convidat ■ 141| La bóta de Sant Ferriol ■ 145| El cavaller del clot de l'Infern ■ 149| Declaració de l'autor

■ 151| Rondalles. JOSEP N. SANTA EULÀLIA, M. ÀNGELS JUANMIQUEL ROVIRA, JORDI GALOFRÉ, JAUME FARRIOL, MIQUEL AGUIRRE.

■ 153| El cavaller Georgan. JOSEP N. SANTA EULÀLIA
■ 161| La llegenda del mal de pedra. JORDI GALOFRÉ
■ 167| El llop i l'aurella. M. ÀNGELS JUANMIQUEL ROVIRA
■ 173| El tracte de Briolf. MIQUEL AGUIRRE
■ 187| Sant Jordi. JAUME FARRIOL

PRESENTACIÓ

El llibre que teniu a les mans és la segona reedició de les Rondalles, que el C.E.C.B. va publicar els anys 1952 i 1981, ara exhaurides. La primera edició consistia en una publicació de 7 llibrets on es van editar les rondalles recollides per mossèn Ll. G. Constans. Aquesta edició s'havia d'haver publicat abans perquè el primer llibret va passar censura obligatòria l'any 1948. L'edició de 1981, en una publicació conjunta de les anteriors rondalles, la va publicar el C.E.C.B. amb motiu del 25è aniversari de la mort de Ll. G. Constans.

El conjunt de rondalles que publiquem en aquesta edició renovada conté la majoria de rondalles ja publicades anteriorment, però hem volgut actualitzar-ne el contingut amb la inclusió de 5 nous escrits, d'excel·lent qualitat. Per això aquest llibre conté rondalles originals d'escriptors prou coneguts a la comarca com M. Àngels Juanmiquel, Josep N. Santaaulàlia, Miquel Aguirre i Jordi Galofré. També hem inclòs una rondalla de Jaume Farriol, apareguda recentment amb la qual volem reconèixer la seva vàlua com a escriptor. La il·lustració és a càrrec de Txell Darné.

La Junta del C.E.C.B. ha cregut convenient la reedició d'aquestes Rondalles (moltes de les quals fan referència a la comarca i, per tant, en sentit estricte hauríem de parlar de 'llegendes') per tal que pugueu tornar a gaudir d'aquestes petites relíquies d'un altre temps. En un encertat contrapunt, les modernes rondalles dels escriptors actuals completen un volum que serà engrescador i divertit per a petits i grans.

gaudiu-ne!

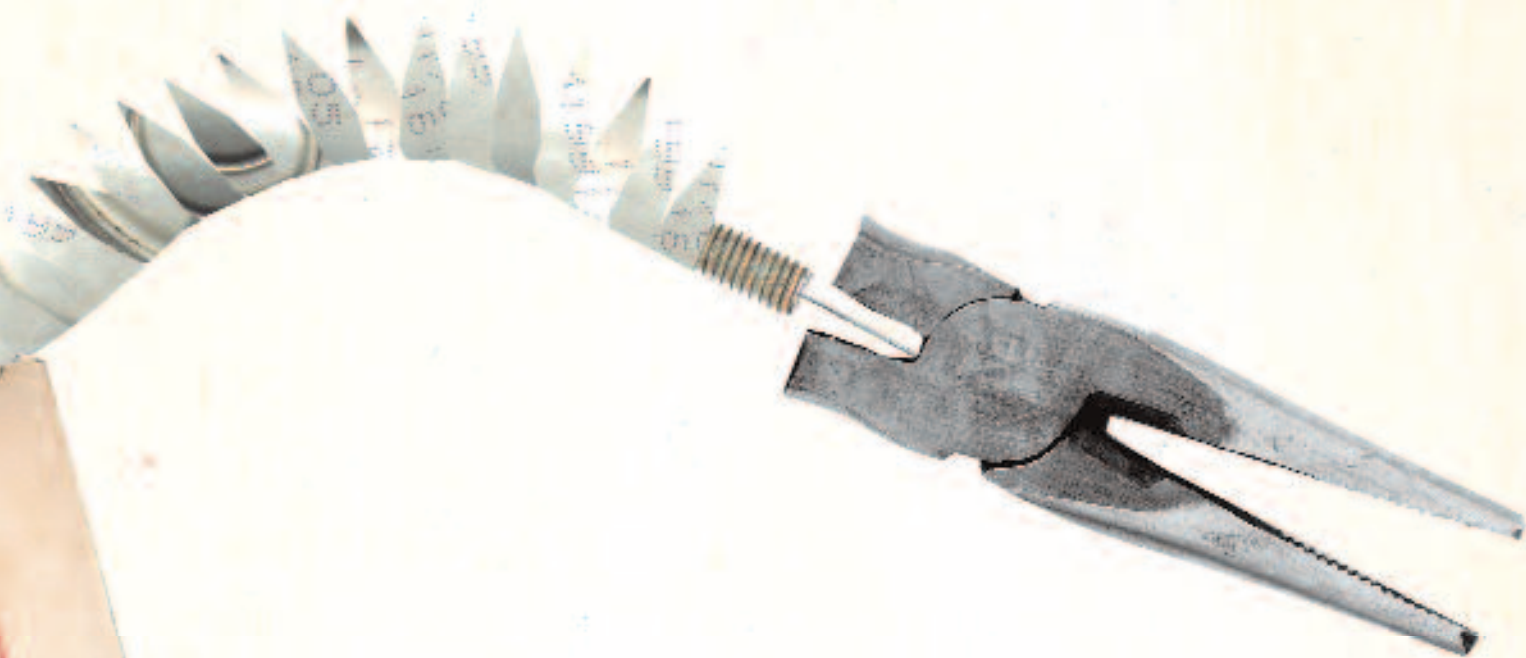
Rondalles.

LLUÍS G.CONSTANS, M.D.

EL DRAC DE BANYOLES

.....

a les darreries del segle VIII una bèstia fantàstica, descomunal, tenia aterrits els pobres banyolins. El seu cau era una pregona caverna oberta arran de terra entre l'estany i el poble de Banyoles, situada en el lloc conegut encara avui per clot del Drac, que en realitat no era sinó un fenent o clivella del subsòl, per on s'escorrien les aigües de l'estany, que en aquells temps reculats fins allí s'estenia. Amb els anys aquest veral fou assecat i convertit en un extens conreu, conegut també popularment per "la Draga", a l'extrem nord de l'actual ciutat i a mà esquerra de la carretera de Besalú.

El monstre, semblant als animals prehistòrics per les seves proporcions colossals, era extraordinàriament horrible. Li cobria tot el cos una escata d'afilades pues d'os, que el feia invulnerable. Tenia llargues ales i arpons arquejats, i una espina dorsal eriçada de burxes se li estenia des del bescoll a la cua. Diuen que dels ulls li sortien espurnes com brandons flamejants i que tenia l'alè tan pestilent que en bufar assecava les plantes, enverinava les fonts, empestava els camps i encomanava malalties a persones i animals. Però sobretot era molt voraç. Els caps de bestiar que s'esqueien a passar prop del seu cau desapareixien, com per art d'encantament, dins de la seva gola.

El pànic i la mort planaven arreu. Banyoles semblava un poble maleït. Els seus malaurats habitants vivien amb l'ai al cor i no feien sinó repetir, plorant:

-El drac! El drac!

Si haguéssiu entrat a la vila, hauríeu trobat les portes de les llars barrades abans que les gallines fossin a jóc. Perquè temien, i no sense raó, que la fera verinosa es fiqués per les cases i devorés els estadants. N'era tan llaminera, de la carn humana! A quants que li barraren el pas no havia devorat!

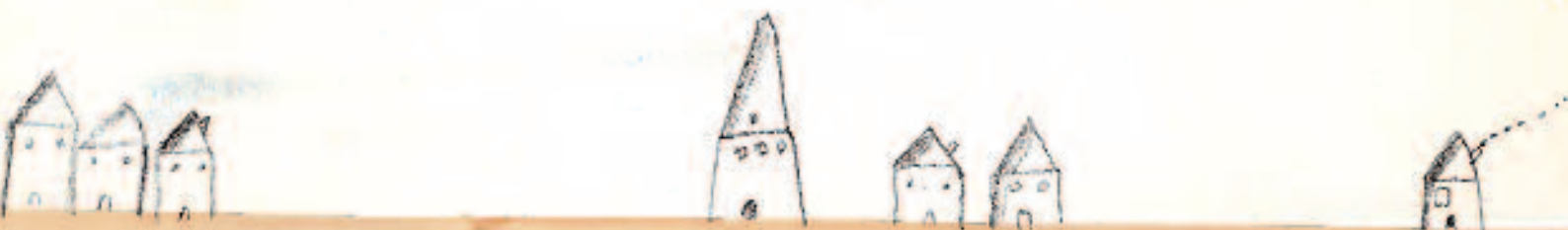

La vila s'anava buidant i era de témer que poc a poc seria un fet el seu total despoblament fins a convertir-se en un desert. I, com que qui s'espera es desespera, els dissortats banyolins acordaren donar l'últim pas dolorós tot doblgant-se a les exigències del monstre, que, per aquietar-lo i perquè no devastés aquell país, calia acontentar amb un llamí, i aquest llamí -oh, horror!- era un infant.

El cruent i humiliant tribut es complia implacablement. Cada dia eren sortejats els infants de Banyoles i, adés un nen adés una nena, portaven les criatures a la boca del clot del Drac, el qual, en sentir ferum de carn, sortia del cau i en dir Jesús, la trossejava amb els seus ullals esfereïdors. O, si no -ai d'ells!- la fera corria d'ací i d'allà xiulant i udolant feréstegament i semblant la mort. Allò no podia durar. O el monstre se'ls menjaria a tots o ells acabarien per abandonar la vila.

La nova de fets tan paorosos arribà a oïdes de l'exèrcit de Carlemany, que, després de subjectar la Narbonesa, havia entrat a Catalunya perseguint els penons de la Mitja Lluna. Molts dels seus esforçats cavallers volgueren immortalitzar llurs noms batent-se amb el drac, però no pocs acabaren per ésser trinxats entre els seus arpiots.

Assabentat de tanta dissort, el mateix emperador determinà exterminar-lo ell personalment. I, muntat en el seu cavall blanc i voleiant-li el mantell vermell, Carlemany investí la fera. Enmig de la lluita descomunal se sentien en hòrrida barreja l'udol del drac i els terribles cops d'espasa moguda furiosament pel braç poderós del guerrer. El desigual combat acabà amb la derrota de l'emperador, que veié saltar feta estelles la seva invicta espasa sense haver fet ni un escantell en la còrpora del monstre.

Verdaguer, qui va estar uns dies a Banyoles, camí de la Mare de Déu del Mont, esmenta el drac en aquests versos del Canigó:

Quan Carlomagne deslliurà a Girona
se vegeren exèrcits per los aires
uns amb altres lluitar, com llenyataires
amb llurs destrals dintre l'afrau pregona;
plovía sang per dar-li nou baptisme;
llampeguejà i en hòrrida tempesta
senyà una creu de foc sa abúrnea testa.
Los moros la revenja encomenare

a un drac del negre abisme,
que devorava nines e infantons
i, arreu, los cavallers que amb ell lluitaren,
amb sos cavalls, ses armes i penons.
Era feréstec, monstuós, deforme;
ab son verí l'Estany enterbolia,
i de sa cua ab lo remàs enorme
a la vila ses ones rebotia.

Què fer en cas tan delicat? El poble reconegué aleshores que no eren les armes de la guerra les que havien d'eliminar l'autor de la seva llarga tragèdia, sinó les oracions del just. Incorporat a l'host franco-catalana que anava cap a Girona a alliberar-la del jou sarraí, havia arribat a Banyoles un anacoreta o monjo que es deia Mer. Tenia fama de sant, i per aquesta raó Carlemany no havia emprès la croada contra els alarbs sinó després de fer venir del desert l'anacoreta, avisat per divina inspiració, que aquell sant baró l'acompanyaria.

Ara heu de saber que sant Mer havia nascut a la província narbonesa i que el seu pare, atenent la noblesa de la seva nissaga, havia intentat decantar-lo a l'honor de les armes, però debades, puix, tement el piadós jove, fill únic i hereu d'un ric patrimoni, que la carn i la sang violentessin la seva vocació de dedicar-se en cos i ànima al servei de Déu, fugí en secret de casa seva i amb el seu fidel company, anomenat Patrici, es retirà al desert fins que, com tenim dit, buscat i requerit pels missatgers de l'emperador, abandonà la soledat i acompanyà els exèrcits cristians, els quals des d'aleshores esdevingueren invencibles. Per això, quan el sant va arribar a Banyoles, venia precedit d'una fama de taumaturg que el feia doblement venerable. Es deia que en una ocasió proveí miraculosament les tropes cristianes i ressuscità els soldats que havien mort de fam, i que si Carcassona, tant temps assetjada, va lliurar-se a mans del cabdill de la Creu, havia estat per les oracions d'aquell religiós. Confiant, doncs, el poble banyolí, més en els dejunis i penitències de Sant Mer que en el poder fabulós dels cavallers de la Reconquesta, acudí a la seva virtut. Una variant de la llegenda fa notar que qui, feta una mar de llàgrimes, anà a trobar el

sant, fou la mare de l'infantó que en aquella diada, en compliment de l'onerós tribut, havia d'ésser lliurat a la bèstia, tot afegint que aquella pobra criatura era precisament parenta de Sant Mer. Fos qui fos, amb una estola al damunt i amb l'oració a flor de llavi, l'home venerable anà a trobar la bèstia al clot del Drac. Li tirà l'estola i, davant l'astorament de tots, el monstre, perduda tota ferotgia, seguí el sant, com un cadell manyac, fins a la plaça del poble, on fou degollada enmig d'uns alegrois sense fi ni compte.

Potser ni fins a la plaça va arribar el drac esgarrifós. Mossèn Cinto cuita a dir al final dels versos transcrits:

Lo monjo Sant Emeri
dels orfenets i viudes a les veus
deixà son asceteri
i'l monstre esgarrifós caigué a sos peus.

En agraïment a Déu per tan singular favor, els banyolins, per iniciativa del seu alliberador, aixecaren el Monestir de Sant Esteve, que l'emperador Carlemany dotà de grans rendes i privilegis:

Anant ab l'emperador
a Banyoles vós restàreu,
allí un monestir fundàreu (Goigs).

No trigà gaire a escampar-se arreu d'Espanya la fama de les guaricions que Déu obrava per mà del seu servent. I varen ésser tan repetits i nombrosos els pelegrinatges que es feien a l'abadia benedictina, que el sant taumaturg, desitjós de recobrar la pau de la solitud, resolgué de tornar al desert.

Deixant del món les remors
al desert vàreu fugir
i aquest lloc honràreu vós.

En arribar a aquest punt, intervé la llegenda i fa anar el sant cap a Centenys, poblet veí

de Banyoles, entre solixent i tramuntana, cercant en les petites fondalades boscoses un raconet on fer penitència; però diuen que els dos o tres masos que hi devia haver aleshores -i potser encara pagans- no l'acolliren, ans al contrari, li varen etzibar una rajada de pedres que l'obligaren a abandonar aquell indret.

El sant va dir:

Rocs em doneu,
rocs tindreu.

I, desviant-se a mà dreta, seguí el curs del Farga, petit rierol que serpeja cap a migdia, tot aturant-se en el vessant oriental de la serra del seu nom, on avui s'aixeca la seva ermita, dins del terme d'Olives, antiga sufragània de Sant Esteve de Guialbes. L'endemà els escassos veïns de Centenys contemplaren esglaiats una escampadissa de pedres que feia feredat. Els conreus, les vinyes, els boscos, les prades, els olivets, tot era un pedregam. Prou tractaren de netejar aquella imponent sembrada de còdols i rierencs, però fou debades. Com més en rasclonaven, més en brollaven de sota terra. Res no collien del que sembraven. Ni un gra ni un bri d'herba no podia arrelar. La misèria i la fam, els gams i les malures trucaven a les portes.

-Quin càstig! -es deien-. Tornés el sant home!

I així, penedit del malfet, baixaren a Farga a la percaça del virtuós anacoreta i, en trobar-lo, demanaren perdó a Déu i a ell. I el sant féu oració i els acomiadà prometent-los que novament els camps llevarien fruit i reviscolarien les plantes, però ho farien enmig d'aquell pedregam, que perduraria a través de les generacions per escarment dels venidors. Heus aquí perquè avui encara en tot aquell veral es pot veure una capa de pedrugall que cobreix la crosta de la terra i que, en realitat, no és sinó un sediment d'al·luvió, propi dels terrenys quaternaris.

Havent mort el pare del sant anacoreta, Càndia s'encaminà al desert de Guialbes desitjosa de veure el seu fill i passar al seu costat els últims anys de la seva vida. Al cap d'un quant temps, però, coneixent que la seva bona mare li era una nosa per al recolliment, el piadós anacoreta pogué persuadir-la que servís Déu separada tan solament per la distància que establiria la llargada del seu bàcul. I, llençant el bastó, va anar a caure al lloc on després fou bastida la capella de Santa Càndia, a l'altra banda del Farga, com a

dos tirats de pedra de l'ermita de Sant Mer.

De tal manera tiràreu
un bastó ab vostra poder,
que, segons vostre voler,

a Càndia li senyalàreu
la que havia de tenir
habitació lluny de vós.

Sant Mer va morir, segons Pujades, l'any 827. Tamayo afegeix que fou sepultat per Patrici i els seus companys.

Una tradició molt arrelada a la comarca diu que els pastors del poble de Santa Llogaia del Terri veien caure una pluja d'estels cap a orient, darrera la serra de Sant Mer, a l'indret on avui s'aixeca la seva capella. Què volien significar aquells estels? Se sabia que el sant havia estat enterrat en aquell veral, qui sap si sota l'ermita -l'existència de la qual ens consta documentalment des de l'any 1285-, però encara no se n'havia trobat el cos. Amb això, el dia 4 de juny de 1627 -com diu una acta subscripta pel rector de Sant Marçal de Corentella, Mn. Baldiri Sadurní, testimoni ocular-, s'encaminaren cap al lloc determinat els reverends rectors de les parròquies veïnes, l'honorable Ramon Xatmar, senyor dels castells de Medinyà i Guialbes, l'ermità Miquel Bosil i els dos pagesos Jeroni Fort, de Sant Esteve, i Esteve Lleal, d'Olives. La llegenda afegeix que quan el "vell Lleal" donà el cap de magall i descobrí les santes despulles, se sentí una veu que deia:

Lleal ets, Lleal seràs;
ni pujaràs ni baixaràs.

Les relíquies de Sant Mer foren traslladades a l'església parroquial de Sant Esteve de Guialbes.

I NOTES I

La llegenda del Drac no és exclusiva de la comarca banyolina, tot al contrari: la veiem atribuïda, des dels primers temps, als cabdills més valents dels exèrcits cristians i als propagadors més representatius de l'Evangeli a certes comarques: sant Jordi, Carlemany, Guifré el Pilós, Ramon Berenguer III. No obstant això, els protagonistes principals de la tradició del Drac són sant Jordi i santa Marta. Als temps de l'abat de Ripoll, Dalmau Sagarriga (1234-1256), remunta la tradició sobre una espantosa fera, que uns anomenen tigre i altres "tarasca", i és coneguda pel "Lluert de sant Eudald", que era el terror de l'alta muntanya investint els qui feien via al Coll de Canes, on tenia la seva llodriguera. Es diu que, a l'últim, aconseguí occir-lo, amb la protecció de sant Eudald, l'esforçat cavaller Dulcet i n'oferí les despulles a Santa Maria de Ripoll, església del sant. Cal recordar també la Cova del Drac, de Sant Llorenç del Munt.

Greus autors opinen que tals heroïcitats, tan comunes en crònics de tots els països, al·ludeixen a turbulències pacificades, a passions vençudes, a errors extirpats, etc. Recordem la "tarasca", que santa Marta dominà a Tarascó, fet que Nostradamus considera com una al·legoria del triomf de la veritat damunt de l'error (Història de Provença, P. I.^a, p. 29) El drac que Sant Mer subjectà i el de sant Jordi, entre altres, potser enclouen un significat més transcendental del que a primer cop d'ull sembla. "No obstant -afegeix Pellicer, parlant del monstre del Coll de Canes-, no gosem negar rodonament la realitat del lluert de sant Eudald, ja que és cosa certa que molts sants triomfaren de diversos animals ferotges i Nostre Senyor Jesucrist donà, com una prova de la seva divinitat, el poder que alguns dels seus tindrien damunt de les feres (Mc. XVI, 18)" (Ripoll, pp. 138-139). Sobre el fonament històric de la llegenda i entre les diverses opinions, hi ha qui suposa que el drac no és més que una personificació de la vida llicenciosa que en temps remotíssims regnà a Banyoles; sostenen altres que era un poderós sarraí, que oprimia feroçment els cristians de la comarca, exigint-los un ominós tribut, i Sant Mer, segons aquesta interpretació, era un sant benedictí de Narbona que,

allistat a l'exèrcit de Carlemany, per combatre els enemics de la fe, matà el cabdill moro i fou recompensat per l'emperador amb la fundació del monestir. L'opinió més viable sembla ésser la d'Alsius, que afilla la tradició banyolina a la de santa Marta durant l'evangelització de Provença a mitjan segle primer i ve a dir que és una de tantes tradicions gentiliques -els dracs verinosos que en l'època mitològica atüiren els herois llegendaris- que el cristianisme va despullar de llurs formes grolleres i vestí amb les draperies de les virtuts evangèliques per acabar amb les restes de la idolatria. "La presència del drac a la comarca és la representació social d'una comarca; estat d'opressió moral difícil d'ésser combatut amb la força de les armes, l'enginy i el braó, i fàcil per a l'anacoreta a força de penitència, austeritat i oració, font de les virtuts i forces sobrenaturals que adornen el missioner apostòlic, emprenedor de la tasca d'evangelitzar un país on dominen el vici i la corrupció de costums". Són paraules de l'historiador (Gazeta Banyolina, 3 juny 1917).

En tot cas, un animal format amb organismes de diverses espècies: de rèptil (escates de cocodril), d'ocell (ales d'àguila) i mamífer (arpiots de lleó i musculatura d'elefant), és impossible biològicament. D'altra banda, la narració és purament imaginària, almenys en alguns punts, puix que històricament no s'ha pogut comprovar que Carlemany fos ni una sola vegada a les comarques gironines. I, documentalment parlant, el fundador del monestir de Sant Esteve de Banyoles no és Sant Mer, sinó Bonito, com testifica el precepte del rei franc Lluís el Piadós, fill de Carlemany, atorgat l'any 822 a favor de l'abat Mercoral, que Villanueva, seguit per Alsius, pretén identificar amb sant Mer. I no és pas aquesta una idea "poc versemblant", com ve a suposar Dom Lambert, puix que el citat Mercoral, de fet, és elegit abat successor del fundador Bonito i podia ésser molt bé cofundador del monestir, i en realitat ell n'és l'organitzador que aconseguí del Piadós i del Metropolità de Narbona la plena immunitat i jurisdicció. Àdhuc el nom hi té certa retirada.

Sant Mer té un altar dedicat a l'església exmonesterial de Sant Esteve de Banyoles.

EL SALT DE LA REINA

des de la plana de l'Empordà, de cara al cap de Creus, es pot resseguir amb els ulls, retallada en el blau del cel, la silueta de l'històric Castell de Verdera, avui de Sant Salvador, bastit en el carener de Sant Pere de Rodes. En el vessant de tramuntana i als seus peus jeu encara, com a testimoni de millors temps, l'imponent esquelet de pedra del venerable cenobi benedictí. El formidable castell s'aixeca damunt la gran roca, que puja molts metres de fondària. Antigament, havia pertangut al monestir de Sant Pere; però, per una concòrdia que establiren l'abat i el comte d'Empúries Ponç Hug IV, aquest va ocupar-lo el 27 de febrer de 1283.

Arran dels murs del castell mirant a Castelló i a l'esquerra de l'ermita de Sant Onofre, s'obre una esfereïdora cinglera, per on la tradició fa saltar, com a Siurana, la reina mora. D'aquí ve el nom del Salt de la Reina que es dóna, erròniament, a aquell penya-segat. Vençuts els alarbs a tot l'Empordà, corregueren a redossar-se a la serralada de Roses, i sovint baixaven al pla, on saquejaven tot el que trobaven al pas.

Per fi, la host franco-catalana decidí acabar aquell estat de coses, i envià a envestir tots els cataus de la muntanya un estol de guerrers que, a la fi, encerclaren la fortalesa de Verdura, on es refugiaven els moros, acorralats pels croats de la Reconquesta.

Era negra nit quan es donà l'assalt. La foscor era impenetrable. Enmig d'una boira atapeïda es confonien les garrigues i els brucs, els avencs i els cims. Allà dalt, al bell cim de la torre de l'homenatge onejava com un drap negre la senyera de la Mitja Lluna. A baix un estol d'homes, aguantant els coltells amb les dents, s'arrossegaven silenciosament per entremig de romanins i farigoles.

I, amunt amunt, costejant la serra de Sant Salvador, s'arrapaven a la primera muralla, que cenyia la fortalesa. La guàrdia sarraïna vetllava el son dels estadants. Ni una llenca de claror s'esmunyia per les sageteres del castell. L'hora era arribada. De sobte esclatà al pati i als fossats una cridòria imponent que feu estremir la mateixa roca del cingle.

-Al·là! Al·là!

-Santa Maria!

-A ells, els infidels de la Creu!

-Desperta ferro!

I els avantguardes de la host cristiana, abatut el primer mur, envestiren de bell nou fins a petjar l'expugnada fortalesa. La brega fou d'una ferocitat indescriptible. El valí o règul moro, que des d'un finestral ha vist les ombres humanes escalar les muralles i llançar-se al pati enarbolant atxes enceses, es tira com un llamp a la defensa del castell que li havia estat encomanada. Alarbs i cristians es confonen en una lluita espantosa, sagnant.

-A mata-degolla, fills de Mahoma! -crida el valí, cruixint les dents- ¡Jo sóc amb vosaltres! I corre d'ací d'allà a tots els llocs de perill.

El cos d'exèrcit de la Reconquesta és arribat i la brega s'estén als voltants del castell. A dintre se sent un formidable cop de forrellat, s'obre una cambra i una dama mora surt precipitadament. Els ulls li llampeguen. El pànic i la mort s'apoderen dels alarbs, que fugen a solixent, cap al mar. La mora, a qui el poble ha atorgat el títol de reina, munta el millor cavall que té i surt amb el seu servei a socórrer el seu marit i la seva host en

derrota. Folla d'ira, fuetreja despietadament el corser i, clavant-li els esperons fins a fer-li sang, el fa córrer com el llamp. L'animal esperonat per la dama impacient, renilla, s'encabrita, fa un salt formidable i s'estimba a les pregoneses de l'abisme.

Al lluny de la mar, emporitana, on l'aigua i el cel es besen, clarejava el nou dia. La ratlla blanca de la Costa Brava dibuixava el cap Norfeu, la badia de Roses, el Montgó, les Medes i les muntanyes del Bisbe Mort. Més a prop, els estanys que voregen el grau de la Muga. El cadàver de la reina morta jeia al fons de la cinglera al costat d'una roca tenyida de sang. I la gent de l'entorn afegeix que de tant en tant, en nits sense lluna, se senten els planys d'aquella dama dissortada.

| NOTES |

La llegenda del castell de Verdera ofereix altres variants. Però la versió que sembla més probable és la que situa al fet en la invasió del comtat d'Empúries pel comte de Besalú, Guillem el Terrible, durant el govern d'Hug I. En aquest cas, l'heroïna fou Na Reina, filla del castellà de Verdera, la qual, perseguida i acorralada a la plataforma de la torre, es va tirar al buit del cingle abans que perdre l'honestedat. Ara bé, descartat que no fou cap regina la que donà nom al "Salt de la Reina",

sinó simplement la damisel·la de Verdera, Na Reina, sobre el seu perseguidor hi ha dues versions: l'una diu que fou el mateix Guillem de Besalú, desaforat i lúbric, i una altra que pretén haver estat un rei moro. Aquesta darrera versió s'explica com el resultat d'una incursió de pirates sarraïns per les costes del comtat d'Empúries: el cap dels pirates pujà fins a Verdera, i durant el saqueig descobrí la donzella que, per salvar-se, es refugià a la torre i es precipità daltabaix del cingle.

LA MINA DEL CASTELL

.....

el senyor del castell d'Hostoles des d'una finestra, partida per un mainell, contemplava les terres del seu feu, que s'estenien des de la capçalera del Far a la serra de Colltort.

Els sarraïns acampaven, com llopada a l'aguait, entorn del tossal roquer, al cim campanut del qual s'aixeca com un niu d'àligues, la fortalesa medieval. Ja feia dies que durava el setge i debades havien maldat per trencar aquella argolla de ferro que els anava cenyint cada vegada més. Entretant, al castell, les provisions minvaven...

-Missenyor -anuncià un guerrer, esquàlid sota la cota de malla, apareixent a la cambra-, he recorregut els soterranis, els magatzems i... d'aquí a tres dies...

-Sí, ja us entenc. Seran tots buits.

-Darrera els marlets i lladroneres jauen famolencs els defensors del castell. Què cal fer, missenyor?

El castellà no respongué: una forta tempesta li agitava el pit. Començà a canar a gambades la gran sala de voltes de pedra tallada. Els esperons del seu calçat, en petar damunt de les llosanes, trencaven feréstegament aquell silenci de mals averanys. Semblava una fera engabiada.

-Quants sacs de blat queden al graner? -preguntà secament bo i aturant-se.

-Dos, missenyor.

Al cavaller li caigué l'ànima als peus.

-Dos sacs! -Dos sacs de blat per a atipar la guarnició del castell d'Hostoles! I als magatzems?

-Res, ni una palla.

-I els cavalls, de què viuen?

-Ahir a la nit s'engoliren l'última braçada d'alfals. Renillen que fa dol.

-Doncs, mateu-los, si no es pot menjar millor. Lloat sia Déu!

-Però el vostre corser volador...

-Coll a terra! El primer!

-Es farà com vostra senyoria mana.

I, inclinant-se, anava a sortir.

-Escolteu! -afegí el castellà, com si li acudís una idea lluminosa.

-Escolto, senyor.

-Es pot davallar sense perill al Riubrogent?

-Sí, missenyor, per ara. Els sentinelles de la mina han pujat de les baumes del riu i no han vist una ànima pels voltants. Sort n'hi ha que els alarbs, de nits, s'apropen més al turó del castell i no es queden a dormir a les Balmes'. Perquè si s'adonen de la llosa que tapa la mina, estem perduts!

-Doncs, cuiteu a complir el que us diré. Baixeu al Riubrogent i pugeu sacades de sorra cap al graner, moltes, fins que us digui prou. Ho heu entès?

-Sí, missenyor.

-I, tot anant al riu, tireu les xarxes i mireu d'agafar peix. Després, en despuntar l'alba, que uns quants ballesters surtin fins als murs exteriors i procurin fer cacera.

Tota la nit una llarga corrua d'homes, carregats amb sacs de sorra, pujaven del Riubrogent corredor amunt de la mina, i en ésser al graner

de la fortalesa els buidaven amuntegant la sorra fins a quasi tocar les voltes de carreu. Llavors el senyor d'Hostoles escampà damunt de l'estiba d'arena els dos sacs de blat donant-hi l'aparença d'una gran pila de gra i trobar-se el graner en una de les tongades de més abundor. Un raig d'esperança brillà en els ulls del cavaller, i els seus llavis dibuixaren un enigmàtic somriure. Llavors el cavaller enarborà bandera blanca a la torre de l'homenatge per parlamentar amb l'enemic, qui contestà amb una senyera igual. Grinyolaren les cadenes del pont

i la robusta porta caigué damunt del fossat per a donar pas a dos capitans que s'encaminaren a la tenda del cap assetjador. Arribats a la seva presència, li feren a mans una lletra de llur senyor en la qual convidava el cabdill moro i el seu seguici a menjar amb ell al castell. Cavallerosos els alarbs, acceptaren la invitació i l'endemà, abillats amb les millors robes i rumbejant preuats joiells i cotes d'argent, feren cap al castell. El pont i el portal els foren franquejats.

Després de les salutacions de rúbrica, i el cavaller els invità a passar al menjador.

-Què voleu menjar, senyors: carn o peix? -preguntà.

-Jo, peix -contestà el cabdill sarraí. I tot seguit foren presentats uns peixos molt ben adobats. Després perdius i conills, tot molt saborós, i també vins excel·lents.

Els alarbs, astorats davant d'aquell esplèndid banquet, es preguntaven d'on podia haver sortit aquell castell de plats tan escollits. El cap de la host enemiga restà pensatós.

-No us trenqueu el cap, senyor -li advertí el castellà-. Si penseu rendir-nos per la fam, ja ho veieu.

-Voleu dir, cavaller -féu aquell-, que disposeu de provisions per un any?

El senyor d'Hostoles, per tota resposta somrigué d'una manera estranya.

-Veniu, i vós direu.

I acompanyà els hostes al graner. Les portes de doble full s'obren de pinta en ample mentre el cavaller, assenyalant l'aparent muntanya de blat, els diu:

-Veieu?... I penseu que piles com aquestes, les podem tenir a tothora.

L'ambaixador sarraí, convençut que a la fortalesa hi havia una fabulosa quantitat de reserves, abaixà el cap i partí del castell.

L'endemà al matí, quan els primers raigs de sol besaven els espadats del Far, el senyor d'Hostoles i els seus braus guerrers contemplaven, somrients, la llarga cadena de caravanes enemigues que fugien Ter avall, el penó de la Mitja Lluna caigut i les llances, avergonyides de la derrota, amagades enmig de la polseguera. Els enemics de la Creu, abandonant el setge de l'històric turó, marxaven a la recerca d'aventures més fàcils i més ràpides. Dalt de la torre de l'homenatge brandava la campana amb saltirons d'alegria.

Qui a guineus vol enganyar
molt matí s'ha de llevar.

¹ *Les Balmes de la Torre, casa pairal de la parròquia de Sant Feliu de Pallerols al peu del turó del Castell d'Hostoles.*

El castell d'Hostoles està situat al centre de la vall del seu nom, en el cim d'un turó punxegut, que es desprèn de la serra divisòria de les conques hidrogràfiques del Ter i del Fluvià, entre Sant Feliu de Pallerols i Les Planes. Aquest, amb els altres castells de Puigalder, Finestres i Colltort, servia de defensa de la frontera de ponent del comtat de Besalú. La seva situació estratègica no té pariona; bastit damunt d'un penya-segat, és accessible només pel costat NW. Jo, que l'he visitat, he pogut constatar

que les seves muralles voregen la roca del cingle. La torre de l'homenatge, rodona i dreta a l'angle de tramuntana, defensava l'entrada del castell.

El senyor d'Hostoles, des d'aquesta torre com un niu d'àligues, podia contemplar tots els seus dominis: la riallera vall de Cogolls, vigilada pel seu castell de Puigalder al fons; la vall d'Hostoles, ubèrrima, serpejada pel Riubrogent, amb els seus pobles de Sant Miquel de la Pineda, Sant Iscle de Colltort, Sant Feliu de Pallerols, les Planes i les Ancies. A tramuntana, cenyia l'horitzó la serra de Colltort.

A ponent, les agulles del Puigsacalm, el "Montserrat de Bas", la muntanya de la Salut i els cingles del Far; a migdia, la vall de les Planes i Amer, colonitzada pels monjos de Sant Benet, el temple romànic de la qual fou panteó dels seus senyors, i, a solixent, la vall de Cogolls, amb les serres de les Ancies i Finestres.

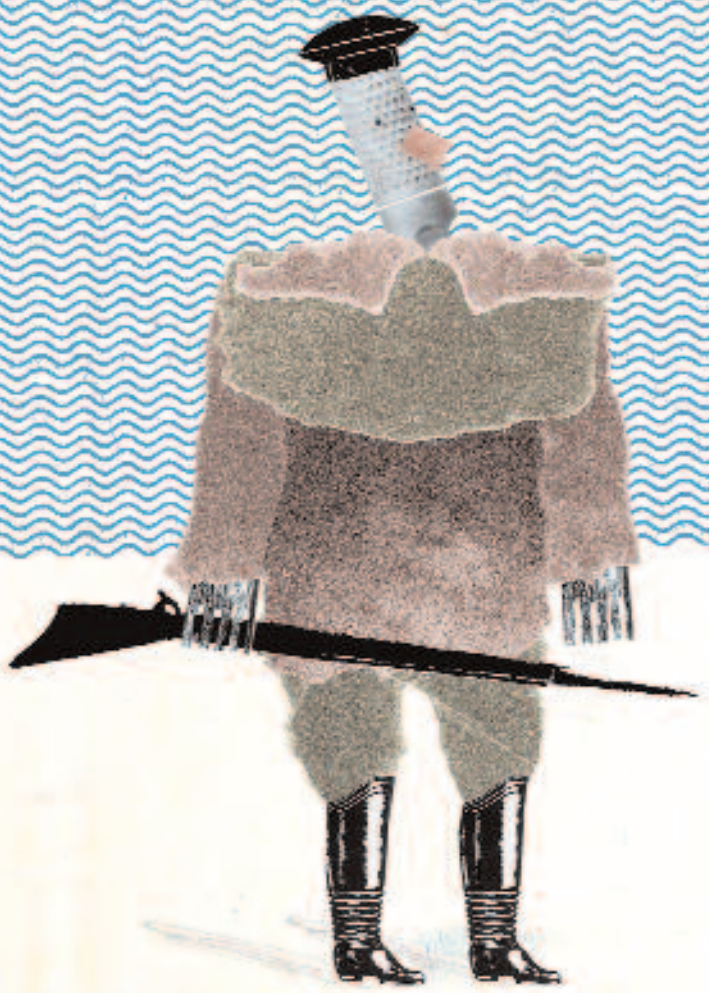
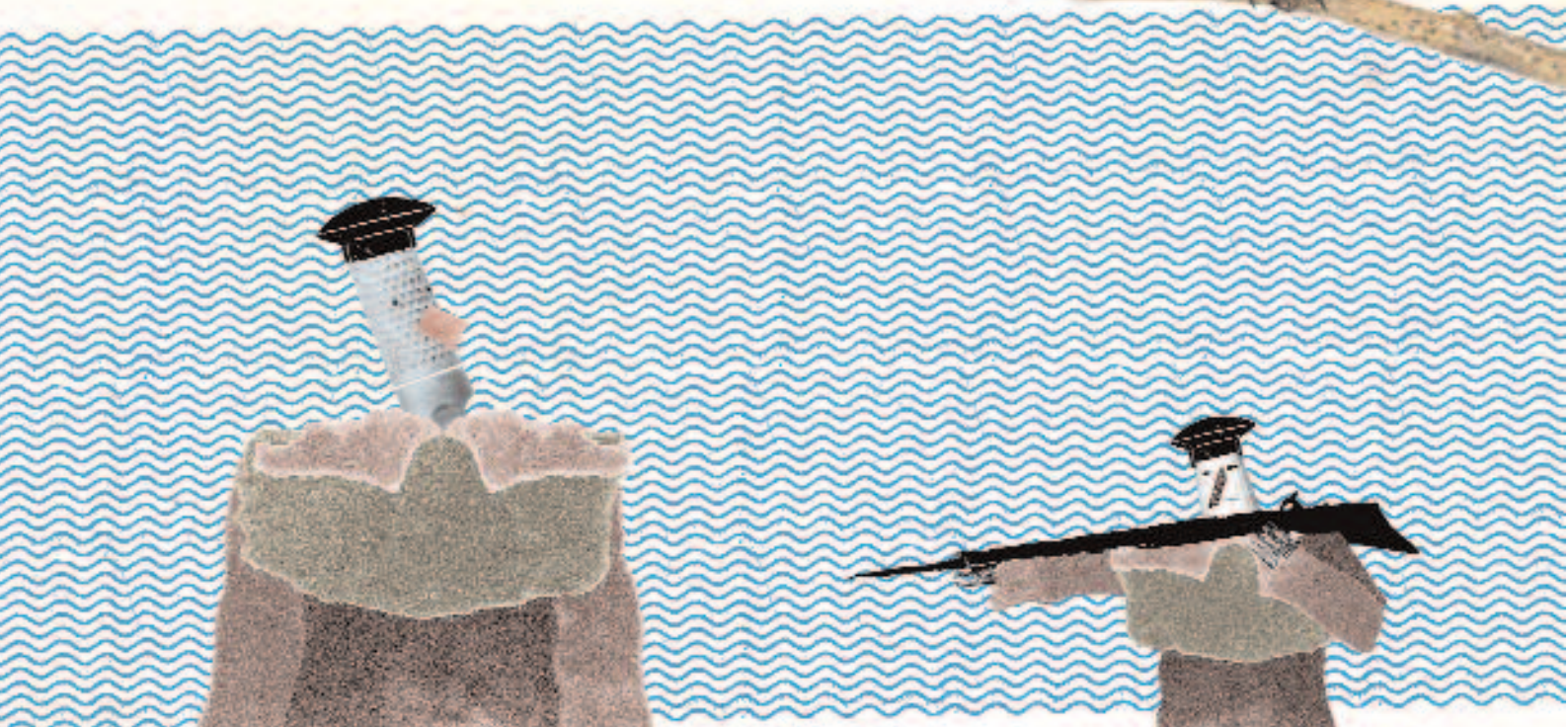
Aquesta fortalesa fou construïda pels comtes de Besalú arran de la Reconquesta. Amb el seu testament sacramental de l'any 1021, Bernat Tallaferro el llegava al seu fill i successor en el comtat, Guillem el Gras. Després passà a les famílies més nobles de Catalunya i Rosselló. El primer feudal d'Hostoles que es coneix és Miro I (1015-1034).

La mateixa llegenda, atribuïda al castell d'Hostoles, es conta dels castells de Requesens; de Santa Magdalena (terme d'Argelaguer), on es mantingueren fermes els cavallers de Montpalau; de Finestres, on es feu fort el capità Antoni Ferrer, fills de Mieres, que havia lluitat a Terol contra Almançor i de Taià (avui Can Parella de Serinyà), els defensors del qual es proveïen de peix al riu Ser. Encara avui en l'angle NW. de la masia, es conserva bona part de la torre quadrada de grans carreus i els baixos del castell, el qual, confiscat a Adalbert de Parets, assassí del comte Guifré de Besalú (957), fou llegat pel seu germà, el comte-bisbe Miró Bonfill, l'any 979, al monestir de Banyoles per agrair a Sant Esteve, titular d'aquella església, la gràcia d'haver-lo alliberat de la invasió iniciada pel comte de Barcelona Borrell II, que arribà al terme de Banyoles.

EL FALCÓ D'EN CAP D'ESTOPA

el sereníssim comte de Barcelona Ramon Berenguer I el Vell moria l'any 1076, després de fer hereus junts i per indivís els seus fills, Ramon Berenguer i Berenguer Ramon. En compliment de l'última voluntat paterna, els dos germans (bessons, afirmen alguns) es partiren els estats del pare. Cal recordar que els caràcters d'ambdós germans eren radicalment oposats: mentre el primer era tot pacífic, el segon era molt irascible. Descontentadís de mena, Berenguer arribà a l'extrem de demanar la meitat del palau comtal de Barcelona, partió que, en bé de la pau, s'acordà que només fos de l'estada, i així l'habitaren l'un de Cincogesma a Nadal i l'altre de Nadal a Cincogesma.

L'odi anava congriant la tempesta, fins que el mateix papa Gregori VII va escriure al bisbe de Girona, Berenguer Guifré, perquè procurés posar les paus entre els dos bessons. Però, en el cor de Berenguer niava, segons la presumpció d'algun cronista, una altra passió més fol·la que l'ambició i l'odi: la gelosia de la felicitat del seu germà. Ell era solter, ell no tenia qui l'estimés amb amor filial i el succeís en la corona comtal, que havia de compartir amb el seu avorrit germà Ramon, a qui, per més dissort seva, acabava de néixer un fill (11 de novembre de 1082). Aquesta data, precisament, coincideix quasi amb l'esgarriós crim que commogué tota la terra. La tragèdia s'esdevingué el dia 6 de desembre en una bosquíria del camí de Barcelona a Girona, entre les viles de Sant Celoni i Hostalric, quan ambdós comtes anaven de cacera.

Ramon Berenguer, conegut per Cap d'Estopa, per sa rossa i rutllada cabellera, fou víctima d'un atemptat que el deixà sense vida enmig del verdissam d'aquell veral desert. El falcó del malaurat comte, en caure del cavall del seu amo, li saltà de la mà i d'una volada es posà en una perxa o vara d'aquells arbres, fet que donà nom de "Perxa Astor" a aquell indret. Després l'homeier, ajudat dels seus còmplices, entaforant-se per entremig de maleses, s'emportà el cos del difunt i, per amagar-lo als ulls dels homes, el féu enfonsar al Gorg Negre o del Comte.

Els servents dels dos prínceps, cansats d'esperar llur retorn i tement una desgràcia -massa freqüent entre caçadors-, es dedicaren a buscar-los. I heus aquí que, després de donar moltes voltes endinsats en l'atapeïda selva, una de les colles descobrí, quiet dalt de la perxa, el falcó del comte Ramon, el qual, resistint-se a ésser agafat, aixecà el vol indicant amb curtes volades a aquells servidors el lloc on es trobava el cadàver de llur senyor.

Trobat i identificat el cos occit del dissortat Cap d'Estopa, el seu germà donà ordre que fos portat a la catedral de Girona perquè li fos donada eclesiàstica sepultura. L'ocell seguí, tot volant, la fúnebre comitiva cap a la ciutat del Ter, fins que, en arribar al portal de l'església, es posà en un relleu de la porta i, una volta acabat l'enterrament, caigué a terra mort del sentiment. En recordança d'aquest fet, fou tallat en fusta, i policromat després, un falcó que hom col·locà al cim del sepulcre del Cap d'Estopa, penjat dins el pòrtic de l'antiga catedral romànica, fins que l'any 1602, en enderrocar la vella façana i començar l'actual, fou destruït l'astor de fusta, ja revellida, i reproduït en una dovella d'un nervi de volta a la porta que dona accés als claustres.

Afegeix la llegenda que quan el Capítol i tota la clerecia sortiren a rebre el cadàver del sobirà difunt a l'atri del temple, i a presència d'una imponent multitud que plorava la

infausta dissort, el cabiscol no pogué entonar l'acostumat respons "Subvenite, Sancti Dei", sinó que de sa boca, com per una força irresistible, cantà amb veu alta i sonora la terrible pregunta:

-Ubi est, Abel, frater tuus? -ait Dominus ad Cain (On és el teu germà, Abel?- preguntà el Senyor a Cain).

Paraules que, en frase d'un autor, ressonaren per les voltes del temple com la veu de la justícia divina.

El misteri d'aquell crim imposà, de moment, un paorós silenci a la consciència pública; però, ben aviat el poble entrà en sospita i començà a assenyalar com a autor el seu germà Berenguer Ramon II, i la veu de la Història, basant-se en la tradició i en documents escrits, l'ha estigmatitzat amb el mot oprobios de Fratricida.

Citat a batalla judicial davant de la cort d'Alfons VI de Castella, Berenguer Ramon fou vençut (1092) i, declarat convicte del seu crim, va fugir a Terra Santa: amb gestes damunt dels sarraïns s'esforçà a redimir la seva culpa.

Les cendres del Cap d'Estopa, l'infortunat comte, en construir-se la gòtica catedral giro-nina, foren traslladades a un sepulcre nou, magnífic, penjat damunt de la porta de la sagristia, i allí reposen.

L'envejós
no té repòs.

L'ESPASA D'EN TALLAFERRO

Sota els auspicis del famós comte de Besalú, Bernat I, fill d'Oliva Cabreta, s'acaba de construir l'església monesterial de Sant Pere de Besalú, consagrada l'any 1003. Són dignes d'esment les seves proeses contra els alarbs; proeses que ens recorden les cròniques medievals. L'any 1007 s'havia casat amb Toda, filla del comte Borrell, i va morir el 1020 quan intentava passar a gual el Roine, dalt del cavall, de retorn de Provença, on havia anat per concertar el matrimoni del seu fill i hereu, Guillem, amb Adela.

La història ens recorda la seva anada a Còrdova, l'any 1010, amb la host del comte de Barcelona Ramon Borrell.

D'aquest invicte batallador contra els sarraïns diu la llegenda que sortí a barrar el pas dels qui havien sortit de Banyoles i s'apropaven a Santa Pau. Descoberta l'allau enemiga, investí coratjosament contra d'ella, i al punt culminant de la lluita va perdre l'espasa. En un moment tan anguniós, què fa? Muntat a cavall, corre veloçment a l'esglesiola de Sant Martí, arrecerada a la falda de Sant Julià del Mont, a solixent de la vila de Santa Pau, i, agenollat davant de l'altar, suplica al sant que li proporcioni una espasa amb què pugui tallar el ferro. Sant Martí l'escoltà, i li donà la seva pròpia espasa. Tornat ràpidament el comte al combat amb aquella espasa singular, lluità amb tant d'abrivament que els alarbs foren vençuts en tot el pla, i, acabada la batalla, Bernat de Besalú i els seus capitans anaren a l'ermita a agrair a Sant Martí l'ajut que els havia prestat.

Pel camí i per demostrar als seus la força d'aquella espasa, el comte donà un cop a una roca i la partí pel mig. D'aquesta gesta prové el sobrenom de Tallaferro, amb el qual després fou conegut el comte per virtut de l'espasa de Sant Martí.

Altres encara hi afegeixen que el nom de Santa Pau, donat a la vall, li pervingué d'aquesta gloriosa gesta.

LA MISTERIOSA PRINCESA

Un cop era un abat que tenia fama de molt savi. Però molta més en tenia de caritatiu amb els pobres.

A la cuina del monestir sempre hi bullia una olla per als pidolaires que trucaven la porta del convent. I de la seva virtut, què us diré? Només de veure'l, ja edificava, puix la seva vida, més pura que un fontinyol de la muntanya, el feia semblar talment un àngel de carn humana.

Per això, el dimoni que mai no dorm i a qui tanta malícia feia la conducta exemplar d'aquell sant baró, rondava pels voltants del monestir rumiant la mala jugada que li faria. Transformant-se d'àngel de les tenebres en àngel de llum i amb aparença d'una bellíssima princesa mora, trucà a la porta, sol·licità audiència i, feta una mar de llàgrimes, anà filant una estranya història que s'havia empatollat. Digué que era fugitiva de Moreria perquè els seus pares volien maridar-la amb un moro ferotge; ella volia fer-se cristiana i fins monja i tot.

El virtuós abat, com qui mal no fa mal no pensa, es compadí de la dissort d'aquella fingida donzella, i, prometent-li ajut i guia en el camí de la santedat, l'allotjà en una casa veïna. L'encomanà a la vigilància d'una dona vella i virtuosa, i confià la seva instrucció religiosa i preparació monacal a uns sacerdots distingits per llur pietat, saviesa i prudència. Però, cosa estranya! Per més que maldessin, no hi havia manera de fer-li aprendre el senyal de la creu.

Un dia que el venerable prelat li dirigia una fervorosa plàtica encaminada a la seva pietat, s'adonà esglaiat que la misteriosa princesa anava tornant-se més bonicoia que mai i que les seves paraules no sé què tenien de misteri i falsia que el van almar de debò.

El sant la va reptar enèrgicament, i en un dir Jesús corregué a postrar-se davant del sagrari de la seva capella i suplicà al Senyor Llum i destresa per a l'encertada direcció d'aquella ànima que tant l'intrigava. Però quan, moments després, l'abat anava a donar solució a aquell cas insòlit, una nova sorpresa no li donà temps per refer-se de la primera.

-Vós, si sou tan savi com diuen -proposà la mora- sabreu contestar-me les tres preguntes que us faré. I, si no em sabeu respondre, no solament no tindreu dret a escridassar-me com feu, sinó que aleshores, guanyant-vos en llestesa, us caldrà seguir els meus consells.

El virtuós prelat, tremolós d'esglai, de bon grat s'hauria desfet d'aquella dama impertinent tirant-la escala avall. Però Nostre Senyor, que té providència dels homes i no permet que siguin temptats més enllà de les seves forces, va fer que en aquell instant entrés un frare llec dient que a la porta hi havia un vell que trucava demanant almoïna.

-Que se'n vagi! -cridà la mora tota amoïnada.

-No, que entri -retopà l'abat.

Entrà el vellet, i, fent-lo seure al seu costat, el sant baró s'encarà amb l'estranya princesa i li digué:

-Pots començar quan vulguis.

-Primera pregunta: quan va fer Déu el primer miracle?

L'abat es posà pensarós, però el vell captaire cuità a dir:

-Déu va fer el primer miracle quan creà l'home a imatge i semblança seva.

La donzella no retopà i preguntà de nou:

-Sabríeu dir-me on es troba la terra més alta que el cel?

No deixant temps al prelat, el pobre contestà:

-Es troba en el tron celestial, perquè allí hi ha la Verge Maria en cos i ànima.

La ràpida solució desconcertà la mora, que, folla d'ira, preguntà al vellet:

-Ja que sou tan savi, vós, què va que no sabeu dir-me quantes llogües hi ha del Cel a l'infern?

El captaire, bo i alçant-se, li engegà de dret:

-Això només ho saps tu, perquè únicament l'àngel de la supèrbia, Llucifer, que ets tu, les ha acanades!

Desemascarada la mora, el diable féu un udol esgarrifós i fugí amb la cua entre cames.

També es féu fonedís Sant Andreu, que, en figura de vellet pidolaire, havia acudit a socórrer el virtuós abat en premi a l'especial devoció que li servava.

Quan el diable ve a resar
mira que et vol enganyar.

LA BATALLA DEL MATAMORS

.....

durant la dominació sarraïna la comarca del Gironès, tant per les arrugues del terreny i les alteroses muntanyes de ponent com per la facilitat de comunicació amb l'Urgell i la Cerdanya, oferia un refugi segur als cristians, els quals, acabdillats pel noble Arnau de Cartellà, senyor de Falgons, no deixaven en pau els invasors. Alguns naturals d'aquesta comarca, per conservar llurs terres i altres béns, preferien l'esclavitud mahometana a compartir la defensa de la pàtria i la fe amb els guerrers que s'havien arrecerat a les falles i a les balmes de les serralades de Finestres i Rocacorba.

Entre els llocs que aquells croats desitjaven posseir i defensar hi havia un fondal, anomenat "Salt d'en Vila", una vall acanalada, oberta pel riu Matamors a Pujarnol, poblet veí al ponent de Banyoles, entre Rocamiralla i Sant Maurici del Calç. L'indret era estratègic de debò, perquè els servia de cap de pont per dominar el pla de Banyoles, com també per assegurar la retirada en cas de sofrir una derrota en les freqüents sortides i cops de mà que duien a terme fins a l'Empordà. Per a afermar aquell indret, construïren un petit castell al cim d'un turó que domina tota la rodalia, els fonaments del qual encara es conservaven el segle passat.

Quan els moros ho varen saber, no s'adormiren a la palla.

Concentraren tota la gent armada que els fou possible per apoderar-se d'aquell punt. Els alarbs s'engegaren amb tanta embranzida, que els cristians correueren el perill d'ésser derrotats.

Tot d'una, però, retrunyí de la serra de Biert i de la collada de Pujarnol al Puig Surís el crit de combat o contrasenya:

-Santa Maria! Santa Maria!

I una allau de muntanyencs vingué en auxili dels acorralats i caigué damunt dels infidels com una roca descalçada que s'estimbés.

-Santa Maria! Santa Maria! -contestaren enardits els qui resistien l'atac al Salt d'En Vila.

La senyera de Cartellà i el penó de la Mitja Lluna es disputaven pam a pam, en una lluita indescriptible, aquell pas tan cobejat. I al cap de bella estona els patriotes contraatacaven tot fent rugir la host enemiga. Prou els alarbs intentaren refer-se, però els croats envestiren amb tant braó que, introduint el pànic i la dispersió en els rengles musulmans, aconseguiren la victòria més esclatant i definitiva.

La velleta de la Torre del Calç em deia que Sant Maurici (titular de la seva esglésiola romànica), que lluitava amb els cristians, va aconseguir de Nostre Senyor, que allargués tres hores més de sol per poder fer perdre tot els moros.

Una tradició molt antiga assegura que la sang d'aquella horrible mortaldat arribà a confondre's amb les aigües del riu, el qual des d'aleshores porta el nom de Matamors¹ en memòria dels in comptables moros que perderen la vida en aquella gloriosa jornada. Aquest riu, saltant dels vessants de Pujarnol, travessa el pla de Camós i Cornellà i desguassa al Terri.

També es diu que des d'aquella desfeta s'ha donat el nom de Puig Bataller al turó on els sarraïns tractaren inútilment de refer-se, i que el fet d'anomenar-se Pujarnol² el poblet que fou testimoni d'aquella memorable acció de guerra es deuria potser a la circumstància d'haver estat donat en homenatge a l'invicte cabdill dels cristians Arnau o Arnol de Cartellà.

La llegenda afegeix que l'any 778, tenint Carlemany assetjada la Ciutat de Girona, que es trobava en poder dels alarbs, se li presentà el dit Arnau oferint-li el seu braç i els dels seus braus muntanyencs, portant una senyera roja i en el bell mig tres targes blanques també de drap. El gran emperador, un cop va haver guanyat Girona, en recompensa dels seus mèrits, feu escriure damunt el camp d'argent de les dites targes la salutació angèlica, repartida d'aquesta manera: damunt la primera hi posà, AVE MARIA; damunt la segona, GRATIA PLENA; i damunt la tercera, DOMINUS TECUM. Aquest era l'escut d'armes dels senyors de Cartellà.

| NOTES |

¹ *Matamors apareix escrit literalment en la butlla per la qual el Papa Benet VIII confirmà, l'any 1017, les propietats del monestir de Sant Esteve de Banyoles.*

² *L'any 979 es deia Puio Arnulpho (testament del compte-bisbe Miró de Besalú) i el 1342, Puig Arnolf (venda del castell de Rocacorba, per la vescomtessa Beatriu de Rocabertí a Guillem Ca Costa).*

EN PAGÈS DE GUIALBES

temps era temps, els pagesos de la comarca havien de satisfer certes prestacions senyorials al Monestir de Banyoles i a l'Abat, que estava queixós d'alguns que les descuidaven. Va enginyar-se aquesta estratagema: els envià el seu criat i els convidà a taula. Cridà un notari i li diu: -Mira, quan nosaltres estarem dinant, tu et posaràs darrera d'una porta entregirada i aniràs escrivint tot el que declarin els pagesos. Afina bé l'orella i no et passi res per alt.

De bon matí els convidats sortiren de llurs parròquies, empolainats com en dies de romeria i cap a la vila de Banyoles falta gent!

Un darrera l'altre anaven arribant i eren ben rebuts pels frares i, després de visitar les relíquies de Sant Martirià, patró de Banyoles i comarca, a migdia hom els serví un esplèndid dinar a la sala gran de l'Abadia.

En el bo de l'àpat, quan l'animació anava en augment, l'atmosfera era més carregada i el castell de plats ja havia afluixat, l'Abat, que presidia la taula, va prendre la paraula i digué somrient:

-Heu pogut veure com l'Abat no escatima res per festejar els seus bons amics...

-Certament, Pare, Abat -interrompé un dels pagesos-. Ben menjats, ben beguts i ben tractats, res ens ha mancat. Jo crec que tots els meus companys se senten honorats d'asseure's a la taula de Vostra Reverència.

Tots els pagesos s'aixecaren i enlairant les copes brindaren a la salut del prelat.

Aquest continuà:

-Però, no judiqueu d'un àpat per pensar que tot vessa al Monestir. No, tot el contrari; el Convent avui travessa el mal temps de les vaques seques. A l'església cal fer-hi obres d'envergadura, l'Abadia necessita algunes reparacions... I, en fi, l'Abat no pot pas fer gras sempre que vol; amb això espera que vosaltres també sereu generosos amb ell. Què penseu donar al pobre Pare Abat?

-Jo, un sac de blat -deia l'un.

-Jo, una quartera de civada -afegia l'altre.

-Jo, un sac d'olives.

-Jo, un porc.

-Jo, una quartera de faves.

-Jo, un parell d'oques per Nadal.

I així, l'un darrera l'altre varen anar dient els pagesos de la comarca fil per randa mentre el notari, amagat darrera la porta, ho anava apuntant tot.

L'únic que no obria boca era En Pagès de Sant Esteve de Guialbes. S'havia adonat de la presència de l'escrivent per una mà que amb la ploma havia deixat veure impensadament en el mig pam de porta oberta.

Prou que l'Abat feia estona que se'l mirava, com donant-li entenent que parlés; però ell, de barres a la taula, tot era fer l'andorrà i aprofitant el temps endreçant els plats.

Tothom ja havia dit la seva i ell, com qui sent ploure! A l'últim, el religiós no podent més,

i encarant-se amb aquell propietari, que se les havia donades a menjar com si es trobés en el refectori d'una Trapa, li va preguntar:

-I, doncs, Pagès de Sant Esteve, què penseu donar al Pare Abat?

I aquest, com si li diguessin llúcia, sense aixecar el cap de la taula, va contestar:

En Pagès
menja, calla
i ni diu res.

I això també va quedar escrit.

LA SERP DEL BRILLANT

Seguint la davallada del Riubrogent, a mitja hora de les Planes, s'obre el gorg de Santa Margarida, cenyit per una roda de parets basàltiques, vestides d'esbarzerars, que fan més basardosa la seva pregonesa. A la conca d'aquell basal es rebolquen les aigües, adés d'un color blauverdós, adés brutes de terra quan les pluges de muntanya inflen el riu. Aleshores aquelles aigües desfermades s'estimben al gorg des d'una penya formant l'arcada d'un pont, sota del qual passen els vianants per un corriol arrecerat a la paret del sallent, sense mullar-se. El gorg de Santa Margarida, on s'esforcen troncs i rabasses, és més gran que el gorg d'en Boix i més feréstec que el de la Mola, i temps era temps, havia estat el cau d'una serp monstruosa.

Al dir dels vells era una bestiassa esfereïdora. Estirada, acanava més que l'amplària del gorg, i era ventralluda com una olla de cuinar; tenir un mirar inquietant, i portava cabellera i al bell mig del cap una pedreta d'una lluïssor esclatant. Els migdies d'estiu, quan la calda feia intransitable els camins, corria pels camps i les quintanes, dreta com la soca d'un pi arrossegant l'extrem del cuot i xiulant que ni la tramuntana de l'Empordà. Tots els camperols d'aquell clos i de més enllà, els de les Planes, de les Ancies i de la costa d'Hostoles, els de Sant Feliu de Palleros, de Cogolls i Sant Esteve de Llémana, tots la temien i, si mai havien de baixar al poble d'Amer, feien marrada i s'allunyaven d'aquell veral, com de la creu el diable.

Les campanes dringaven al cloqueret de les Ancies. Com que era migdia, la calda es feia sentir arreu dels turons i valls. La terra cremava, els canyers eren ressecs i les plantes, escaldades. El riu anava fluix i en saltar el gorg de Santa Margarida ja no formava aquella arcada com d'un pont. Els erms es rostien, les bestioles s'escanyaven i els ocells no volaven ni cantaven. Ni un alè d'aire, ni un núvol al llarg del cel, sempre serè com ull de peix.

Un cavaller caminava lentament riu avall. Vestia cota de malla i una daga li penjava del cinyell. Era el senyor del Castell d'Hostoles, baró de la comarca. Què percaçava i on anava? Ara ho sabreu. Home de saraus i grans taulades, havia tirat a perdre el ric patrimoni dels seus passats. La disbauxa mai s'acabava al castell i de totes les comarques hi pujaven les dames i cavallers. Tot se n'anava pel pedregal!... Què fer en una situació tan apurada? Allà dalt al castell es parlava d'aquella serp que esferia a tothom, d'aquella serp que portava cabellera i un gros brillant més refulgent que un bocí de sol. Si ell podia copsar-li la pedra preciosa, encara seria a temps per a rescabalar-se del desfalç; encara podria aixecar-se d'aquell afront!

Pensatiu el cavaller, seguia riu avall, avall, fins al corriol que ressegueix el gorg de Santa Margarida, quan de sobte es queda cama-segat. A deu passes davant seu es veu la bèstia monstruosa caragolada al peu de la gorga.

-Oh! -va dir-se el cavaller baix-baixet per tal de no despertar-la- Deu dormir, puix té els clucs. I no sabia què fer: si arrencar a córrer o cridar... Però, aquella lluïssor màgica que esclatava entre els cabells del monstre el tenia encegat. Al cavaller, les cames li tremolaven i el cor li batejava fortament dins del pit.

Emportat, a l'últim, d'un encís irresistible i alhora, tractant-se de salvar la pròpia integritat, es dugué d'esma la mà al cinyell.

-Oh, si jo pogués haver aquest brillant! -repetia foll de desig-. Caldrà que m'hi atansi...

Ara dorm i no n'haurà esment. Li prendré a poc a poc... Després fugiré, i quan ella es despertarà jo ja seré lluny...

I seduït per la lluïssor meravellosa, màgica, temptadora, s'apropà a la serp, cargolada com rull de corda, i amb tot el mirament d'aquest món s'apoderà de la pedreta brillant. El cop estava donat! El cavaller plantà a córrer quintanes amunt cap a les Ancies, que era el lloc més proper on podia trobar refugi. Es trobava ja a un tirat de pedra de l'església, quan darrera seu sentí uns xiulets esfereïdors. Era la serp, que, havent notat, en despertar-se, la desaparició de la pedra lluminosa lliscà dreta com un pal darrera l'única persona que fugia, esclatant-li de la mà la meravellosa llum.

Però el cavaller, adonant-se del perill que l'amenaçava, encara que lassat, redoblà la cursa i en dir Jesús arribà a l'església. D'un fort cop de peu féu trontollar el portal, que tanmateix no cedí. Què fer, doncs, si l'església era tancada i ja sentia bufar la serp? Al cavaller no se li acut sinó pregar a la Mare de Déu.

-Verge Maria, tingueu pietat de mi! Si em salveu d'aquest perill de mort, jo us prometo ofrenar-vos aquest brillant.

I heus aquí que la porta del temple s'esbatanà i ell pogué entrar en el precís instant que la serp l'estalonava. Un cop dintre, donà una forta empenta als dos batents del portal i els dos trossos d'aquella còrpora enorme es rebolcaren llarga estona, bategants encara, fins a restar immòbils com la soca mig partida d'un gran pi.

Diuen que el senyor del Castell, acomplint la prometença feta a la Mare de Déu, lliurà la pedra lluminosa al rector de les Ancies, el qual la col·locà entre els ex-vots de la petita església, però que, a l'últim, l'hagué d'arraconar perquè enlluernava els fidels d'una manera tota estranya.

Cosa privada
és desitjada

EL SANT CRIST DE LA LLUM

quan en el segle XII els pobres cristians organitzaven les famoses expedicions militars a Palestina per rescatar els Llocs Sants de les urpes dels fanàtics alarbs, els senyors de les terres gironines també hi van acudir. D'un castell a l'altre roncaven els corns, mentre arreu es posaven en moviment les grans cavalcades que es perdien al lluny. Hi anaven els homes armats de ballesta i ascona, i els cavallers amb el casc enflocat, la cota de malla i la creu vermella al drap. No hi mancà tampoc, amb el seu servei, el noble Galceran de Cartellà. En acomiadar-se, havia deixat encomanats hisenda, esposa i fill a un vell jueu que, malgrat la disparitat de religió, havia estat sempre un honrat majordom de la baronia i un fidel servent dels seus senyors.

L'un darrera l'altre, anaven passant els anys, i la baronessa no feia sinó pensar amb el valent espòs que no tornava. Entretant, una diabòlica idea burxava la pensa de l'israelita: "I si en Galceran hagués mort en la croada?". I al vell administrador li brillaven els ulls amb una mirada sinistra. Transcorregueren uns dies encara. L'ambició li acabà d'abrandar el cor. Caldria fer desaparèixer l'hereu amb la seva mare, i aleshores, oh somni daurat!, ell esdevindria senyor de Cartellà i de Falgons i de la seva baronia.

L'ocasió no trigaria a arribar. S'apropava el Dijous Sant, diada solemne en què, com cada any, la piadosa dama i el seu fill combregarien de les Formes consagrades, que es guardaven a la capella del castell i que ell prèviament emmetzinaria.

Nit avançada del Dimecres Sant, quan en la volta blava del cel feien ullet els estels, grinyolà la porta ferrada de la capella, que es difuminava en el pati entre el fossat exterior i el casal. Per la llinda s'esmunyí silenciosament l'ombra del vell semita i entrà a la petita nau atapeïda de tenebres, on a penes es podia esquinçar la llum d'una llàntia arrecerada prop del sagrari. Decidit a portar a terme el projecte diabòlic, pujà a l'altar; engrapà, irreverent, el copó sagrat, el destapà i anava a injectar la mort al Sagrament de la Vida, quan, oh prodigi!, el Sant Crist de l'altar reflectí un raig de llum sanguinolent que li enrogí la cara solcada i un estrany calfred li enartà les mans sacrílegues.

Atuït d'esglai, esmaperdut, crida, vol fugir i no troba la porta, i amb els ulls extraviats topa amb les parets envermellides de la llum miraculosa que l'encegà. Als crits del malvat, el castell es desvetllà, el crim és descobert i el sacríleg empresonat. Dies després, convicte i confés, era cremat al pati de la fortalesa.

Anys a venir, en abandonar-la l'últim senyor de la baronia, el "Crist de la Llum" seria traslladat al Monestir de Besalú, d'on desaparegué en ocasió de la guerra de la Independència. I diuen que en dies de temporal, quan els dos torrents que ceneixen el castell salten desfermats pel rocam dels antics fossats i els llampecs n'il·luminen feréstegament els ennegrits carreus dels murs, se senten els gemecs de desesperació i els furiosos esgarips d'una ànima en pena, i els veïns se senyen tot invocant el Sant Crist de Cartellà.

Alguns homes hi ha beats,
que tenen ungles de gat.

EL MAL CAÇADOR

.....

a la vora esquerra del riu Ser, molt a prop del Fluvià i al peu de la carretera de Banyoles a Besalú s'aixeca l'esglésiola de Santa Maria de Fares, donada pel comte bisuldunenc Miró a la Canonja de Santa Maria d'aquella vila comtal l'any 977.

El seu terme parroquial confronta amb el de Juinyà, llogarret situat a la riba dreta del Juinyell, també molt antic, puix que en aquella mateixa data i a la mateixa comunitat fou donada per aquell comte-bisbe la seva església de Sant Martí, la qual ja en el segle XI era arruïnada, com consta d'un acord de l'any 1104, segons el qual el comte Bernat III promet reedificar-la al lloc que avui ocupa, a la vora del riu Capellada ran dels antics murs de Besalú. Segons l'historiador Pere Caula, vivia, a Sant Joan les Fonts, la família dels Fonts, senyors alodials de l'estada de Juvinyà, avui mas, construïda el segle XII. Ramon de Fonts, l'hereu més antic d'aquella casa, segons un document del 1191, atorga testament el 16 de febrer de l'any 1212, fent constar que tenia de la seva esposa Corduana tres filles: Urraca, Alamanda i Elisenda. Urraca de les Fonts, la pubilla, es va casar (abans de 1220) amb Guillem de Juvinyà, cavaller, senyor de Fares i feudatari del castell de Sales. L'escriptor esmentat diu que la llegenda fa aquest Guillem de Juvinyà protagonista de la dramàtica narració del Mal Caçador. No crec que sigui desencertada aquesta personificació; però, mentre no es conegui el fet concret per algun document o per alguna tradició, és difícil lligar-la amb la història, ja que aquesta llegenda precisament del caçador enecat que falta a la missa de Nadal és comuna a diverses comarques.

El cavaller o senyor de Fares era tan follament apassionat per la caça, que, malgrat la solemnitat de Nadal, ell corria perseguint els ànecs pels estanys de Pompejà (avui assecats i convertits en conreus), veïnat de Crespià, i per les vores del riu Fluvià.

-Nang! Nang! Nang!

Prou anava sentint les campanes de Crespià, Esponellà, Dosquers i Serinyà que tocaven a missa; però ell, caçador empedreït, seguia els cans per entremig de mates i canyers. Entretant, el rector de Fares, tot era esperar amb el poble que arribés el cavaller per celebrar la santa missa; però tant i tant va trigar, que a la fi es resolgué a començar-la. En arribar el caçador i veure que el rector no l'havia esperat, geniüt com era, esgrimint la ballesta des de la porta del temple, li disparà un dard que el féu caure mort al peu de l'altar.

Una variant de la llegenda diu que la missa se celebrava a l'església de Juïnyà (recordeu que, segons documents, era arruïnada el segle XI), la qual desaparegué a causa d'un incendi immediatament de comès el crim, segons uns, o feta arrasar després d'ésser posada en entredit pel bisbe de Girona, segons altres, els quals, en conseqüència, sostenen que el dit prelat hauria fet construir per als feligresos de Juïnyà la capella de Sant Martí de Capellada.

Aquest crim sacríleg, continua dient la llegenda, exasperà els camperols d'aquell veral, que es giraren àiradament contra l'homeier per matarlo en venjança de l'assassinat que havia comès. El mal Caçador fugí cap a Serinyà; però, aconseguit pels seus perseguïdors a mig camí de la dreuera del Pont de Ser a Juïnyà, li donaren mort. Quan el senyor de Sales, de qui era feudatari el Cavaller de Fares, conegué els fets, va fer aixecar la forca en aquell lloc i hi féu penjar el cadàver de l'homicida per a exemple de tots. Disposà, de més a més, que tots els seus béns fossin confiscats i cedits a l'Hospital de Girona.

En aquell indret es veu un sòcol de pedres, coronat per una creu de ferro, anomenada “la Creu del Cavaller”, que recorda aquest episodi.

L'espectre del Mal Caçador encara corre impenitent pels espais arrossegant l'infern, per aparèixer en certes diades, sobretot en el moment de l'Elevació de la missa de Nadal, precedit dels lladrucs de la canilla que arremoren els voltants de la petita església.

Tal faràs
tal trobaràs.

| NOTES |

Jo arribo a sospitar que, abrigat amb les draperies de la llegenda, s'amaga un fet real o històric. Cal no oblidar que a l'Edat Mitjana l'atropell o assassinat d'un clergue no era pas un cas insòlit. Un diumenge de juliol de l'any 1397, mentre els veïns d'el Freixe, de Mieres, oïen la santa missa, un estol d'homes armats amb cuirasses, espases i ballestes es ficà a l'església en el precís moment que el rector tenia l'Hòstia consagrada en les mans i sense escrúpols de cap mena, disparà contra ell una pluja de sagetes que anaren a clavar-se en el retaule de l'altar major i malament li hauria anat al pobre capellà de no

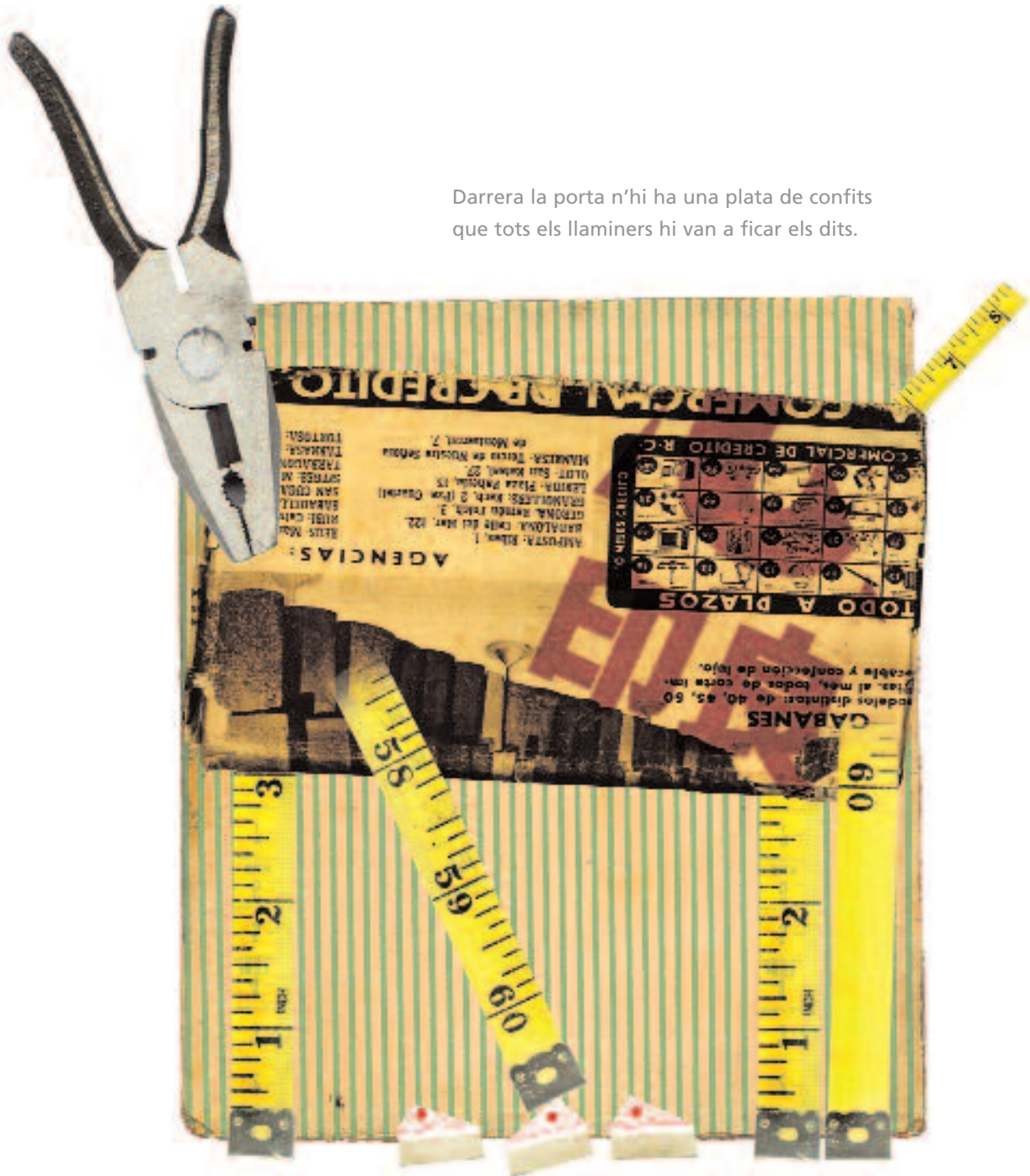
haver estat l'auxili que li prestaren els seus feligresos. La nit de Nadal d'aquell mateix any mentre s'estava celebrant la missa matinal en l'església de Vilafant entraren bruscament i feriren mortalment diversos sacerdots. El diumenge 29 de desembre de 1398 mentre el celebrant consagrava durant els divinals oficis en la catedral de Girona, una turba d'homes armats amb ballestes, espases i altres armes envaïren el cor i en l'escomesa caigué travessat de sagetes un sacerdot i en resultaren ferits greument alguns altres (Arx. Corona d'Aragó, Reg. 1274, fol. 87 v.)

LES TRES COMANDES

Un any a can Batlle del Torn tenien en els camps un blat ros com crosta d'or, i que calia segar, puix es trobaven a les darreries de la temporada i tothom havia enllestit. Però no trobaven a cap preu jornalers per llogar. N'hi havia per llençar la barretina al foc! Mal hagués de costar un ull de la cara s'havia de segar. S'havia de perdre tot aquell pa que Déu n'hi do? -Segaré mal hagi de llogar els diables! (Déu me perdó) -exclamà l'hereu del mas.

Darrera la porta n'hi ha una plata de confits que tots els llaminers hi van a ficar els dits.

I així fou que un dia, a punta de clar, se li presentaren tres homes rabassuts i més xerraires que un sac de nous. No sé per què a l'hereu Batlle, a la primera ullada, li feren mala espinà. Li vingué pell de gallina, el cor li feia tiba-tiba i unes estranyes esgarrifances li corrien per tot el cos; i que no serien pas de fred, puix es trobaven en ple estiu i aquell dia feia un sol, que esquerdava la cua als cans.

Fins arribà a maliciar si l'haurien embuixat. Però ell, no fent cabal del pessigolleig que sentia a les cames, els manà que havien de segar tot el blat en tres jornades. Els tres diables s'avingueren al tracte mentre hom els donés feina, en cas d'enllestir abans del temps assenyalat.

Els mals esperits feien mans i mànigues per acabar, i en fer-se fosc ja tot el blat jeia estirat. Com s'ho havien fet? Què els donaria a fer? En Batlle se'ls mirava de mal ull i aleshores sí que sospità que mantenia follets o dimonis, que volien fer-li una mala jugada.

-No és a so de tabal que s'agafen les llebres -va pensar.

Tot primer els feu enrotllar d'una paret de rocs la casa i un cap agafat al mas.

Els diables netejaren de rierencs tot el riu Ser d'aquell cantó i, com a la posta de sol haguessin acabat, els manà que desfullessin totes les plantes del bosc. I en un sol dia les desfullaren.

Ja no sabia què més fer-los fer i, perduda tota esperança de sortir-se d'aquell mal pas, quan se li acudí parlar-ne amb el senyor rector, qui amb el poble eren tap i carbassa.

Era vespre quan trucà a la rectoria i explicà mot per mot tot el que li passava i li havia passat.

-Jugar amb el dimoni és jugar amb foc -contestà després d'un llarg silenci el venerable sacerdot-. Però, mireu, no us espanteu; jo us donaré un consell per sortir del mal pas. Feu-los-hi aquestes tres comandes: al primer encarregueu-li ensenyar la Doctrina al caganiu; al segon, fer tornar blanca una pell negra de cabrit; i al tercer, buidar el pou amb un garbell.

Tornat a casa en Batlle, tot fregant-se les mans de satisfacció per l'acudit del senyor rector, parlà amb els diables i els féu les tres comandes.

Sentir això els mals esperits i botar com unes cabres, tot fou u.

Prou esbufegaven, però a l'últim, burlats i esporuguits, fugiren amb la cua entre cames.

EN MORGAT DE PORQUERES

Segons una vella tradició, abans de la formació de l'Estany, Banyoles i Porqueres estaven unides per una fèrtil planúria. L'or de les espigues hi relluïa als raigs de sol i els fruiters odorants orlaven aquell pla rialler com esclat de primavera. Cantava l'ocellada, i els camperols, tot conreant les terres; l'oratjol besava dolçament les messes... Que bell era aquell pla!

Una tarda de calma. Ni una teranyina s'albirava en aquell cel, puríssim com pensament d'infant. El sol ja decantava cap a la serra de Guixeres, entre Merlant i Ginestar, quan en Morgat, que amb una parella de bous llaurava un tros de camp, va sentir una veu clara i vibrant que deia:

Morgat, Morgat,
agafa la llaura
i vés sota teulat.

El bon pagès de pell colrada es quedà confús. Estengué la mirada per si veia algú.

-Sí que és estrany! -va dir-se-. Diria que algú m'ha cridat i no veig ni una ànima a l'entorn. Deu ser que em xiulen les orelles?

I, picant les anques dels bous, tornà a la feina. Però no havia fet encara dues passes, que la mateixa veu tornà a fer-se sentir:

Morgat, Morgat
agafa els bous
i vés-te'n a casa.

El camperol, tot estranyat, s'aturà i alçant els ulls al cel, com demanant una explicació, va pensar:

-No em burxen pas les orelles, perquè ho he sentit ben clar. Però, que me'n vagi... Per què? El vent no bufa, la calda no pica, de solixent a ponent no es veu un núvol, i el temps amenaça? No ho entenc, com hi ha món!

I continuà obrint la terra amb l'arada. Però heus aquí que per tercera vegada va ressonar la misteriosa veu, més forta que mai:

Morgat, Morgat,
vés-te'n a casa
o seràs negat!

Ja no dubtà més ni tampoc li n'hauria vagat perquè en aquell moment l'esfereí un soroll estrany com si sortís de les entranyes de la terra, mentre aquesta trontollava tan fortament que el feia tambalejar. Els bous s'esquivaren arrossegant l'arada, que rebotia amb perill de cama-trencar-los.

-Sants del Cel, ajudeu-me! -exclamà en Morgat, i plantà a córrer darrera la parella.

I heus aquí que bon punt entraren a la pineda del mas... valga'ns Déu! Tot aquell pla s'enfonsava com per art d'encantament. En Morgat, groc d'espant, veia pujar del fons d'aquell immens abisme unes onades gegantines que, cargolant-se feréstegament, engolien amb un traüt espantós els conreus i les arbredes.

Les aigües desfermades s'estengueren des de Lió a les Tunes i des de Porqueres a Banyoles. Després es calmaren deixant format un gran bassal: l'Estany.

A la part alta de Banyoles, quasi ran dels carrers de la ciutat i a 175 m. del nivell del mar, s'obre l'estany més important de Catalunya i, probablement, el més pintoresc d'Espanya.

Té forma d'un 8 irregular, de tendència ovalada i de llarg fa 2.008 m.; el contorn total, 7.758.

El primitiu estany, format durant l'era diluvial fa milers d'anys, era vint vegades més gran que l'actual. Així ho comprova el banc de llosa tova o "pedra de Banyoles" -sediment calcinal-, que s'estén des del Salt del Matxo fins part enllà de Cornellà de Terri i des del serrat de Can Puig de la Bellacasa a les muntanyes de Camós.

Posteriorment a aquelles èpoques geològiques tan

reculades, diverses causes contribuïren a assecar i reduir l'estany. A part de les matèries arrossegades de les muntanyes veïnes, els terratrèmols, durant el període d'activitat dels volcans de Santa Pau i Olot, li feren fer un moviment de balancí que reexí a enclotar la part més alta, de les dues, que era la més profunda, i les aigües quedaren estancades, cosa que donà lloc a la formació del llac actual, mentre que la part de migdia, menys tancada i que tenia un pendent més uniforme i regular, es va escórrer cap al Ter. Cal no oblidar tampoc les colossals esquerdes o clivelles, que les commocions sísmiques varen obrir en els bancs de llosa tova, per les quals s'escorregueren també les aigües.

EN BANYETA A SARAU

el que us vaig ara a contar ja ningú se'n recorda. Fa d'això tants anys i panys. Vet aquí que una vegada, pels voltants d'Olot, hi havia una noia tan acasarada amb les ballades que fins hauria ballat al cim d'un punxó. Un dia de festa una seva amiga ve i me li diu:

-Ho saps pas?

-Què?

-Aquesta nit hi ha sarau a Olot!

-Beneita! Sí?

I el belluguet de la donzella s'hi va comprometre tot seguit. Això era al matí, sortint, de missa; però, a la tarda, com si Déu Nostre Senyor li posés un entrebanc, es desfermà un temporal d'aigua que va durar fins al capvespre. Plovia a bots i barrals. Però ella no tenia aturador.

Demanà permís als seus pares per sortir aquella nit i aquests que eren bon cristians i sabien pla bé que les papallones de tant volar a l'entorn d'una flama acaben per cremar-se les ales, s'hi oposaren rodonament. El pare recalçà, enèrgic:

-No i no! I amb aquest temps!

Però, ja podeu xiular quan l'ase no vol beure! Negra nit, quan els pares ja dormien, ella s'empolainà i sortí de casa cap a Olot. La pluja havia parat. Quan arribà prop de la vila, es trobà que el torrent anava gros i no pogué passar. Tants sacrificis fets i ara barrar-li el pas aquell rierol! Es maleïa ella mateixa.

Mentre, amargada, contemplava les aigües tèrboles que, com burlant-se d'ella, tiraven barroerament rec avall, veu aparegut davant seu com per art d'encantament un elegant jove que li pregunta:

-I per què et veig tristoia, pageseta?

-Per què? -feu ella tota sorruda- Perquè no podré anar al sarau, vet aquí! Tanta il·lusió com em feia! He marxat d'amagat de casa, i ara, quina malícia!, aquest embaràs de la riera.

-Això rai! -respongué el desconegut-. Ja et passaré jo.

Dit i fet; aquell jove la va passar a l'altra vorera. Al cap de poca estona entrava a l'hostal del raval de la vila. Mai diríeu quin fou el primer jove amb qui toparen els seus ulls? Aquell desconegut, abillat i enciser. Si podia ballar amb ell! Quina denteta faria a les noies de la vila! El seu cap, ple de pardalets no frisava per altra cosa. I, boca què vols i cor què desitges, la il·lusió esdevingué realitat. El jove del somni daurat la va treure a ballar. Però, heus aquí que tot ballant sent que una mà misteriosa li premsa l'espatlla i que el gipó li crema l'esquena. Vingué malament, va perdre el color, una suor estranya amarà el seu front, les cames no la podien dur. Refeta una mica, optà per tornar-se'n a casa.

L'endemà matí la noia no baixava de la cambra.

La mare hi pujà.

-Que no et trobes bé?

-Ai, mare, aneu a buscar el metge! M'estic morint -i el sanglot li nuà la llengua.

La pobra mare, astorada, mirà fit a fit a la seva filla i la veié tota afinada. Arriba el metge i tot examinant-la, oh horror!, s'adona d'una mà marcada a l'esquena de la malalta.

-Ai pares estimats! -exclamà la dissortada donzella-. En el pecat he trobat la penitència! I fil per randa els explicà la facècia d'aquella trista nit.

-Per amor de Déu, feu venir el capellà -demanà amb insistència-. El capellà, que jo em sento morir!

El senyor rector no es féu esperar, la noia es confessà de tot i quan el ministre de Déu li administrava els últims sagraments, ella plorava i els seus pares, també. Un cop morta, li miraren l'esquena: la mà marcada havia desaparegut.

A toc d'oració
les noies a racó.

LES LLUMS DEL COLL DE CONDREU

Un any, pel Dijous Sant, mentre la nit avançava i les volves de neu, grosses com borrellons de llana, anaven cobrint tota la carena de la serralada del Far, heus aquí que trucaren a la porta del Masnou, situat a tramuntana del Coll de Condreu. L'hereu del mas preguntà des de dins:
-Qui truca en aquestes hores?
-Tres estudiants, que venim de Vic -contestaren des de fora. La porta s'obrí i al llindar aparegueren tres joves, xops de peus i blancs de neu.

-I on aneu amb aquest mal camí i amb aquest temps?
-Hem passat pel Coll de Condreu pensant si trobaríem millors tresqueres per anar a Sant Feliu de Pallerols, on havíem de complir una prometença en la processó d'aquest vespre.
-I com voleu anar a la processó si no podeu travessar el bac ni podreu baixar la costa tota teixida de xaragalls i reguerols?
-Sí, bon home, teniu tota la raó; però calia anar-hi perquè tenim promès de portar llum a la processó.
-Però, no sabeu -insistí el masover- que en aquestes hores la processó ja haurà entrat a l'església?
-És el que pensem, que hem fet tard; però no ha estat per culpa nostra, sinó per aquests mals camins i clots tapats de neu, on ens enfonsàvem. Per això venim, per si voleu fer-nos la caritat de recollir-nos fins a la matinada, i llavors marxarem un xic refets.
I, després de marejar-los amb mil preguntes, el bosquerol acabà per dir-los que no tenien lloc, que tot allò de la prometença no era sinó una engiponada i que ells no eren tan miloques per deixar-se ensibornar pel gat dels frares.
Els pobres estudiants, davant d'aquella inesperada negativa, es quedaren corglaçats.
-Per amor de Déu, bon home, no ens negueu aquest favor! -suplicava l'un.
-No ens podem aguantar drets! Per la Verge de la Salut, tingueu pietat de nosaltres! -afegia l'altre.
-Ens morirem de fred! Almenys deixeu-nos els capots dels rabadans! -demanà el tercer.
-Però i us penseu que ens els donen els capots, per no veure'ls més? -rondinà una vella, que escoltava la conversa.
-Mireu que, si ens morim, no podrem complir la prometença.
-Compliu-la des de l'altre món! Què tants catifets! -digué la vellota amb un gest de menyspreu- Apa, lluny d'aquí!... Que no m'enteneu?
-Per les amargors que Jesús va patir aquesta nit, deixeu-nos aixoplugar a la cabanya!
Per tota resposta fou passada la barra darrera la porta, i els dissortats estudiants, l'un darrera l'altre, recularen cap al Coll de Condreu, bo i repetint amb gran pena:
-Faci's, Senyor, la vostra voluntat així en...
L'endemà, quan clarejava, uns vianants toparen amb tres cadàvers encarcerats i mig coberts de neu, i en demanda d'auxili, acudiren al Masnou.
-Ei, gent del Masnou, feu-nos la caritat de donar-nos uns llençols per amortallar tres cadàvers que hem trobat aquí dalt al Coll de Condreu!

-Reina Santíssima, què dieu! Els tres estudiants, són morts? -preguntà, esglaiada la vella rondinaire.

-Si són estudiants, no ho sabem; només us demanem...

-Sí, sí! Són ells... Valga'ns la Mare de Déu de la Salut! -I dues llàgrimes li rodolaren cara avall. El trastorn que la nova portà al mas no es pot imaginar.

Amortallats els cossos dels difunts i avisat després el rector, foren enterrats al cementiri de Sant Pere Sacosta, sufragània de les Planes, situat en el vessant de la muntanya.

Però heus aquí que, tornats els masovers al Masnou, un gran ensurt els esperava: damunt la taula hi havia els mateixos llençols dels cadàvers!

Déu vulgui que no ens passi cap desgràcia!

-Valga'ns Déu! Ni els llençols ens volen!

Al Coll de Condreu hi foren clavades tres creus de fusta que, anys després, aterrades pel corc i la intempèrie, foren substituïdes per una altra, tota sola, al clot central.

Cada any, la nit del Dijous Sant, diuen que s'hi veuen tres llums des que surt fins que entra a l'església la processó de Sant Feliu de Pallerols.

Antigament, també cada any els masos d'aquell veral feien celebrar tots plegats una missa en sufragi dels malaurats estudiants i des d'aleshores acolliren tots els captaires.

Al pobre allarga la mà
i Déu te l'allargarà.

LES URPEES DEL MAL ESPERIT

.....

en aquells temps, quan la gent vivia contenta amb la seva sort, era cosa de cada dia sentir-la cantar per les treballades mentre el dimoni no feia sinó rabiari a l'infern. I per cantaire, la crida del Castell de Porqueres. Una de les seves corrandes preferides era aquesta:

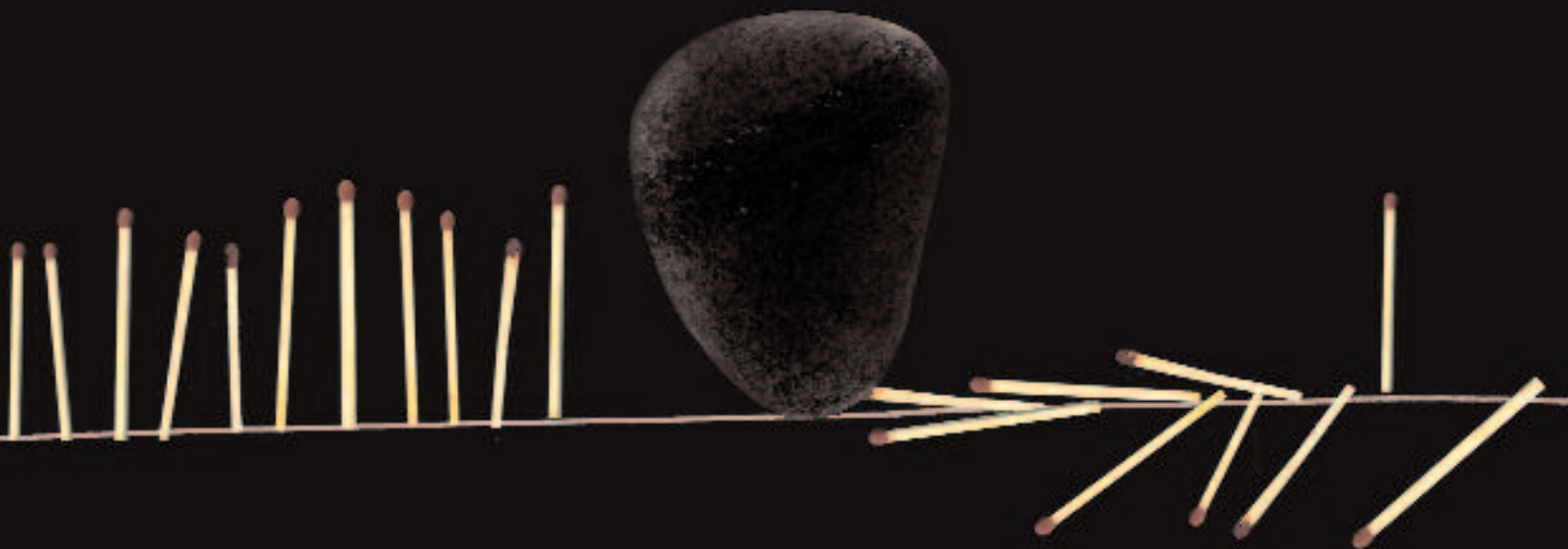
Aquí dalt de la muntanya
n'hi ha un gros aucellàs,
amb el bec toca sardanes
i amb la cua el contrapàs.
Si voleu ballar corrandes
aneu-hi a Vilobí
que les canten a la tarda
i les ballen al matí.

A Banyoles fan bugada,
a Mata la van a rentar
a Palol la van a estendre
i al Pont la van a plegar.
Aquí dalt de la muntanya
el cucut hi ha cantat,
quan les cabres duran llana
en Vicenç farà bondat.
Una barca n'ha arribat
carregada d'estisores,
per escapçar-ne la llengua
a les noies parladores.
Ai, cara de pomes agres
i taronges sense suc,
per una que te n'he errada
ja me n'ets desconegut
Si tinguessis tanta traça
de cosir com de cantar,
tindries llençols a casa
i camisa per mudar.

Però, ara no us penseu que fossin precisament aquestes innocents cançons les que tan enverinat tenien el mal sorge d'en Banyeta. No és pas que li passés gorja avall l'alegria del viure honest de la gent d'antany; però als qui tenia posats el dit a l'ull eren els masovers de Can Rovira, que tenien reconeguda fama de devots del sant rosari. Aquest piadós exercici el tenia foll d'ira.

Una nit després que els bons masovers, resades les cinc denes d'avemaries, anessin a dormir perquè l'endemà hi havia matines, el diable, assegut al bell cim del turó que aixeca el cap damunt del teulat de Can Rovira, planejava la seva venjança. No el tornarien a resar el rosari! D'un salt davallà de les rocasses i amb dues gambades es plantà davant de la porta del mas. Aplicà l'orella al forat de la clau i... com reia el malvat! Tothom dormia, lluny de pensar en la terrible malifeta que li preparava l'esperit de les tenebres. Satisfet, girà cua, i amb dues o tres camades tornà a ésser al turó de Colldeví.

Llavors amb tota la força de les seves urpes, desgafà un enorme bloc del cim i el descalçà. En aquell moment cantà el gall blanc i el diable va dir:

Canta el gall blanc?

Pedra avant!

I, empenyent-la fortament, la féu rodolar pendent avall cap a la casa. A l'estranya remor, els estadants del mas saltaren dels catres i obriren els finestrons. Valga'ns Déu! Grocs d'espant, veien desplomar-se una roca gegantina que ho trinxava tot, roures i alzines. Caiguts de genolls i amb les mans alçades, pregaven al cel amb gran devoció:

-Verge del Roser, empareu-nos! Sant Martirià, valqueu-nos!

De sobte se sentí el crit estrident del gall negre. El dimoni bramà:

Canta el gall negre?

Pedra a terra!

Però, què veu? Un blanc cavall, cavalcats per un misteriós personatge, saltava damunt de la roca i deturant-la de cop, la clavà en el planell de la terra, tal com avui encara es veu. El cavaller, que era Sant Martirià, es féu fonedís, com també el diable, que bo i rosegant-se els unglots, s'allunyà d'aquell indret per anar a capbussar-se, segons diuen, a l'estany de Banyoles.

A tres-cents metres de Can Rovira es veu l'enorme roca de moltes tones de pes, on la imaginació popular pretén veure-hi marcades les urpes del mal esperit i la ferradura d'un cavall.

Es diu que temps enrera els masovers de Can Rovira donaven anualment un mallal d'oli per a la llàntia que cremava davant l'altar de Sant Martirià de l'església del Monestir de Banyoles.

LA RESCLOSA DEL DIMONI

Si un dia aneu a visitar la Verge del Collell i disposeu de lleure, podeu arribar-vos fins al Castell de Roca, situat quasi a l'aiguabarreig del Ser i la Riera de Campmajor. Al mateix llit del riu veureu uns enormes blocs de pedra, arrenclerats, des d'on s'estimben les aigües i que, segons la llegenda, són els fonaments de la Resclosa del Diable¹. Tothom sap que l'àngel caigut, des de la històrica lluita amb els àngels bons, mai més no ha perdonat al seu cabdill, Sant Miquel, la humiliant derrota que aquells li feren rosegar. Per aquesta raó, el dimoni, com que és superb i rancorós, des que el món és món no ha parat mai de pensar-se-les totes per molestar i venjar-se de l'invicte arcàngel.

Així és que, essent dedicada a Sant Miquel la fèrtil vall de Campmajor, el maligne esperit vigilava tothora l'ocasió per desfogar tot el seu odi i feresa contra els pacífics veïns d'aquell pla, sembrat de bells conreus i bones masies, que havien enlairat a l'altar major de llur temple romànic el popular cabdill de les milícies angèliques i el declararen patró de la parròquia.

I l'ocasió no trigà molt a arribar. Un hivern que les pluges cançoneres feien córrer els reguerols pels aiguavessos de les serres de Falgons i del Sallent, emplenant les valls del Torn i de Campmajor i les seves rieres unides prop de Roca per formar el Ser, anaven tan grosses que amb prou feines si les podia engolir el congost que formen els alts vessants de Briolf.

-Si puc tancar el riu aquí -va dir-se el diable amb un somriure sinistre-, tinc negat tot el pla de Campmajor, i els seus conreus convertits en aiguamolls impenetrables.

I, posant per obra aquest infernal projecte, es passà tota la nit fent viatges a la serra de Finestres per arrabassar-ne amb les urpes les rocasses del carener crestallut. Carregat cada vegada d'un enorme bloc, arribava al congost de Roca, sota mateix de Briolf, i escairant-lo, el baixava al fons del Ser i començava la paret de la resclosa. D'aquesta manera anaren baixant, l'una darrera l'altra, les pedres colossals que encara avui es veuen al saltant del riu. Les aigües de la imponent riuada, en arribar al mur diabòlic, es caragolaven espantosament i amenaçaven d'un moment a l'altre d'assolar les terres de Sant Miquel de Campmajor.

Afortunadament, hi havia qui vetllava en aquell moment de perill. Era Santa Àgata, que, llogada de porquerola, vivia al mas Segalars, ben a prop de la funesta resclosa. Advertida de la mala pensada de Llucifer i fent cara a la pluja d'aquella nit, s'encaminà cap al riu. Per lluitar contra un enemic tan poderós venia armada, a més de la protecció del Cel, del fus ventrut de Ili que mai no deixava.

Quan la santa donzella va arribar a la resclosa, els fonaments ja eren posats i el diable anava ja encimbellant les pedres de la taparada. Com reia el malvat! Ben aviat veuria satisfeta la seva venjança... Però, si és veritat que "l'home proposa i Déu disposa", aquesta vegada ho resultà més, encara que es tractés del dimoni en persona, perquè pedra que posava, pedra que Santa Àgata amb el fus feia anar riu avall.

El mal esperit anava i venia de Finestres, tot carregat, bufava, es cansava i amenaçava la intrèpida porquerola; però, en arribar a l'estret pas del corrent, trobava desfeta la paret de la presa.

-Mira -roncà Llucifer-, si persisteixes a desmuntar-me la resclosa, et recordaràs de mi!
-I et fa tanta por una humil porquerola? -féu ella tranquil·lament.
-Com a fer-me por tu, no; però aquest estri del teu fus no em fa gaire goig. I, ja que vols passar per santa, millor fóra que te'n tornessis a dormir al mas, que a una noia no li està bé córrer de nits.
-Ara sí que dius una veritat, perquè jo sé pla bé el que diu l'adagi: "Creu-me, no corris de nit perquè van mals esperits". Però que jo me'n vagi no t'ho pensis pas, perquèestic tan desvetllada que no puc aclucar ull.
Prou va insistir i amenaçar el diable, però tot fou debades. Mentre corria cap a Finestres, la llogada del Segalars destruïa la infernal resclosa, fins que amb les primeres clarors de la matinada l'esperit de les tenebres hagué d'enfonsar-se a l'infern, i deixà en pau per sempre més el piadós veïnatge de Sant Miquel de Campmajor, que, en agraïment a la seva protectora, va dedicar a l'església parroquial un altar a la verge Santa Àgata.

| NOTES |

¹ *En un manuscrit del Collell de l'any 1691 se l'anomena "Paret del diable"*

LA SOGRA DE SANT PERE

.....

Un dia, Sant Pere, aprofitant uns moments de lleure que li permetien deixar la porteria del cel, caminava d'ací d'allà amb un posat tan consirós que aviat va cridar l'atenció dels benaventurats que trobava al seu pas. Què li passava al vell porter? Ningú gosava preguntar-li-ho. Però, si ell no us ho ha dit mai ara ho sabreu. El pensament que el preocupava i que com una mena de pessigolleig no el deixava en repòs era saber si els seus parents, que havien traspassat abans que ell, es trobaven sens mancar-n'hi un, en el paradís.

Així, amunt i avall, després de llarga estona de resseguir aquells bellíssims indrets, va poder constatar que l'única que hi mancava era la seva sogra. Ja us podeu pensar que aquesta trista realitat el va deixar aclaparat. No era ben trist que ell, que havia obert la porta del cel a tants milers d'homes i dones i fins a tantes i tantes sogres, precisament la seva no es trobés en la Glòria? I es posà a rumiar. Seria a l'infern? Aquest pensament l'esgarriava. Seria al purgatori? Això ja era més consolador, però calia sortir de dubtes. I per mor de treure's aquesta espina del cor, el primer que se li acut és anar cap a la presó del foc etern. Amb quina recança esglaiadora hi aniria el sant! Trucà a la porta vermella. Un dimoniot, més malcarat que en Barrabàs, en veure que és el porter celestial, li engega aquesta amb una mala lluna que feia por:

-Reina de Satanàs! Quin gall us porta per aquí, apòstol gallina?

-El que em porta aviat ho sabràs. Has vist entrar per aquesta porta la meva sogra?

-Que mil dimonis se l'empordin! -roncà en Banyeta-. Ni la teva sogra, ni la teva dona, ni cap de casa teva.

I rebotent-li la porta pels nassos, el mal esperit deixà palplantat Sant Pere, que respirà d'alegria. Si la seva mare política no es trobava a l'infern, on seria sinó en el purgatori? I cap allà falta gent. Sant Pere tragué el cap per una finestra que hi havia arran de volta i va veure una munió d'ànimes bones que, bo i patint resignades, esperaven amb frisança l'hora de pujar a la Glòria. Si us haguéssiu trobat prop d'ell, hauríeu vist que tot d'una es dibuixava una mena de somriure en la seva faç colrada: la seva mare política era allí, entre aquelles santes ànimes!

I Sant Pere, com que no tenia espines als peus corregué tot seguit a trobar el Bon Jesús, qui en vida mortal s'havia compadit d'ella curant-la de febre maligna.

-Senyor -va suplicar-li-, voldria demanar-vos un favor. No és pas que en sigui mereixedor...

-Digues Pere; què desitges?

-Mireu, Senyor, tinc la sogra al purgatori. Si us plagués d'alliberar-la d'aquelles penes seria un nou favor que us agrairia.

-Sento, Pere, el que em dius... perquè la sortida d'aquell lloc de sofriments depèn de la purificació de les ànimes. Tu saps molt bé que en el cel no hi pot entrar cosa tacada i que aquesta purificació cal procurar-la o amb la penitència en el món o amb la pena en el purgatori. No obstant, miraré de complaure't amb una condició.

-Digueu, Senyor, digueu! -contestà, ràpid, el vell pescador.

-Vés i pregunta a la teva sogra si durant la seva vida havia fet alguna obra de misericòrdia.

Sant Pere no s'ho feu dir dos cops. Lleuger com una daina s'encaminà cap al purgatori i traient el cap per la finestrella, tot era fer senyals a la pobra dona. Quan aquesta se n'adona, ai fillets meus!, no en vulgheu més de crits i d'aixecar els braços:

-Pere! Pere! Recorda't de mi!

-Sí, mare, sí, i per això venia. Però, el Bon Jesús, qui us va curar una vegada, em fa venir a preguntar-vos si quan vivíeu en el món havíeu fet alguna caritat.

-I tant si en vaig fer, fillet meu! Dignes-li que un dia va trucar a la porta de casa un captaire i li vaig donar un forc de cebes.

Al sant porter del cel li va faltar temps per anar-ho a contar a Nostramo.

-Doncs, bé -va fer aquest-; demana aquest forc i mira si amb ell pots treure del purgatori la teva sogra.

L'apòstol, una volta va tenir a les seves mans aquelles cebes trenades, va deixar escórrer el forc per la finestrella deixant-lo penjat d'un cap damunt de la seva parenta, la qual s'hi va arrapar amb totes dues mans. Sant Pere va començar a estirar, però, ¡ai!, encara no s'havia aixecat tres pams del fons tenebrós, el forc es rompé i la pobra tornà a capbussar-se en el purgatori. El que va passar després ja us ho podeu figurar. El vell pescador es presentà tot amargat a Nostre Senyor, explicant-li el seu fracàs. El Bon Jesús, mig somrient, li va dir:

-Saps, estimat Pere, per què s'ha romput el forc?

-Vós ho sabreu, Senyor.

-Perquè era macat quan el va donar; era un rebuig.

Per alliberar les ànimes del purgatori no hi valen influències sinó sufragis, i les obres de misericòrdia cal practicar-les honradament.

No vulguis per a ningú
el que no vulguis per a tu.

LA MISSA DE SANT XEMPLÍ

Una vetlla de Totsants, després de resades les tres parts del sant rosari a l'església del poble, un escamot de mainada celebrava la "castanyada", vora la llar d'una masia d'Hostalets de Bas. Quines rialles esclafien quan les castanyes espeternegaven fent saltirons i esberlant-se enmig de la fogaina! A fora bufava el vent, i quan volia fiar-se pels badius del mas feia moure els porticons i s'esmunyia per les esquerdes de la porta gemegant com una ànima en pena... Tot d'una un marrec de la colla, a qui el xiular del vent havia fet girar més d'una vegada els ulls cap a la porta, posa a escampar amb un buscall la cendra de la llar.

-Perdulari! -li crida l'avi, assegut a l'escon-. Gica el buscai, o si no aquesta nit els morts et vindran a estirar els peus al llit!

-Que també surten a la nit de Totsants, padrí? -pregunta, esmurriat, el galifardeu.

-Que si surten? Ai, manyac! Els difunts, que en pau descansin, no s'hi paren a preguntar quina nit és; surten quan volen. Fins heu de saber que s'han aparegut ben a prop d'aquí: a la capella de Sant Xemplí!

-A Sant Xemplí! -repetí una noieta, tot encongint-se. Entretant la jove de la casa aboca les castanyes en un cabàs i tot seguit el petit auditori comença a fer-hi forat.

-Feia dies -va dir ell- que per aquests verals i rodalies corria una nova tota estranya, misteriosa: que, passada mitjanit, s'havia sentit tocar la campana de l'ermita... Nang!... Nang!... Nang!...

-I qui la tocava, avi?

-És el que es preguntava tothom, perquè la porta era barrada i la campana tocava sola... Ningú gosava rondar per aquells tocoms. Era tanta la por que havia agafat la gent que ni la camisa els tocava a l'esquena. No es parlava de res més. No hi havia gat ni gos que no ho sabés a Hostalets, a Joanetes, a Puigpardines, al Mallolet, a Sant Privat, en fi, a tota la vall. Que si seria una ànima en pena; que si l'ànima d'un antic senyor rector; que si una bruixa o el maligne esperit, Déu ens l'aparti ben lluny! -i el vell es senya i els petits també-. Bon punt el sol era colgat darrera la serra de Sant Miquel de Falgars, els boers, per mor que la nit no els atrapés a la baga, arplegaven el bestiar i, cap a la cort més rabent que el vent!

-Avi, avi! -preguntava un pallardot que feia de pastor- I ningú va anar a la capella a veure què hi havia?

-Sí, sí. "Hi hem d'anar -es van dir-, a veure què passa". Una nit hi van, espion pel finestró de la porta i veuen que surt de la sagristia un capellà sec com un claver, una calavera... Als infants els vingué pell de gallina i es miraren esglaiats el vell.

-Una calavera de part de bo, padrí? Del cementiri?

-I ben bé; una calavera que només tenia la pell i l'os, revestida amb els ornaments de dir missa, el bonet al cap i el calze a les mans. Amb els ulls buits pegava llambregada a l'entorn...

-Ai, quina por! -interrompé una porquerola, glatint-li d'esgarrifances les dents.

... i no veient ningú que li volgués ajudar la missa, se'n tornava amb recança cap a la petita sagristia. Aleshores se'n donà coneixement al senyor Bisbe de Girona i aquest va

dir: "Deu ésser un capellà que ha mort sense poder dir alguna missa que tindria obligació de celebrar a l'ermita i estarà al Purgatori mentre no la digui. Cal ajudar-lo". Ja ho deia el senyor Bisbe! Però qui l' havia d'ajudar? Ningú s'atrevia a fer-ho.

El jaio escurà la pipa trucant-la al caire de l'escon i continuà:

-Per fi, el senyor Bisbe els va recomanar que anessin a cercar un escolanet a Sant Feliu de Pallerols...

-Padrí, padrí! -preguntaren tots els petits oients alhora- I aquell noi no es va morir?

-Això no, i ara veureu per què. Van i diuen a l'escolà: "Mira, noi; has d'anar a ajudar una missa al bell punt de la mitjanit a l'ermita de Sant Xemplí, però com que el capellà que l'ha de dir és lleig, molt lleig, que si gosaven mirar-li la cara agafaries por, i no podries ajudar-lo a la missa, t'embenarem els ulls com ens ha recomanat el senyor Bisbe"

Ara heu de saber que l'escolanet hi va anar, ajudà la missa amb la vista tapada i d'aleshores ençà mai més s'ha tornat a veure aquest capellà.

| NOTES |

La petita ermita de Sant Cimplici -popularment nomenada Sant Xempli- de la parròquia d'els Hostalets està situada prop del Mas Tarrús de Sant

Esteve de Bas, a la vora esquerra de la carretera que porta a Vïc passant pel santuari de Nostra Senyora de la Salut.

LA SOPERA TEMPTA- DORA

.....

Una vegada hi havia un carboner que vivia amb la seva dona en un racó de muntanya vorejat de paoroses cingleres, on niaven les àligues.

No tenien altra feina a fer que carbonar roures i alzines centenàries que per mor de no estimbar-se s'arrapaven tant com podien en els beis dels espadats. Si bé la feina era agra i monòtona, en canvi Déu Nostre Senyor els havia donat bona salut i bones cames per baixar a la vila a buscar el recapte de la setmana que per això, si no els en sobrava, tampoc els mancaven diners bons i cabals.

Però, com que pocs mortals estan contents de la seva sort i són molts els qui creuen que els altres són més feliços que ells, també en la cabana del carboner hi havia queixes i crits més sovint que no plou. Tot era maleir la seva planeta i despotricar del seu treballar feixuc penjant-ne la culpa als nostres primera pares, Adam i Eva.

Un dia, el rei d'aquella terra, anant de cacera, va pujar a muntanya amb tota una colla de cavallers. I heus aquí que en passar prop de la cabana arribaren a les seves orelles les amargues queixes dels bosquerols. Ell que s'hi atansa i els pregunta:

-Què són aquests crits! Què teniu, bona gent?

-Què teniu! Què teniu! -va fer la dona amb un deix més agre que un llevat- Aviat ho sabreu: que som uns desgraciats, que tenim l'esquena pelada de tant treballar, i tot per culpa d'Adam i Eva, que si haguessin llaurat dret, vull dir si haguessin tingut més seny, nosaltres no hauríem de patir tant ni hauríem de treballar com uns arrossegats per total poder menjar un mal plat de farro.

-La raó us sobra, bona dona -contestà el príncep-. Del pecat dels pares els fills en van geperuts. Però, què hi voleu fer! La felicitat en aquest món cada u se l'ha de fer conformant-se amb la pròpia sort.

-Oh, això aviat ho heu dit! -retopà ella amb urc-. Com es veu que vós no heu de portar aquesta nostra vida remaleïda. Pels bons vestits que porteu bé sereu un cavaller ric i poderós i fins potser senyor de castell.

-Us quedeu curta, bona dona -afegí el monarca.

-Que potser serieu el mateix senyor rei?

-El mateix.

La carbonera es quedà mirant-se'l de cap a peus, mentre el seu marit s'inclinava, reverent, davant del rei i li deia humilment:

-Senyor, no feu cabal de les paraules de la meva dona i perdoneu la missa franquesa d'aquests vostres rústecs vassalls.

-Perdonar-vos no us cal! -respongué el rei- perquè en res m'heu ofès. I ja que heu estat tan francs amb mi, he pensat posar remei als vostres mals. Voleu venir a viure en el meu palau?

-Senyor! Nosaltres? -feia el carboner tot confús.

-Sí, sí, senyor rei! -feia ella no tenint espera.

Aleshores el rei es gira als criats que l'acompanyaven i els diu:

-Porteu aquests pobres bosquerols al meu palau, canvieu-los els vestits i després jo disposaré.

Els criats portaren els carboners al palau reial i els canviaren els pellingots que portaven, tal com havia manat el senyor rei. Aquest va arribar i va dir als feliços muntanyencs:

-Disfruteu del meu palau com si fos casa vostra. Si per distracció voleu tenir cura de les flors del meu jardí, vosaltres mateixos. Tots els meus patges estaran a la vostra disposició.

Arribada l'hora de dinar, els platxeriosos carboners, mudats com uns prínceps, van assegurar a taula que feia bo de veure. Plats de tota mena, vaixel·la d'or i argent, copes de finíssim cristall... Demaneu! També s'hi veia, bona i tapada, una sopera de pisa fina com cap més.

-Podeu menjar i beure tot el que us vingui a pleret i de tot el que hi ha damunt la taula podeu fer-ne el que us plagui llevat d'aquesta sopera -els va dir el rei-. No us atrevíssiu a tocar-la, perquè el dia que això féssiu s'hauria acabat el bon viure.

L'un darrera l'altre els dies naixien i morien i els bosquerols es donaven una vidassa com ja podeu pensar. Però, mireu què va passar. Com que ens cansem de tot, fins d'estar bé, i com que la curiositat és un vici que portem a la sang, aquella misteriosa sopera, que els feia d'aleta damunt la taula, va començar a pessigar la tafaneria de la carbonera:

-I per què l'hauran posada aquí?

-És el que pensava jo.

-Qui sap què deu haver-hi a dins?

-No et donis maldecaps. No estàs bé? Deixa-ho estar, dona.

Van passar encara uns dies i ella hi tornava:

-Qui sap el que deu haver-hi!

-No t'han dit que no la toquéssim? No la toquis!

-I si alcés la tapadora només una mica?

-Però, dona, no siguis així. Ja saps el que ens té dit el senyor rei.

-És que no la tocaré pas del seu lloc. Només l'obriré una mica, mica... Qui sap el que deu haver-hi a dins!

A l'últim va poder més la passió que la raó i la dona del carboner va atansar-se a la sopera que tant la intrigava i alçà poc a poc la tapadora. Què va haver fet! Encara no l'havia moguda, que un bonic ocell s'escapà de la sopera perdent-se en l'espai. Oh, dissort! amb

el joliu ocellet també els fugia la felicitat als impacients carboners.
-Heu faltat -clamà el rei presentant-se-. No us queixeu mai més dels nostres primers pares,
perquè vosaltres acabeu de fer el mateix.
Per culpa vostra, vosaltres i els vostres fills hauran de treballar per guanyar-se el pa
de cada dia.
I cridant el servei, manà que tornessin els vestits espellifats als bosquerols i aquests
retornessin a la muntanya, puix s'havien fet indignes de viure en el seu palau.

Quan voldràs dir mal d'algú,
mira primer qui ets tu.

ELS ENCANTS DE LES TUNES

al peu de la serra de Sant Patllari, tocant al mas Corralot, s'aixeca una formació geològica de calissa sedimentària, pertanyent a la primera època de la formació de l'Estany de Banyoles i coneguda amb el nom de Balmes de Les Tunes¹. Aquesta massa, aixecada unes dotzenes de metres del seu nivell primitiu, és clivellada en direcció vertical. Les imponents esquerdes, que segueixen totes les direccions, a voltes s'estrenyen fins a fer-se intransitables i altres tenen un metre i mig o dos d'amplada i una llargària que, a voltes, depassa els trenta metres.

Les gruixudes arrels de roure i alzines, que ombregen aquell bell indret, al ficar-se com llarguíssims tascons pels beis de les roques, semblen monstruoses serps sortint dels caus i cargolant-se fantàsticament per les parets d'aquelles galeries subterrànies.

Hom diu que en el pregon d'aquelles clivelles hi havia rics palaus, habitats per Aloges, que la veu popular bateja amb el nom d'Encantats. Eren una mena de fades, invisibles de dia, però en havent el gall assenyalat la mitjanit, sortien pels beis de les roques i anaven a emmirallar-se, a la claror de la lluna, en les aigües de l'estany, que en aquells temps tan reculats s'estenien fins quasi a besar les Tunes.

L'escriptor banyolí Joaquim Hostench ens ha deixat uns versos, que em relleven de tota descripció:

Van deixant son palau les encantades,
de marbres y alabastres rich tresor,
y alegres entonant tendres cantúries,
de goig esbategant-ne lo seu cor.
Surten fora festives, com auelles
que salten y refilen sens parar;
hermoses y gentils com flors boscanes
que'l bes de la rosada fa badar.
Los fan de llànties mils y mils d'estrelles
que com perles tapissen lo cel blau
y'l ventijol que va esbullant ses trenes,
los hi presta sa música suau.
De catifa'ns hi dóna la raureda
escampant cada jorn lo seu fullam,
d'adornos exquisits y continatjes
les aures que s'enfilen pel rocam.

¡Ay del mortal qu'atret per la gatzara
intenta aquell retiro profanar!
Res no veu; sols sent colps y bofetades
que l'obliguen ben promte á recular.
Y segueixen de nou les bojes danses
y redoblen los volts y giravolts
y responen ab crits y riallades
als xiscles de xibeques y mussols.
De sobte's paren, fugen y s'amaguen
dins sos palaus: la dansa ha terminat;
és qu'han sentit la nota sostinguda
que'l gall d'una masia n'ha llensat.
Es qu'han vist colorar-se ab roges tintes
los núvols per la banda d'orient.
Ja de nou la campana de Porqueres
branda ab repós; saluda al jorn naixent.

Cal no oblidar que l'autor d'aquests versos acompanyà Mn. Cinto durant la seva estada a Banyoles, en les excursions dels voltants, en una de les quals, trobant-se a la Font del

Salt d'En Vila, l'immortal poeta va llegir als "bons amics" banyolins els primers versos del Canigó, aleshores encara inèdit.

Per això, és ben marcada la influència banyolina en el poema verdaguerià, quan canta a l'Aloja de Banyoles.

Diuen que les entranyes de les Tunes eren plenes d'or i plata, perles i diamants i tota mena de joiells; que una malla fina, una xarxa de fil imperceptible, que les mateixes Aloges es filaven, interceptava el pas als curiosos i, si mai algun agosarat arribava fins allí, immediatament desapareixia tot camí i l'intrús restava desorientat; que durant les grans festes, que es celebraven dintre aquells bellíssims palaus sortien pels esvorancs de la roca raigs lluminosos, que enlluernaven, i que les nits estenien al defora una roba blanquíssima com les neus del Canigó...

Una vegada, una pobra vella, carregada amb un feix de llenya, fou sorpresa a mitja nit pels Encantats, quan venia de la serra de Sant Petllari, i de tremolosa no va saber què dir.

-No temeu, bona dona -li digueren-. D'on veniu a aquestes hores?

-Venia d'aquesta muntanya. He arreplegat aquest feixot de llenya, que m'ajudarà a viure, perquè sóc pobra i vella i desemparada. I com que vaig tan a poc a poc m'he endarrerit...

-Deixeu el feix i teniu -afegiren les encantades mentre li omplien la falda- Fins que hàgiu passat el dintell de casa vostra, no us ho mireu pas!

I es posà a caminar.

No en vulgueu més d'impaciència! La curiositat la pessigava. Què m'hi hauran posat? Què no m'hi hauran posat? Els mil pensaments que va fer!

Ja no podia més. A la claror de la lluna anava a mirar, però...

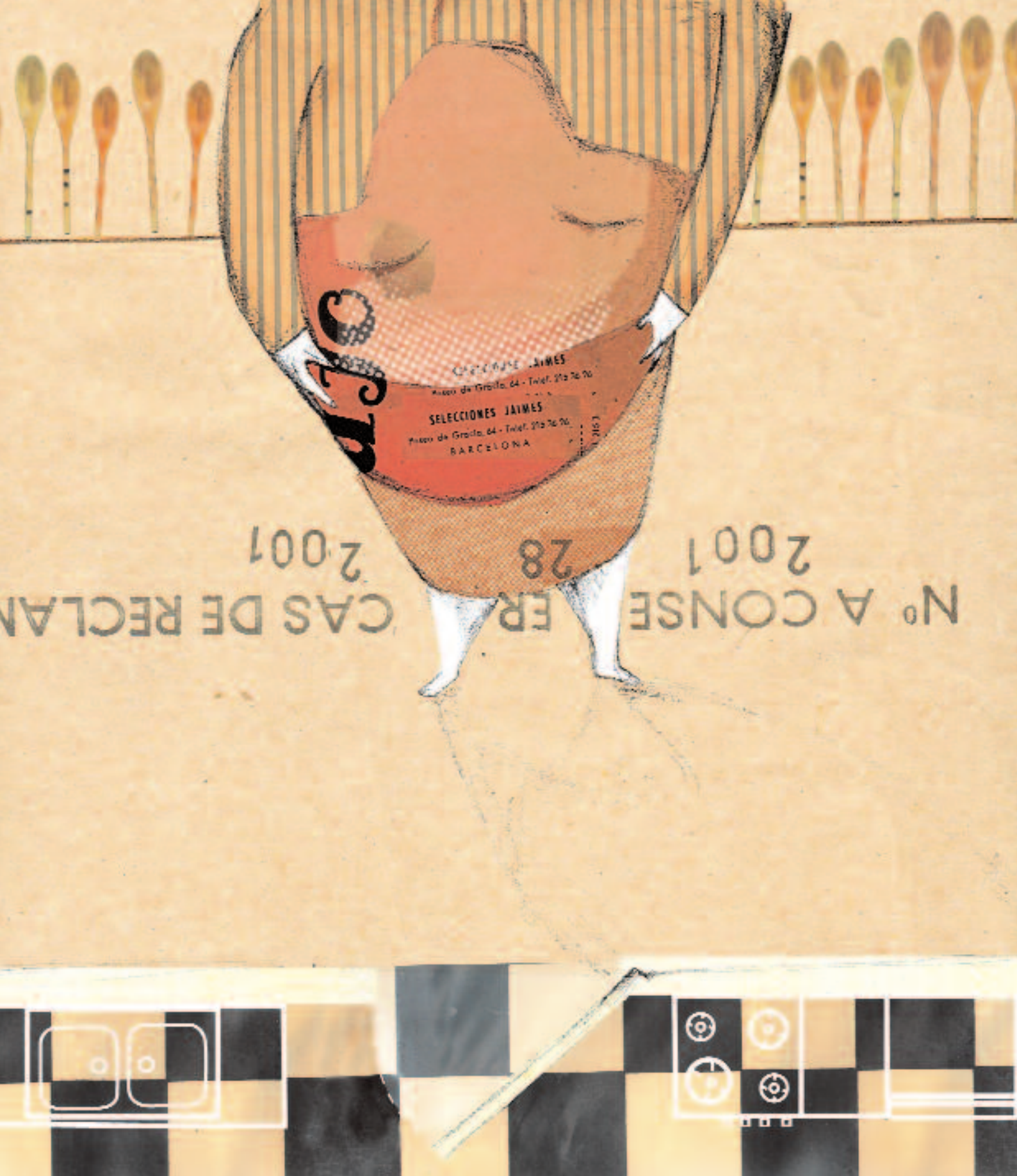
-T'han dit que no! -va dir-se, i vencé la temptació.

Però, aquelles seves comes! Hauria volgut tenir-les com quan tenia vint anys. I, si no per grat, per força es resignà a caminar al seu pas.

Mes la impaciència ¡ai!, l'enganyà abans d'entrar a casa, quan faltaven unes passes només. Poc a poquet, com tement que la claror de la lluna ho veiés, anà obrint la falda, i... quina desil·lusió! Li havien omplert la falda de segó!

-M'han enganyat -exclamà amargada, llençant-lo amb un gest d'enuig i menyspreu.

I entrà a casa. Mes, vet aquí que en encendre el llum d'oli per anar a dormir ¡mala sort!, s'adonà que les poques volves, que havien quedat agafades a la roba, brillaven, brillaven amb una lluïssor mai vista, temptadora, bonica: era or. Or fi!

JAIMES

CONSE JAIMES
Passeo de Gracia, 64 - Telf. 215 76 70
SELECCIONES JAIMES
Passeo de Gracia, 64 - Telf. 215 76 70
BARCELONA

Nº A CONNSE 2001 ER 28 ER 2001 CAS DE RECLAN

I ella que pensava que els Encantats l'havien enganyat...! Ella sí que n'era d'encantada!
-anava pensant.

-Però, qui sap...! -va dir-se.

I sortint al defora, corregué cap al lloc on havia llançat el malaguanyat segó. Mirà i tornà a mirar i un sanglot li nuà la gola: el vent l'havia escombrat!

A quants també, des de la primera dona, els han perdut la impaciència i la curiositat!

Val més retenir que penedir.

| NOTES |

¹ *Mot equivalent a "fenent" per on s'escorre l'aigua. En forma de galeria oberta en la vorera del riu Ter, trobem també les Tunes a Sant Pere de Casserres*

Una llegenda molt semblant, per no dir idèntica, es conta de "Les Roques dels Encantats", situades a Collvehí, camí de Mieres a Santa Pau passant per Serrapelada.

Es diu que el qui podia haver una peça de roba dels Encantats mai més era pobre i que, en certa ocasió, a una dona que havien llogat per rentar-los la roba, com no tenien diners, la pagaren també amb una faldada de segó, el qual, en ésser la dona a casa, es convertí en unces d'or.

LA PEDRA DEL DIABLE

del que ara us vaig a contar fa anys i panys, quan encara Sarrià de Ter no tenia cap pont que el posés en comunicació amb la barriada de la vorera oposada. Aleshores calia passar el riu a gual fins que Pere Sacoma, el mestre que construí el campanar de Sant Fèlix de Girona, va bastir, en el segle XIV, damunt del Ter les grans arcades de pedra picada, que van donar nom a l'esmentada barriada del Pont Major. Aquesta és la història pura d'aquest pont, però a l'entorn del seu origen s'anà formant, a través dels anys, una llegenda embolcallada de poesia i de misteri.

Un capvespre, quan el sol, amagat per castells de broma negra, s'havia colgat feia llarga estona darrera la serra de Rocacorba, una donzella sortia de Sarrià cap al Ter per passar-lo i anar-se a casar l'endemà al matí, segons uns, o arribar-se a Girona, on l'esperava el seu promès, segons altres. Fos el que fos, en arribar al riberal del Ter, el riu, que anava gros, li barrà el pas. Ella, que tenia més d'eixelebrada que de piadosa, sortí de fogó, i amb un despit, que hauria fet tremolar un sant, diuen que va exclamar:

-Costés el que costés, ja el dimoni fes un pont per servir-me'n!

Com si algú la repetís, l'eco de l'horrible imprecació va retrunyir pel vessant de la muntanya que es banya als peus en la vorera dreta del riu, mentre les tenebres s'esquinçaven per deixar entreveure, voltat d'un filet de llum, un jove, galant i misteriós, que de cop i volta es plantà davant de la donzella i li demanà:

-Què tens, noia? Per què plores?

-Ah! -sospirà ella-. I tant que em convé!

-I què és el que et convé tant?

-Passar el riu.

-Però, noia, no veus que va tan gros i no hi ha pont ni palanca?

-Bé prou que ho veig, desgraciada de mi! I tant que em convé! -repetí la donzella, plorant de despit, mentre en els llavis del jove desconegut es dibuixava un somriure tot estrany que feia venir pell de gallina.

I és que el dimoni, que Déu ens l'aparti ben lluny i que ja us podeu pensar que era aquell misteriós aparegut, no podia dissimular una alegria semblant a la del caçador quan creu tenir l'ocell pres en el filat. Per això, amb veu temptadora, el maligne li fa:

-I ja que és tant el que et convé, quant donaries ara per un pont?

-Tot ho donaria!

-Fins l'ànima que tens?

-Fins l'ànima!

-I a quina hora has d'ésser a l'altra costat del riu?

-Ans de dia, pus m'hi esperen.

-Doncs mira, no et faltará pont.

-Però, qui el farà?

-Jo, estimada.

La noia, rient-se'n, advertí:

-Ans no sigui mitja nit, perquè si no...

-Tracte desfet.

I el diable desaparegué, tot fent esclatar un tro dels més esfereïdors que han fet retrunyir la terra, mentre a la claror dels llampecs que l'un darrera l'altre, il·luminaven feréstegament la nit, l'esperuguida donzella veié que tot un formiguer de figures humanes sortien del fons del Ter i les voreres i començaven a posar els fonaments del pont.

I com es posà a bategar d'angoixa el cor d'aquella noia! Al cap de poca estona s'adonà que les pilastres ja eren dretes i a punt de sostenir les arcades! Que llargues se li feien les hores!

Sense virior per donar un pas, com si les plantes dels peus li haguessin posat arrels a terra, anava contemplant esfereïda l'obra infernal. Els arcs de pedra saltaven d'un pilar a l'altre com per art d'encantament. El pont ja tenia ulls i encara n'era molt lluny la fatídica mitjanit. Ja us podeu pensar les oracions que de tot cor resaria a Nostre Senyor i a l'Àngel de la Guarda l'eixelebrada noia perquè el dimoni no s'apoderés de la seva ànima, que en mala hora li havia promès.

Els mals esperits anaven proveïts de tres galls: un de blanc, que havia de cantar a les deu hores; un altre de ros, que havia de cantar a les onze; i un de negre, que, cantant a les dotze, donaria per acabada l'obra infernal.

Tot enfeïnats a construir el pont, els dimonis anaven cantant:

Canti el gall blanc,
canti el gall ros,
mentre el negre no fos.

Amb això, el gall negre, amagant el cap sota l'ala s'adormia, i la infeliç donzella, que volia salvar l'ànima de les urpes de Satanàs, feia aire al gall amb el davantal perquè es despertés i cantés abans d'hora.

De sobte aixecà de terra els ulls plorosos, i, quin esglai! A la claror d'un llampec contempla el pont llest per passar-hi. Només hi manca un tros de barana! La noia cau de genolls, i, amb un gran sanglot que li nua la gorja, resa com una santa mentre l'esperit de les tenebres, fregant-se les mans de satisfacció, espera les tres últimes pedres per contemplar l'obra: blocs enormes, colossals, que una allau de diables portaven ja, i que havien arrencat de la carena d'alteroses muntanyes.

Però, voler de Déu! Per més que volessin com sagetes dretament cap al pont, en passar molt enlaire pel cim de les terres gironines, de sobte ressonà en l'espai el cant agut del gall que assenyalava la mitjanit, i aleshores els dimonis, ferits d'esglai per aquell crit estrident, deixaren anar aquelles pedres descomunals que, caient de tant alt, quedaren mig enfonsades: l'una procedent dels Pirineus, al camp de Can Formiga, al Pla de Reixac, en el límit de les parròquies de Sallent i Santa Pau; l'altra, arrencada de Montserrat, en uns terrenys propers a la població de Sant Hilari Sacalm, i la tercera, transportada de l'altra banda de mar, a Vallvenera de la Vall d'Aro. El primer bloc és conegut per La Pedra del Diable; el segon, per La Pedra Llarga; i el darrer, per La Pedra Aguda.

Amb un feréstec tro desaparegueren del gual del Ter tots els diables, mentre la noia de Sarrià, tremolosa i agraïda a Déu, passava el pont tot just acabat de fer, però escarmen-tada per no tornar mai més a jugar-se el tresor inestimable de la seva ànima.

Creu-me no vagis de nits,
perquè van mals esperits.

| NOTES |

La Pedra del Diable, de Santa Pau, és de basalt i té una alçada de 2,80 m. i una amplada màxima de 0,80. Aquests tres blocs llegendaris de Santa Pau, Sant Hilari i Vallvenera són altres tants menhirs, com el de Cardona, la Pedra Dreta de Sant Sadurní, la Pedra Murtra d'Espolla i la Pedra Fita d'Aiguafreda de Dalt. Alguns autors opinen que les pedres-menhirs eren monuments commemoratius d'alguna

batalla i que els ibers posaven davant a les tombes de llurs guerrers. Segons altres, servien de mollons per assenyalar el límit de jurisdiccions, i és probable que en aquest fi fos destinat el de Santa Pau, perquè es troba emplaçat en el lloc aproximat que els historiadors assenyalen com a límit d'Ausa, Indigètia i el país dels castellans, destí que també es dona a la Pedra Llarga de Sant Hilari Sacalm.

ELS ENFONSATS DE LLORET SALVATGE

a la plaça de Lloret Salvatge es removia una grossa aplegada de camperols, tots enrogits de galtes i amarats de suor. No eren tots galindois i fadrinetes, no; vells xarucs, padrines desdentades, algun pallardot, rabadans i boers, tots ballaven el contrapàs com el primer. El sol, com recant-li d'abandonar la festa, caminava a poc a poc cap al bressol de les muntanyes, tot escampant polsina d'or. Llavors sí que rumbejaven les arracades d'argent vell! La gralla, el flabiol i la cornamusa no paraven un moment, mentre una allau de veus cantava barroerament:

Contrapàs,
botella, botella;
contrapàs,
botella, botàs!

I la llarga tirallonga s'estirava i s'arronsava, fent salts i cabrioles. Aquí voleiaven unes faldilles virolades, allà una barretina musca, i tot ullprenia: mocadors florejats, armilles fistonades, gipons amb blancs maneguins, gec d'estamena embotonats, calces amb davantal.

Menestrals i llogaters es confonien en l'aplec d'aquella festa típica, i s'agermanaven donant-se les mans els veïns d'aquells verals i garrotxes.

Heus aquí que enmig d'aquell desori se sentiren els tocs melangiosos de la campana del vell cloquer anunciant un viàtic. Tot seguit s'obrí el portal de l'església, que és a l'extrem del bocí de plaça i sortiren el senyor rector portant Nostramo i l'escolanic amb una brandó i fent dringar la campaneta. El venerable rector aixecà els ulls al cel i entonà solemnement el miserere, que es perdé enmig d'aquell remorós mar de gent.

-Pareu de ballar, si us plau! -cridà el sacerdot amb veu vibrant per fer-se sentir.

Però ells, per màrfegues! Seguien repuntejant el contrapàs i cantussejant:

Contrapàs,
botella, botella,
contrapàs,
botella, botàs!

-Calli per un moment la música i agenolleu-vos tots, que al Santíssim Sagrament se li ha de tenir el degut respecte -afegí el senyor rector, i seguí salmodiant: El secundum multitudinem miserationum taurum, dele iniquitatem meam ...

Però ells, burlant-se d'aquells consells repetien:

Contrapàs,
botella, botella,
contrapàs,
botella, botàs!

El sol, fins aleshores repenjat a les crestes de la serra, s'amagà darrera un turó campanut, deixant passar tot just per una falla un filet de llum per a acompanyar Nostramo, mentre el sacerdot, tot meditant la Passió del Salvador que portava sota el vel humeral, travessava per entremig dels balladors bo i salmodiant:

-Amplius lava me ab iniquitate mea...

Al seu torn aletejaven voliors d'àngels i d'ocells. Quan s'allunyava se sentien tristos, els espinguets de la campaneta: ning-ning! Tiling!

Al tornar de viaticar el malalt, un fred glacial s'apoderà del senyor rector: no se sentia la remor bullanguera de la plaça.

Només enmig d'aquella paorosa solitud es percebia el monòton murmuri del Ter en relliscar de les rescloses. I quin no seria el seu esglai quan en arribar a la plaça la va veure enfonsada i esberlada! Caigué de genolls, i, alçant el ulls al cel, exclamà amb un amarg sanglot:

-Benaürats els qui escolten la veu del Senyor!

Dues fonts de llàgrimes, li regalimaven per les arrugues de la cara.

Al fons de les esberles de la plaça havien rodolat els balladors. La figura del venerable rector, agenollat davant de l'extensa fossana dels seus feligresos, ressaltava en el fons tenebrós d'aquell capvespre.

El fet s'ha anat contant cada any en les vetlles d'hivern a la vora del foc, quan les ventades gronxen els plançons dels cimerals o lentament cauen les volves de neu emblanquant les agulles de les Guilleries.

-Mireu mainada -acaben la llegenda quasi tots els vells-, si mai aneu per la festa major a la plaça de l'església i poseu l'orella a terra, sentireu una remor llunyana i cançonera que fa així: Tam-tam, tam-tam. Són els enfonsats que encara ballen el contrapàs. I el temps que el ballaran! Perquè si es posa bona atenció, se sent una veu plorosa que diu:

Cansadeta n'era,
cansadeta en som.
Ditxós serà el dia,
que finirà el món!

Ja ho senti: fins que finirà el món! I tot seguit repeteix amb grans sufocacions una munió de veus la fatídica retronxa:

Contrapàs,
botella, botella,
contrapàs,
botella, botàs!

Déu té un bastó
que pega sense fer remor.

| NOTES |

Lloret Salvatge o Lloret de la Muntanya està situat a ponent de la vila d'Amer. Té una petita església romànica de pedra picada, dedicada a Sant Agustí i a Sant Julià, amb un bonic absis. Era possessió del Monestir d'Amer i havia estat parròquia. Ha donat cert renom a aquest petit lloc el fet extraordinari d'haver-se produït, el 23 d'abril de l'any 1427, unes esquerdes a la terra que deixaren escapar emanacions de sulfhídric que, inflamant-se, causaren la mort de diverses persones, com es llegeix en una lletra que els jurats de la ciutat de Girona van escriure al rei Alfons V el dia 25. "En lo lloc de

Lloret, parròquia proxima a Amer -li diuen-, sortia de una montanya molt gran pudor e corrupció de sofre, de plom e de alcofol. E vehent hi algunes llengues de foch de color blau no sobrepujant molt sobre la terra, sino lo fum qui puja fort alt. E dues dones moriren en lo dit loc. E jatsia los dits sis homes sien viuts, emperò són colpats e cascats. Diuen més que per la dita montanya s'és feta una gran fressura qui té engir dues legues de long, emperò no és molt ample ne molt pregon encara... en tal manera que si totes quantes manxes ha el món hi bufasen no seria mayor brugit".

EL PODER DE LES ÀNIMES

.....

h
eus aquí que en aquell
temps hi havia un rector
que, per la seva bonhomia,
havia caigut de bon ull a tots els feligresos de la parrò-
quia. El pobre mossèn Llätzer, que així s'anomenava el
rector, no tenia un clau. Això es comprèn si es té en
compte que no hi havia malalt que ell no mirés d'ajudar,
no passava pidolaire a qui no omplís de minestra
l'alforja i no es feia una festa que ell no en pagués la
c e r a .

-És un sant, mossèn Llätzer! -deia la gent.

Però, si bé és cert que no passava una setmana sense practicar l'almoïna i afavorir els necessitats, no passava ni un dia sense pregar per les Ànimes del Purgatori, de les quals, com deia ell, ningú es recorda. No tenia altra fal·lera que aquesta. Si n'havia ofertes de parts de rosari a les pobretes Ànimes! Si n'havia dites de misses i d'oracions per alliberar-les d'aquelles penes!

Entretant, mossèn Llätzer anava envellint. La seva còrpora, abans dreta com la soca d'un pollancre, havia pres una inclinació corba; els seus ulls, mig aclucats, miraven amb dolcesa; els cabells li prenien la lluïssor de l'argent. Ara ja no pujava a l'ermita dels cims, ja no caminava més enllà del poble; com més, s'arribava a descansar al pedestal de la creu del terme. Ara, i amb prou feines, només tenia cura de les confraries de les quals n'era l'administrador.

Era l'entrada de fosc. Les campanes del cloqueret tocaven l'oració. Mossèn Llätzer, agenollat, resava l'Àngelus amb la majordoma. Tot just acabà el parenostre per als fidels difunts, quan se sentí un truc a la porta i tot seguit una veu que deia:

-Ave Maria Puríssima

-Ave Maria Puríssima.

-Sens pecat fou concebuda -contestaren ells dos.

-Santa nit que Déu nos do -afegí el campaner, bo i entrant.

-Amén -respongué el rector-. I doncs, Andreu, què ens porteu de bo?

-Res de bo, mossèn Llätzer -contestà el campaner.

I acostant-se-li, li digué a cau d'orella:

-Aquesta nit el volen robar!

El venerable sacerdot es quedà mirant-se'l com qui veu visions.

-Ai, Déu els faci bons! I qui s'han pensat que sóc jo, per venir-me a robar? Si es refien de mi, creieu, Andreu, que no menjaran pas gras. Venir-me a robar a mi que, com qui diu, no tinc una malla? Això sí que no ho entenc! Veïam, Andreu: qui són aquestes miserables que em volen robar i què és el que de mi els fa set?

-Ja pot pensar senyor rector: els trabucaires!

-Els trabucaires? -repetí mossèn Llätzer, anant de sorpresa en sorpresa-. Però que no ho saben, aquests desgraciats, que no tinc un xavo?

-Els pla que s'han espavilat per saber on guarda els cabals de les confraries. Ho comprèn, ara, què vénen a gratar-li?

-Mireu-los els lladregots! -exclamava el vellet sacerdot-. Jo me'n faig creus d'aquesta brivalla! I quina gent més dolenta que cria el pa! Mai no m'hauria pensat, Andreu, que s'atreuissin a robar el sosteniment de les confraries!

-Doncs ja ho sap, mossèn Llätzer, cal estar a l'aguait per quan arribin aquesta nit. Jo no l'abandonaré pas: em quedaré a vetllar pel que pogués succeir.

-Gràcies, Andreu. Avui heu fet una bona obra, que Déu Nostre Senyor us premiarà a l'altra vida. Ara anem per feina. Vós, vigileu, mentre jo m'encomano a les animetes del Purgatori. Era nit avançada. Mossèn Llätzer i l'Andreu, recolzats a l'ampit d'una finestra, vigilaven la més lleu remor. Sota la finestra s'estenia el cementiri, brut de malves, amb ses creus mig corcades i els xiprers punxeguts. Per davall de la paret blanquejava el camí dels carros. A una i altra banda la fosca era impenetrable.

Mossèn Llätzer i l'Andreu tenien els ulls clavats cap al camí polsós, com si d'aquell indret hagués d'arribar l'allau de bandolers. I fou tot el contrari. Sense ni tan sols adonar-se'n, veieren com una dotzena d'ombres humanes pujaven per la paret i saltaven després al clos sagrat del cementiri.

-Els trabucaires! -exclamà esgarrifat el senyor rector.

-Sant Marc, Santa Creu, Santa Bàrbara no ens deixeu! -afegí l'Andreu en veure'ls-. Redimoni! No són pas pocs! Mossèn Llätzer, és impossible plantar cara a tanta brivalla.

-Anem, Andreu: val més que salvem els interessos de les confraries i que avisem tot el veïnat. Encara no passaven el replà de l'escala, quan un crit estrident els deturà:

-Els mossos d'Esquadra!

-Ha sentit, mossèn Llätzer? Ja els encalquen els mossos d'Esquadra -féu l'Andreu, tot reculant a la finestra.

-Però, com s'entén? Ningú no els ha avisats, i en tot cas, trigarien encara dues hores ben llargues per arribar.

-A veure què serà -afegí per tota resposta el campaner.

Tornarem a la finestra i mirarem a baix. Quin no fou l'esglai que tingueren! Mentre els trabucaires fugien esmaperduts i saltaven la paret, tots els difunts del cementiri sortien dels clots funeraris; els uns, amenaçant amb el puny clos, i els altres, corrent fins a la paret des de la qual es precipitaven, esporuguits, els lladres.

Un moment després, tots els esquelets, fangosos, tornaven cadascun al seu clot.

Mossèn Llätzer i l'Andreu, esfereïts davant la fantàstica escena, no reeixien a desplegar llavi. Esgrogueïts i tremolant com l'herbei que mou el vent, davallaren l'escala fins

arribar a la cuina, per caure, tan llargs com Déu els havia fets, a l'escon de la llar.

La majordoma, espantada, s'hi va atansar.

-Mossèn Llätzer! Andreu! Què ha passat? Valga'ns Déu!

-Ai, noia! -respongué, alenat penosament, el campaner després d'una estona-. Si haguessis vist la munió de cadàvers que s'han aixecat del cementiri!

-Però que us torneu leri, Andreu? Els difunts alçar-se? Bon tou de terra els cobreix!

-Els cadàvers són coberts de terra, és cert -digué el senyor rector-; però no les Ànimes, que a ben segur esperen els nostres sufragis per a escapar del Purgatori. I tingues per ben entès que, si no hagués estat per elles, de segur que aquesta nit els trabucaires se'ns emportaven els cabals de les confraries.

Procura dar adjutori

als qui estan en Purgatori.

EL TESTAMENT DE L'AVI RABASSA

Sota la mateixa teulada d'un gran mas de la nostra antiga pairalia, conviuen amb llur pare tres fills casats i emmainadats. En aquell petit reialme en Joan Rabassa, que així s'anomenava el vell cap de casa, es veia respectat, servit i volgut de tots. Boca què vols i cor què desitges, res li m a n c a v a . Però, com l'home ja s'inclinava damunt la terra perquè la terra el cridava i ell era l'amo d'una propietat no pas minsa, els seus fills començaren a importunar-lo perquè els fes donació dels béns.

El temps passava, ells maldaven i el vell no tirava lluny.

-Pare, si féssiu partió? -tornaven els fills-. No és pas que hàgiu de renunciar la vostra autoritat ni us hàgim de regatejar res; sereu l'amo com sempre.

En Rabassa tenia al poble un amic amb qui s'aconsellava: el ferrer. I cap a la ferreria falta gent.

-Escolta, Pere -va dir-li entrant a la botiga-. Voldria dir-te dues paraules.

-Ja ho saps, Joan; per tu no tinc un no -contestà el ferrer deixant caure el mall a terra- I, doncs, què hi ha de nou?

-Ja t'ho diré. Els nois em tenen atabalat amb la cantarella de sempre i que ja dura massa.

-I què és el que volen?

-Clar i net: que els faci donació dels béns.

-No siguis pas tan taujà de fer-ho! -retopà tot seguit el ferrer.

-Sí, però, com que un hom ha de sentir el mateix, nit i dia: gic! gic! gic!...

-Joan, no badis! No et deixis engiponar.

-És que ja en tinc el cap ple.

-I quan hakis cedit, tindràs el cap ple i la butxaca buida. Creu-me, no siguis pas tan ximple de donar aquest pas. Avui ets amo perquè... perquè et necessiten i demà, quan no tinguis un clau, t'arraconaran, sents? T'arraconaran -recalcà l'amic agafant-lo per la solapa del gec de vellut.

-No siguis exagerat, Pere!

-No siguis càndid, Joan!

-És que tots m'estimen.

-És que l'experiència ensenya.

En Rabassa no va seguir el consell del seu amic. Cansat de sentir sempre el mateix, va caure a la ratera i feu partió dels béns pairals entre els seus fills.

Els primers dies tot va seguir com abans: tot era el pare, tot era l'avi. Però, no va trigar gaire temps i en Joan començà a notar certa diferència: els fills no estaven tant per ell, les nores ja no li parlaven amb aquell deix manyac d'abans, a taula no li servaven sempre els bons bocins...

Amargat per l'experiència, no va tardar a trucar a la porta de la ferreria i ho va explicar tot, fil per randa.

-Ja t'ho deia beneitó -fou el comentari de l'amic-. Si m'haguessis cregut, no t'hauria passat el que t'ha passat.

-Ja ho veig, Pere; m'he precipitat. I ara, què m'aconselles?

-Sí, ara. Quan fou mort el combregaren. Més... i el ferrer es va gratar el cap. Després acostant-se a en Joan, li va dir baix, baixet:

-Et deixaré unes quantes unces, que ja em tornaràs. Te'n tornes al mas i, a l'hora oportuna, et tanques a la cambra per dintre, tenint cura de treure la clau del pany per tal que des de fora puguin veure tot el que tu hi facis. Després poses la tauleta ran de la porta, t'entretens a comptar les unces fent-les dringar, i veuràs com...

Lone

-Sí, sí, ja t'entenc -afegí en Rabassa dibuixant-se una mitja rialla en la seva cara arrugada. Com posar oli en un llum! Tot va succeir com havia pronosticat el ferrer. Bon punt l'avi Joan, tancat a la cambra, va començar a fer dringar les monedes d'or, les seves nores, que no sordejaven poc ni molt, varen acostar-se de puntetes cap al forat del pany. Sí, sí, els ulls no enganyaven! damunt la taula s'hi veien unces lluents que el sogre anava comptant. I, és clar, com que no podien tenir-s'ho calent, ho comunicaren ràpidament a llurs marits, els quals feren el mateix: acostaren el nas a la porta i espiaren pel forat del pany. Aquell mateix dia esbotzà la ventrellada:

-Pare, en heu enganyat...

-Jo us he enganyat? I en què?

-No us ho prengueu malament... Però, ens havíeu dit que ens ho havíeu donat tot...

-Sí, sí, estic en el mateix: us ho vaig donar tot.

-I resulta o sembla que us heu reservat un raconet.

-Un raconet! -repetí en Joan amb un moviment de cap que els fills no entengueren-. Els qui no són tontos es guarden una poma per la set. De la meva part us dic que abans d'anar-me'n d'aquest món faré testament del raconet que dieu i faré hereu el fill que millor es porti amb mi.

Què va haver dit! D'ençà d'aquell dia fou el rei de la llar. D'atencions les que vulgueu.

En sortir el sol, el fill del noi gran, venia a la cambra i li deia:

-Padrí, la mare m'ha dit que no us lleveu encara, perquè és dejorn. Us porto la xocolata desfeta.

A mig matí entrava el fill segon, i també el mateix:

-Mireu, avi, aquesta beguda ensucrada us anirà bé.

I en tocar migdia, el nét del tercer li posava damunt del llit la roba neta i endreçada. Allò era viure! Ben menjat, ben begut i ben vestit, es donava una vidassa que ni cap senyor de ciutat. A l'hivern, prendre el sol i a l'estiu la fresca. Què més voleu?

Com que l'home era molt vell, va pensar en tornar les unces al ferrer, el qual li donà un maçot de ferro, que li tenia encarregat.

-No m'has de donar res, perquè ja me'l tens pagat -féu l'amic.

En Joan el tancà a la calaixera de la seva cambra i es guardà la clau, fins que, sentint-se malalt per morir, va cridar els seus fills i els va dir:

-És arribada la meva hora, fills meus. Quan sigui difunt trobareu el testament en el segon calaix de la calaixera. Però, paraula sagrada, no l'obrireu fins que jo hagi expirat.

La seva voluntat fou respectada. Però, encara no havia fet l'últim badall, tots correren atropelladament cap al moble vell, obriren el segon calaix i, oh desengany! El que creien trobar, un bon grapat de llunts de perruca, era aquell estri pesant de ferro i damunt seu un paper escrit que deia:

Qui sigui tan ximple com en Joan Rabassa
que li aixafin la closca amb aquesta maça.

EL PLA DE LES BRUIXES

é s cosa freqüent trobar indrets de les nostres comarques relacionats amb bruixes. A la Miana, “el clot de la Bruixa”; a Rocacorba, “el pla de les Bruixes”; entre Mieres i Falgons, “el prat de les Bruixes”; i, especialment, “el pla de les Bruixes”, situat en la carena de la muntanya que separa les parròquies de Sant Andreu del Torn i Sant Miquel de la Miana.

Entre els antics documents, que ja el citen amb el mateix nom, cal recordar uns capítols matrimonials, en els quals es diu: "ab lo dret de poder passar a la beurada ab lo bestiar del dit Batlle a la font anomenada del pla de les Bruixes... que afronta a sol ixent en honor d'en Batlle i a migdia ab Jaume Doran, àlias Fàbrega, tots pagesos del Torn, i a ponent ab lo Mas Canelles y a tramontana al cim de la serra anomenada el turó més alt hasta lo Puig de Vells..."

És una plana àrida d'uns 150 passos per 40, situada en un clar del bosc. Es diu que hi havia una pregona caverna, que davallava pel cor de la muntanya fins al mateix infern. Cada dia, al capvespre, enmig d'estols de ratpenats, anava sortint d'aquell pou tenebrós una multitud de follets d'aspecte repugnant.

Saltaven i brincaven, com si patissin del "ball de sant Victe", grimpaven per les penyes i els arbres, sotjant l'horitzó a totes direccions.

De sobte es reunien tots, i entre mil contorsions epilèptiques d'una dansa diabòlica demostraven una ferotge alegria donant vertiginosos giravolts. És que havien obirat a les bruixes, que ja venien pels aires cavalcant damunt d'escombres.

De l'Empordà, i de la Selva, de la Garrotxa i de comarques llunyanes, "La Barraca", "La Trinquis", "La Tana", "La Xibeca", "La Callera" de Ribelles, "La Gerom", de les Planes, les Bruixes de Llers i moltes altres, desdentegades, despentinades, geperudes i amb el nas encorbat anaven saltant d'aquelles lleugeres cavalcadures tot seient en una misteriosa rodona.

Aleshores cadascuna de les bruixes començava la relació dels seus malefics, durant la qual els follets demostraven una alegria demoníaca.

L'una havia ofegat un nadó; l'altra havia encobert uns lladres; aquesta havia calat foc a uns pallers; aquella havia espantat a uns bous, que s'estimbaren d'un cingle.

I així passaven la nit entre narracions escruixidores i desenfrenades orgies fins que, a la sortida del sol, els follets s'esmunyien pel pou infernal, després d'haver-se acomiadat de les fetilleres, les quals, assegudes damunt de llurs escombres, desapareixien com un llamp. A voltes acudien les bruixes del Canigó i quan aquestes ballaven la sardana en el "Pla", la pedregada assolava despietadament els camps del Torn i de la Miana.

Però, no totes les bruixes venien de tan lluny. Una n'hi havia allí ben a prop, en el Mas Canelles, fent de pastora. I no devia pas ésser tan vella ni de tan mal aspecte com les altres quan aconseguí enamorar un jove del Torn, qui, segons diuen, era un remotíssim avantpassat de cal Fuster.

Arribava aquest, un dia, a la vora del Juvinyell, on esperava trobar la vaquera, com de costum, quan restà davant d'una escena, que es presentà als seus ulls. La pastorel·la acabava de treure's els esclops; es capbussà a l'aigua convertint-se en una guineu, que veloçment escapà a través del bosc. El noi Fuster, revingut del seu astorament, recollí els esclops i tornà a amagar-se darrera d'unes garrigues.

Al cap de poca estona retornà panteixant la guilla, tocà les aigües del riu i tornà a ésser la vaquera d'abans, tranquil·la com si res. Però, incontinent, arrugà les celles i començà a mirar a l'entorn, dient:

-On són els meus esclops?

-Ah guineu, guineu -digué el Fuster sortint de l'amagatall- Tu has jaquit els esclops i jo els he copsats. O em dius on has estat o te'ls faré pus i et faré recocar.

La vaquera de Canelles es veié precisada a contestar:

-He anat a la Cadamont a embriuar un cove d'ous.

La Cadamont és una casa pairal de Ventatjos, situada a sol ixent del Collell.

Ara heu de saber que en la carena d'una de les muntanyes de la Miana uns monjos

habitaven el monestir antigament anomenat Sant Julià del Mont, de la Vall de Santa Pau, i avui Sant Julià dels Agustins. Havia estat fundat el segle IX per un monjo de nom Rímila; però, a les darreries de la mateixa centúria deixà d'ésser monestir per a convertir-se en simple priorat dependent de l'abadia de Sant Esteve de Banyoles.

Un dia pujaren els veïns d'aquella rodalia a exposar llurs queixes al Pare Prior.

-Abans d'ahir -deia l'un- una bruixa va espantar-me el ramat i em féu perdre sis ovelles, que encara és l'hora que no han tornat.

-Un follet es posà desús del pit del meu pare i no el jaquí aclucar ull en tota la santa nit.

-Han enverinat els pous i no podem treure aigua.

-I avaloten els corrals.

-I escampen els gams pels galliners.

-Prou, ja n'hi ha prou! -clamà el Prior-. I què voleu que els faci?

-Que les maleïu com a les erugues!

-Primer cal encomanar-ho a Déu. Si us sembla bé farem unes pregàries durant tota aquesta setmana i el dissabte que ve, abans no sia clar, ens troba rem a la collada i aplicarem els exorcismes.

Arribat el dia convingut, el Prior recità els exorcismes i les bruixes i els follets mai més tornaren en aquell veral.

En agraïment i a presència de dues processons, presidides per dos monjos benedictins, l'un de Sant Julià del Mont i l'altre de Santa Maria del Collell, fou clavada una creu en el mateix lloc, on abans hi havia l'entrada del budell de l'infern i el Prior de Sant Julià buidà el perolet de "l'aigua beneïta" al peu de la creu. I, oh prodigi! en lloc d'emparar-la la terra i assecar-se, començà a rajar una font d'aigües cristal·lines, que encara avui no s'ha estroncat. I, quan per l'eixut no hi ha aigua en el Juvinyell, els masovers de Canelles porten a abeurar els bous a la "font miraculosa" del pla de les Bruixes.

EL BON SOLDAT

heus aquí que una vegada hi havia un soldat valent, honrat i, sobretot, caritatiu. Aquesta última qualitat, és a dir, el seu bon cor, li havia valgut el sobrenom de "bon soldat". Un dia anava de camí, portant en el sarró tres pans que es feien dir "menja'm, menja'm". Tot d'una va trobar un pobre que en veure aquell bé de Déu, li vingué salivera a la boca i li va dir: -Bon soldat, que em voldries donar un pa per amor de Déu? El jove, en sentir invocar el sant nom de Déu, no esperà ni un pensament. -Aquí el teniu -va dir-li-, i bon profit us faci.

El captaire prengué el pa i després de besar-lo digué al soldat:

-Mercès mil, i que Déu et pagui la caritat.

-Amén! Déu ho faci.

Camina que caminaràs, troba un altre pobre que també li diu:

-Bon soldat, que em donaries un pa per amor de Déu?

-Aquí el teniu, i bon profit us faci.

-Mercès mil i que Déu et pagui la caritat.

-Amén! Déu ho faci.

Al cap de bella estona, encara va trobar un tercer pobre. Però, aquesta vegada el captaire no anava sol. Eren dos. Un d'ells me li allarga la mà i me li diu:

-Bon soldat que em faries la caritat d'un pa per amor de Déu?

-Mireu -va fer ell- només em queda aquest, però alabat sia Déu! Aquí el teniu i bon profit us faci.

-Gràcies. Déu et pagarà la caritat

-Amén! Així sia.

Aleshores el companyó del pidolaire que fins aquell moment no havia dit aquesta boca és meva, i que no era altre que el mateix sant Pere que anava pel món amb el diví Mestre predicant el camí del Cel, s'acostà al jove i li va dir a cau d'orella:

-Bon soldat, aquesta és la teva hora! Demana al meu company el que desitgis, t'ho concedirà, perquè Ell és el mateix Salvador del món, que sempre paga amb cent per u en aquest món i després la vida eterna en l'altre.

El bon soldat es va mirar Nostre Senyor amb aquella confiança com ho feien els infants que ens retreu el sant Evangeli.

El bon Jesús aleshores li diu:

-Bon soldat, jo que llegeixo el cor dels homes sé pla bé que sempre que has fet almoina als pobres no l'has feta esperant-ne paga ni agraïment, sinó per l'amor de Déu. Jo, en recompensa, t'ho vull premiar. Demana, doncs, el que desitgis que des d'ara ho tens concedit. Quin do vols que et faci? Vols la glòria del Cel?

El soldat es posà pensarós i, després d'uns moments de silenci va dir:

-Senyor, al Cel confio arribar-hi ajudat de la vostra gràcia i de les meves bones obres. Però, de moment, voldria un altre do.

-I quin do vols que jo et do?

-Senyor, el do que us demano és un flabiol, que mentre toqui la gent no pari de ballar.

Sant Pere, en sentir aquella estranya sortida, va esbotzar indignat:

-Què has fet, bon soldat! La glòria del Cel havies de demanar!

-La glòria del Cel? Veureu, padrí, com jo hi entraré.

-Aviat ho has dit, això. Pensa que jo en sóc el porter...

I, ara un pas, ara un altre, el bon soldat, frisós de provar el do d'aquell màgic flabiol, va arribar a la plaça d'un poble plena de gent. Com que era la festa major! I ell no va pas esperar que l'avisessin. Posar-se ell a tocar i tota la plaça a ballar, tot fou u.

Ai fillets! Prou volien parar la dansa els balladors, però no hi havia maneres; mentre sonava aquell estri de canya tot eren salts i cabrioles. Per això quan el flabiol va parar, de pertot arreu no se sentia més que aquest crit esgarrifós:

-A l'argolla! A l'argolla!

-Jo pla estic fresc! -va dir-se el jove-. Si seran capaços de donar-me garrot?

La multitud enfellonida m'agafa el bon soldat i se me l'enrossega per escanyar-lo al pal. Però heus aquí que quan el botxí anava a estrènyer-li l'argolla a la gola, ell que si es posa a tocar el flabiol i el botxí i tot el públic, vulgues, van haver de posar-se a ballar com mai. Aleshores ells es varen repensar:

-No ens convé pas que aquest es quedi aquí. Seria capaç de fer-nos ballar fins al judici final! Vés, vés, marxa d'una vegada i que els dimonis se t'enrossequin a tu i al flabiol!

I en un girant d'ulls el bon soldat es va trobar desterrat a l'infern.

Ara heu de saber que si mai no havia conegut la por, ara, quan es va veure en aquelles cavorques plenes de monstruoses fogueres i d'horribles dimonis, les cames li feien figa. Unes estranyes esgarrifances li corrien per tot el cos.

-Cor i fora! -va dir-se- El flabiol t'ha de salvar.

I va venir just, perquè en aquell instant un escamot de diables, armats de garfis i unes forques que feien venir pell de gallina, ja venia cap a ell per agafar-lo i tirar-lo a una caldera d'oli bullent.

Ell que sí, es posa a tocar el flabiol i, com que aquest era un do, ja teniu tot l'infern en pes, des del mateix Llucifer fins a l'últim dels fagoners, posant-se a ballar i a saltar amb un tal defici com si haguessin agafat el ball de sant Victè.

-Prou! Prou! -bramaven les fúries infernals, bo i amenaçant-lo amb les urpes i els ullals-. Ja ens les pagarà totes plegades!

-Però ell tot era bufar l'estri de canya fins que el cor li digué prou.

-Prou! Reprou! Traieu-lo d'aquí aquest maleït soldat o si no haurem de brincar per tota

l'eternitat -roncaven els mals esperits.

I no hi hagué més remei que obrir-li la porta i foragitar-lo de la caverna infernal.

El bon soldat es va trobar palplantat sense saber cap a on decantar els passos. Però, ja us podieu pensar que a l'últim s'encaminaria de dret a la ciutat del Cel, si bé amb el cor més petit que una avellana puix no era pas tan desmemoriat que no recordés encara l'amo de la porteria. És per això que, amb certa angúnia, va trucar a la porta.

Van passar uns minuts que semblaven hores. A l'últim grinyolà el pany mentre sant Pere treia el nas per l'esclatxa de la porta mig oberta. Aleshores tocar el flabiol, posar-se a ballar el vell porter i escórrer cap a dintre ell, tot fou u.

-Veieu, padrí -féu el bon soldat-. Ja sóc aquí! I us pensàveu que no vindria al Cel?

Qui serà amic del pobret
en el cel trobarà gran dret.

EL MOSSO DEL MOLINER

.....

fa anys i panys hi havia un moliner que tenia un mosso més llaminer de quartos que d'aviram la guilla. Però, com que robar és un vici molt lleig, l'aprenent del molí va rumiar la manera de fer la patota a l'amo sense que aquest se n'adonés. Emportar-se un sac de farina hauria estat massa vist. I què va fer? Avui un i demà un altre, n'omplia un cassó i el tirava dins d'un sac que tenia ben amagat sota un gran tou de palla.

Passaven els dies i les nits, i com que de mica en mica s'omple la pica, també el sac es va omplir. Entretant el fadrí, que s'ho tenia calent, esperava una nit sense lluna per emportar-se'n la farina, mentre les rates, que s'havien adonat d'aquell bé de Déu havien obert un forat al sac i en feien de les seves.

Arribà, per fi la nit tan desitjada: una nit negra com gola de llop. Ningú el veuria! Mentre el moliner dormia com un rabàs, el mosso engrapà el sac, se'l tirà a l'esquena i, lleuger com una daina, fugí a amagar-lo a casa seva, que no era pas lluny. Però com que el dimoni quan fa una feina la fa mal feta, el lladregot del fadrí no veia que, tot caminant, anava deixant un regueró de farina, blanca com un glop de llet.

L'amo, entretant, es desvetllà, i, no veient el mosso, sortí al defora. I, és clar, malgrat la foscor, tot seguit s'adonà d'aquella misteriosa filera blanca.

Seguir-la i trobar el lladregot no li costà pas gaire al moliner. I en paga de la malifeta, va treure de casa el mosso infidel.

Qui té mossos i no els veu
es fa pobre i no s'ho creu.

EL DIFUNT CONVIDAT

Vigília de les seves noces, un jove anava a convidar els seus amics quan, en passar pel cementiri de la parròquia, va ensopegar amb un cap de mort, que sortia de la terra sagrada.

I el fatxenda del jove, per burla li va dir:

-Cap de testat, et convido a la festa.

I se n'anà.

L'endemà al vespre, a l'hora assenyalada, l'esquelet invitat sortí del clot del cementiri i es dirigí cap a la casa del nuvi.

Trucà
a la porta. El criat, qui de
veure davant seu una calavera s'havia
tornat groc com la cera, preguntà amb veu
tremolosa, que amb prou feines se sentí el coll de
la camisa:

-Què se us ofereix...?

-Vinc a sopar -contestà secament el difunt-. Ahir el vostre amo
em va convidar.

I entrà a la sala del convit tot fent amb els peus un soroll estrany, un
"croc, croc", que va cridar l'atenció de tothom.

S'acosta al nuvi i li diu:

-Com que ahir em vares convidar, aquí em tens.

No és per descriure l'esglai que s'apoderà del jove. Passat, però, el
primer espant, la calavera pren novament la paraula i li diu:

-Ara vine tu a acompanyar-me a casa meva.

-Jo...? -preguntà, esborronat, el nuvi- I... on heu dit?

-Al cementiri.

Al pobre jove li vingué pell de gallina. Però la veu del mort no tenia
retop. Amb un cor més petit que una avellana, el va acompanyar.

En arribar al clos del cementiri s'obrí una fossa i la calavera digué al nuvi:

-Aquest és el meu menjador. Espera't un moment i et portaré el sopar.

Amb quina angúnia el ric fatxenda esperaria!

En un obrir i tancar d'ulls sortí de la sepultura l'esquelet presentant-li
tres plats: l'un ple d'ossos; l'altre, de terra i el tercer, de cendra.

Ossos, terra, cendra: plaers, riqueses i vanitats; tot acaba en el
cementiri.

-Aquest és el meu sopar! -va dir-li-. Un altre dia no facis
burla dels morts!

I el va deixar anar a casa seva.

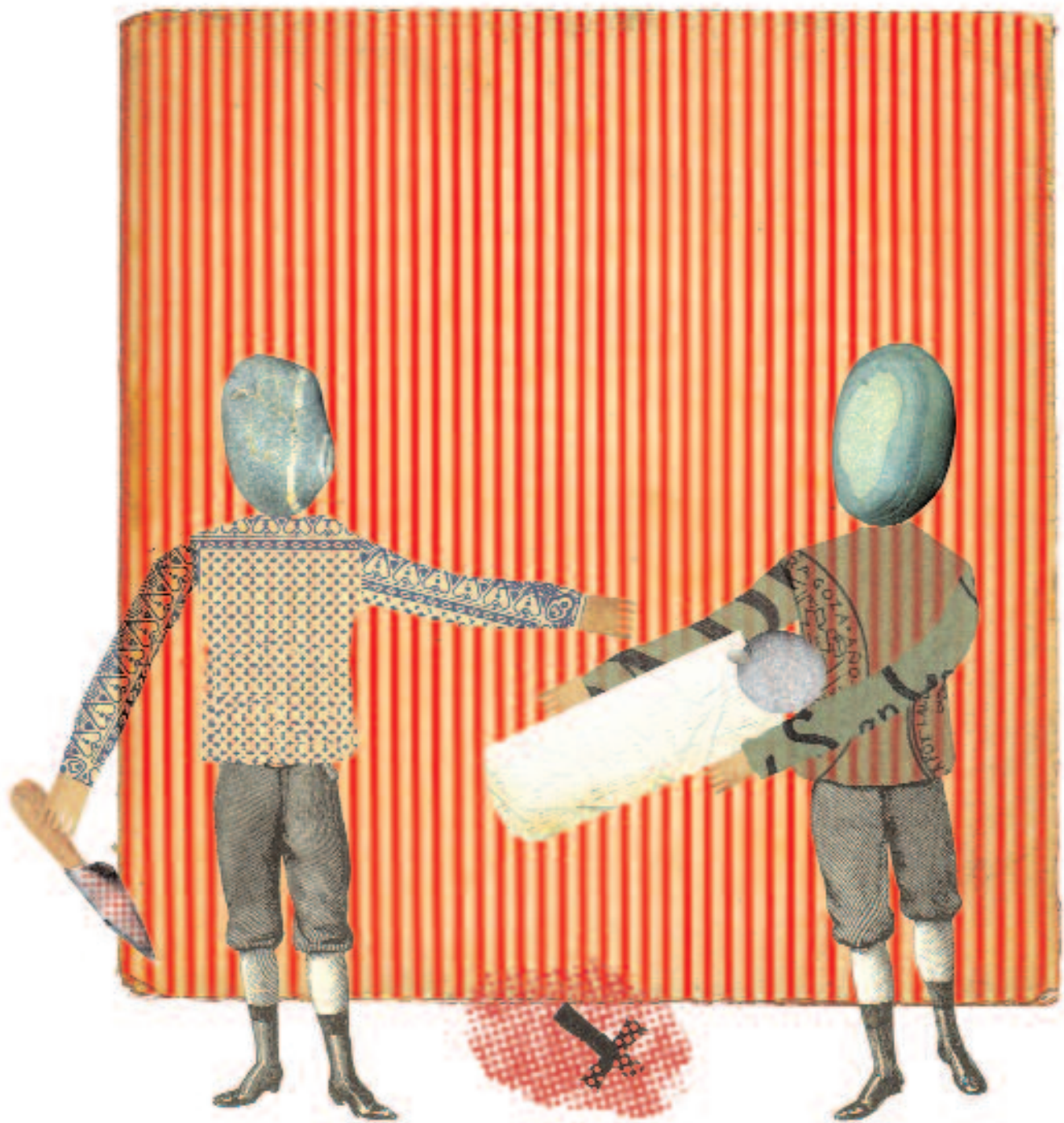
Les burles fan com les processons
que se'n tornen allà d'on
són.

LA BÓTA DE SANT FERRIOL

.....

Una vegada era un pare de família que anava de camí buscant un home que es prestés a fer de padrí d'un seu fill, que tot just li havia enviat Déu Nostre Senyor. I, camina que caminaràs, en passar per un veral desert li surt d'entre unes mates el famós capità de lladres Ferriol, que estava a l'aguait per assaltar i robar els vianants, com tenia de costum.

-La bossa o la vida! -li digué tot amenaçant-lo amb una daga.

El pobre home, que no s'esperava aquesta sortida i a qui el que li sobraven no eren precisament els quartos, es quedà palplantat i amb les cames segades.

-Qui sou vós, que així em parleu? -preguntà el camperol.

-Jo sóc en Ferriol!

En sentir aquest nom li semblà que la terra s'enfonsava sota els seus peus ¡En Ferriol!
¡El temut bandoler!

-Doncs, jo -va fer el pobre home- sóc un pare de família, que des d'aquesta nit he vist augmentar la colla amb un mainadatge més i ara anava buscant qui volgués fer-li de padrí.

-Si busqueu padrí, ja en seré jo -digué el capità de bandolers tot penjant la daga del cinturó.

-Ja m'està bé -féu el pagès.

-Però, ha d'ésser amb la condició -afegí en Ferriol- que el bateig s'ha de celebrar al punt de la mitjanit i que ningú n'ha de saber res. Llevat dels tres: el capellà, vós i jo, ningú més hi ha d'ésser present.

I, efectivament, quan el gall cantava les dotze hores de la nit, el capellà administrava el sant baptisme al nadó, sostingut pels braços del bandoler, i, quan les cerimònies estigueren llestes, el padrí, ¡oh horror!, d'una punyalada mata el pobre sacerdot.

-Aquest ja no ho dirà a ningú! -exclamà en Ferriol i, tan tranquil com si hagués mort una gallina, s'encaminà cap al cau dels seus lladres.

Un dia que s'estava dintre de la balma, tot d'una esclata una extraordinària resplendor i enmig d'aquesta veu pujar cap al Cel, com un núvol d'encens, l'ànima blanquíssima del seu fillol, que acabava de morir.

Tan fortament commogué el seu esperit aquesta visió que en son interior Ferriol resolgué canviar de vida.

De fet anà a confessar-se i el vell rector d'una parròquia li advertí que no el podia absoldre si no li prometia esmenar la seva mala vida. El famós bandoler ho va prometre de cor i la seva conversió fou vertadera, com ho confirmaren després els fets.

Un dia que es trobava amb els seus companys a l'hostal del poble, aquests li proposaren anar a saquejar una rica masia, però ell, negant-s'hi rodonament, els digué:

-Això no ho podem pas fer, perquè és una cosa pecaminosa.

-I ara, amb quins escrúpols ens surt aquest!

-Jo us dic que anem per mal camí i hem de canviar de conducta.

Altres diuen que, havent el famós bandoler trucat a les portes d'un convent demanant confessar-se, els frares, espantats perquè es deia que matava els confessors, un llec del monestir s'oferí a escoltar els seus crims esfereïdors, imposant-li per penitència que abans de cometre una mala acció pensés: "Lo que no vulguis per a tu, no vulguis per a ningú". I afegeixen que aquesta sentència el convertí de tal manera que, havent-la retreta als seus facinerosos companys en ocasió de proposar-li aquell crim, aquells determinaren matar-lo. I, efectivament els lladres, que no estaven per sermons, el mataren i l'enterraren sota les bótes del celler. També es diu que primerament el martiritzaren ficant-lo dintre d'una bóta travessada de claus i la deixaren anar pel pendent d'una muntanya fins que expirà.

L'hostaler, que res sabia d'aquell crim comès a casa seva, al cap d'una tongada s'adonà que el vi d'una bóta mai s'estroncava i que, quant més temps passava, era millor.

A l'últim, intrigat d'aquell misteri i resolt a esbrinar-ne la causa, aixecà la bóta i trobà que de sota terra en sortia una mà i aquesta amb un dit tocava aquella bóta. Excavà la terra i trobà el cos d'en Ferriol incorrupte i aureolat de llum.

EL CAVALLER DEL CLOT DE L'INFERN

.....

La nit era fosca. Al mas Cortiella tothom dormia. Nostramo i la mestressa hoies feia que havien passat baldó a la porta de llur cambra; a l'estança veïna somniava la quitxalla i els mossos devien fer el mateix, puix que ni la remor més lleu se sentia a la jaça. Ara eren els bous i la mula els qui trencaven el silenci nocturnal; després els lladrucs del gos d'atura, que clapava sota la cabanya.

Per caminals i prades ja no es veia una ànima. ¡Bé se'n guardarien prou de passar per Cortiella a aquelles hores! Sabien molt bé que en sonar dotze hores en el cloquer de Falgàs, sortia del clot de l'Infern un feréstec cavaller balancejant-se damunt un cavall. Qui era, ningú ho sabia, puix que ni el més agosarat l'havia contemplat més a prop d'un tirat de pedra.

No era, doncs, estrany que a aquelles hores tothom ja fos a casa amb les portes i finestres barrades. Però, quelcom més devien témer els masovers de Cortiella perquè, no solament com totes les cases del veïnat tenien les portes tancades, sinó que el masover dormia amb el fusell penjat al capçal del llit.

Cada nit, a frec de les dotze, quart endavant quart endarrera, sentien el petar de les ferradures en l'enllosat de l'era i després una remor fosca, com si una carretada llunyana caigués al clot d'una timba. Els masovers obrien les finestres, però ni el més petit moviment se sentia al defora.

Una nit es van sentir tres cops donats a la porta del mas. El gos d'atura es posà a lladrar. El masover s'arranjà les calces de vellut, amartellà el fusell i, obrint la finestra de la cambra cridà:

-Qui truca a aquestes hores?

Però, els lladruccs del gos gairebé li ofegaven la veu.

-Calles, xixo? -li cridà-. Xup! Passa a jeure, gandul!

I el gos, mig rondinant, se'n tornà a la cabanya.

-Sóc una ànima en pena, que necessito del vostre ajut -contestaren des de baix.

-Una ànima, dieu? És que jo amb els de l'altre món no hi vull tractes. Us caldrà allunyar-vos com més aviat millor, si no em voleu donar la molèstia d'encastar-vos mitja dotzena de bales al cap...

-Podeu engegar-me els trets que us plagui -afegí el de baix- i això d'allunyar-me no serà pas tan aviat com voldríeu, perquè he resolt quedar-me aquí palplantat encara que sigui fins al dia del judici final.

El masover, que tremolava de por, va acabar per perdre la paciència. Encengué un llum d'oli i el tragué fora de la finestra, però, eren tan atapeïdes les tenebres, que no es podia pas distingir res. Deixà el llum d'oli damunt d'un bagul, se senyà i sortí a la finestra cridant:

-De part de Déu i de Maria Santíssima, si sou mala cosa allunyeu-vos d'aquí, i si sou bona, parleu, si en sóc digne.

-Baixeu, si us plau -sols digué el de baix.

-És que... -barbotejà temerós el masover.

-Sapigueu, i us ho juro, que res de mal mai he pensat fer-vos. Doncs, baixeu a obrir-me la porta, que necessito parlar-vos. Baixeu, us dic!

I el masover, vulgues no vulgues, va fer el que li deien. Alçà la balda i la barra de la porta i sortí al portal amb la seva dona i els mossos, els quals, previnguts, s'havien armat qui d'un fusell, qui d'una picassa. Més, heus aquí que quan pensaven haver-se-les amb un enemic terrible, com són tots els diables, follets i bruixes, es trobaren davant d'un esquelet muntat damunt d'un cavall.

Un barretinot espellerinat i les desferres d'una brusa maltapaven la seva ossada blanquinosa i bruta de terra. Una bossa de pell penjava del seu braç esquerre. Feia por de debò! Si els masovers no varen caure de clatells, gràcies pogueren donar-ne de tenir darrera seu els carreus de la portalada; però els mossos, no trobant res que els emparés, caigueren tan llargs com eren. El Cavaller esclafí una rialla, que els glaçà la sang a les venes.

-I com s'han tornat els meus masovers -els digué mentre s'aixecaven-. Abans, quan jo era l'amo d'aquest mas, jamai vaig tenir uns masovers tan porucs com vosaltres. Vaja, calmeu-vos que em feu pena -i els masovers encara tremolaven més-, perquè vull que m'escolteu quatre mots.

Els de Cortiella, talment com si fossin hipnotitzats, feien tot el que els manava el Cavaller. Aquest prosseguí:

-Porteu un magall.

I el masover li presentà.

-Alceu aquesta llosa -afegí allargant son braç blanquinós i assenyalant una llarga pedra que hi havia davant de la porta. El masover l'aixecà amb l'ajut dels mossos i a la claror minsa del llum d'oli es veié reluir l'or vell d'un pilot d'unces. Una misteriosa esgarrifança féu estremir els de Cortiella.

-Mireu-lo el fruit de l'avarícia -digué el Cavaller-. Avar vaig viure i avar vaig morir. Malhaja el vici que de poc em fa condemnar! La mort se m'emportà d'aquest món sens haver pagat uns deutes, que no recordava. Per això he vingut; per deslliurar la meva ànima de pena.

-I descavalcant es despenjà la bossa de pell, hi ficà les unces i prenent-ne una embosta, les posà a les mans del masover, bo i dient-li:

-Això per a almoines.

Lligà la bossa i d'un bot i amb grans cruiximents altra volta feu dalt del cavall.

-Bona nit i Déu us pagui la caritat -afegí i, picant amb els esperons l'animal, es féu fonedís. Aquella mateixa nit trucaren a la Rectoria de Falgars. La porta s'obrí i el Cavaller posà en mans del capellà un pergamí i una bossa de pell.

-Espero de la vostra bondat -li digué- que us dignareu complir aquesta comanda. Aquí teniu aquest pergamí on hi han notats els meus deutes i aquí una bossa de diners per a pagar-los.

D'aleshores ençà no ha tornat a sortir del clot de l'Infern, prop de la parròquia de Falgars, el misteriós Cavaller.

Un matí, a quarts de cinc, els del mas Cortiella entraven a l'església per fer dir una missa en sufragi de la seva ànima.

Per tos fills ben heretar
no vulguis l'infern guanyar.

DECLARACIÓ DE L'AUTOR

Possiblement, més d'un lector, recordant els meus primers esplais folklòrics, haurà trobat a mancar en la present rondallística algunes de les tradicions i llegendes que aleshores publicàvem. Aquesta omisió no és pas un descuit. Tot el contrari, a posta he volgut aplegar aquí únicament les narracions netament populars. És cosa fàcil en la juvenesa deixar-se enllaminar per la forma literària i no s'és prou primmirat en frases no sempre adients o intitllables i en vestir la rondalla d'escenes imaginàries. Calia, doncs, més que una refosa, fer-ne una selecció eliminant com a adulterades o impertinents totes les altres llegendes i contalles que no figuren en la present i definitiva col·lecció.

LLUÍS G.
CONSTANS,
M.D., l'autor

Rondalles.

JOSEP N. SANTA EULÀLIA

M. ÀNGELS JUAN MIQUEL

JORDI GALOFRÉ

JAUME FARRIOL

MIQUEL AGUIRRE

EL CAVALLER GEORGON

■ ■ ■ ■ ■ Josep N. Santaaulàlia

e t desperta una fiblada de dolor. Et poses una mà sobre l'estómac, i obres una mica els ulls. Veus Ludos assegut en un racó de la cel·la, les mans a la falda, il·luminades per un raig de sol empolegat que entra pel finestró. S'ha adormit, també? Té els ulls closos i el cap inclinat, però mou lleugerament els llavis. Tornes a tancar els ulls. Pobre Ludos. Tan abnegat, tan càndid. Amb uns ulls d'un blau tan clar que et fan angúnia. Respira l'aire pestilent de la cel·la com si fos perfum de roses. Per a ell és un gran honor, poder cuidar el vell Georgon. Qualsevol dia, tindrà el privilegi de tancar-te els ulls per sempre. De tant en tant, et remulla els llavis, ressecs. T'alimenta. Neteja els teus excrements sense ni arrufar el nas. I buida com si res el gibrell dels teus orins.

Saps prou bé com pagar-li l'esforç. Amb paraules. Mai no se'n cansaria, de tenir la mateixa història. "Com, com el vas matar? Torna-m'ho a explicar, Georgon". Una insistència que, de vegades, et resulta carregosa. Ja fa molts anys, de tot allò, i no vols pensar-hi, i estàs massa cansat, i l'estómac et crema. "Ja ni me'n recordo, Ludos", li dius sovint. I tornes a tancar els ulls, i fas veure que dorms.

De vegades, però, penses que no és just que li escamotegis l'única compensació que pots oferir-li. I llavors dius: "D'acord, Ludos". I tornes a contar-li com vas arribar al monestir, amb l'ànima xopa de sang. Havies guerrejat tres anys, més enllà de les muntanyes de ponent. Van ser uns combats terribles, temps de terror i de fúria, de foc i de saqueig. Quan ja no quedava cap enemic per degollar, cap graner per buidar, vas vagar pels camps devastats, tot sol, ferit d'un braç, mig mort de fam, muntant un cavall coix.

Fins que, un dia, un vell captaire geperut et va parlar del Llac de la Boira i del seu drac, el monstre que devorava donzelles.

No li dius mai, a en Ludos, que en sentir aquelles paraules, tot primer, et vas posar a riure (un drac!, donzelles devorades!), i vas pensar que ja sabies un lloc on menjaries calent i, de passada, emplenaries la bossa amb unes monedes d'or.

Li expliques com vas arribar al poble, un escampall de cabanes miserables al voltant d'un monestir, a mitja llegua d'un llac fumejant, i com vas demanar per l'abat, que et va rebre davant la portalada, sota la mirada expectant dels altres monjos i els ulls plens de por dels pagesos.

Després d'examinar-te en silenci, l'abat Klos va posar-te una mà sobre l'espatlla i va dir, ben alt, perquè ho sentís tothom: "El Senyor ens envia la teva espasa. El monstre no ens prendrà ningú més".

No li diguis, a Ludos, que tu et vas quedar quiet, sense dir res. "Com a recompensa", va prosseguir l'abat, "et donaré el que vulguis: bon menjar i bon llit, i també", i aquí va somriure amb un costat de boca, "un cavall que no ranquegi!". Ni que, en veure't encara callat, l'abat se't va acostar, i et va dir a l'orella, sever. "I també un grapat de monedes d'or. Què més vols, cavaller?".

Aquell vespre va sopar a l'hospital del monestir, després que et netegessin la ferida i t'embenessin el braç.

"Què són, aquests crits?", vas preguntar a l'hospitaler, perquè senties uns brams esfeïdors que venien de sota terra, una veu més animal que humana, uns esgarips esqueixats i plens de fúria, renecs esgarifosos contra Déu, tèrboles obscenitats.

"És el germà Gorkos, tancat a la masmorra". "Què ha fet?", vas preguntar. "S'ha tornat boig?"

L'hospitaler, per tota resposta, es va senyar a poc a poc, i va segellar els seus llavis amb l'índex.

Però, tot això, millor que no l'hi expliquis, tampoc.

"Quantes noies ha mort, el drac?", vas preguntar.

L'hospitaler, sense dir res, et va mostrar una mà oberta: cinc.

Vas dormir unes hores, un son trencat per les blasfèmies del monjo empresonat, i vas sortir a punta d'alba a la nuvolada de boira que cobria el llac.

Parla-li del combat. Això sí. Saps prou bé com li agrada.

"Tot va ser molt ràpid!", li vas explicar mil vegades. "Vaig esperonar el cavall, que es va esforçar a fer una última galopada, i abans que el drac pogués veure'm, ja tenia la meua espasa enfonsada al coll". Ludos sol agenollar-se vora el llit, i s'inclina cap a tu per no perdre's cap paraula del fil de veu que et surt de la boca. De vegades et fa alguna pregunta, frisós com una criatura. "Com t'hi vas poder acostar? Si volava, si escopia foc per la boca...". I tu fas l'esforç d'articular quatre paraules més. "La boira, ja ho saps. Per això mai no el veia ningú. Jo, que avançava en silenci, vaig endevinar on era pel soroll dels joncs que aixafava al seu pas, i també pels seus ulls". I fas una pausa, esperant que torni a preguntar-t'ho. "Vermells com dues brases?". "Tu ho has dit. Dues brases diabòliques que la boira no podia amagar del tot. Quan els vaig veure, em vaig llançar contra ell".

I Ludos encara t'interromp. "Tenia punxes a la cua i la pell coberta d'escates?". I fas que sí amb el cap: "Tu ho has dit, Ludos".

Té la boca oberta, i els ulls esbatanats. Si no fos per les fiblades de dolor, et posaries a riure.

"Me'n vaig sortir de miracle, Ludos. Quan el drac ja estava ferit de mort, i la sang li brollava del coll a raig, encara va tenir forces per clavar una terrible urpada al meu cavall. Jo vaig caure sobre unes mates de joncs, i em vaig donar un cop al cap contra l'escut. Però el drac, per sort, abans d'arribar als joncs, va llançar una flamarada per la boca i es va desplomar sobre l'aigua, mort. Vaig veure com s'anava enfonsant".

Sents la mà tremolosa de Ludos sobre les teves. "L'aigua del llac va quedar envermellida?".

"Ho pots ben dir, Ludos". "I què vas fer, llavors?". I tu respires a fons i tanques els ulls, fatigat de tantes paraules. "Res. Tot se'm va esborrar dels ulls. Vaig perdre el coneixement".

I un regueró de sang sortia del ventre rebentat del teu cavall, i es ficava entre els joncs i els canyissos.

Obres els ulls, i el veus al teu costat, encara resant. El raig de sol s'apaga lentament, un altre dia mor. Tens set, ara mateix. Molta set. Aixequés una mà pàl·lida, només ossos i pell. Quan ja vas per posar-la sobre les mans de Ludos, l'enretires. Millor que no, encara. Millor que no.

Què més li explicaràs? "Em va despertar el so dels seus càntics. Venien en processó cap al llac, l'abat Klos al capdavant. I els vaig dir que el drac ja era mort, i els vaig ensenyar la meva espasa vermella. I van veure l'aigua sangonosa. Frares i pagesos (no diguis que l'abat no) van caure de genolls i van donar gràcies al cel. Et van portar al monestir i et va allitar en una cel·la, la mateixa que havia ocupat el germà Gorkos fins que va ser empresonat, l'endemà mateix -passa-ho per alt- de la cinquena desaparició.

"I en Gorkos?", vas preguntar al monjo que et duia el menjar. Ja no senties els seus brams esgarriuosos.

Et va explicar que havia mort aquell mateix matí, vociferant paraules lascives i sacrílegues. Que el diable se li havia endut l'ànima a l'infern, i que la masmorra havia quedat tota fumada, pudent de sofre. I que el seu cos l'havien enterrat en un ermot, lluny del monestir, com una bèstia, d'amagat dels pagesos.

D'això, però, no en parlaràs.

Explica-li que vas quedar-te uns dies al monestir, restablint-te. I que et va passar una cosa molt estranya. Estaves tan tip de guerres i de mort i d'anar amunt i avall, que la pau del monestir se't va ficar al cor. Les pregàries i els cants dels monjos, el treball rutinari a l'hort, les hores de silenci i quietud... I el fervor dels pagesos. Et feien riure, tot primer. Quan et veien passejant per fora, entre els horts i els recs, deixaven la feina i venien a tocar-te i a demanar-te coses: "Posa'm la mà aquí, Georgon". "Toca aquest nen". "Resa per mi".

Per qui t'havien pres?

I, quan, al cap d'unes setmanes, l'abat Klos va venir a dir-te que ja tenies un cavall a punt, i es va treure una bossa de monedes de sota l'hàbit, li vas dir que no volies res, d'allò. Que només volies, si li semblava bé, quedar-te amb ells. Una ombra de torbació i sorpresa li va passar pels ulls. Tot seguit, però, va fer que sí amb el cap. Sí. Li semblava bé.

No diguis que vas dir-li, abans que sortís de la cel·la: "Abat, no és pecat, mentir?" I que ell va somriure, mentre es tornava a guardar la bossa de monedes sota l'hàbit: "Has fet un gran servei al monestir, cavaller. Com podia ser pecat, això?".

Com t'agrada, aquest silenci! Ara tens l'ànima prou lleugera. Se't tanquen els ulls, i només vols dormir. Però ja et torna el dolor, i et puja de l'estómac una glopada d'aquest

suc tan amarg. No pots evitar de tossir, mig t'ennuegues, i veus que Ludos es mou, i s'afanya a eixugar-te, amb un drap, els llavis i la barba, tan blanca. Després de donar-te un glop d'aigua, s'agenolla al teu costat i s'inclina cap a tu. D'acord. Parlaràs, no et costa res. Esperes uns segons, respirant fatigosament, i dius: "Era... una bèstia magnífica i espantosa, Ludos. L'hauries... d'haver vist". Mires un moment els seus ulls, d'un blau tan clar que et fan angúnia. I després desvies la mirada cap al finestró, darrera teu. Pel cel, ara mateix, passa un núvol de color morat.

| NOTES |

Publicat a la revista *Presència*, del 16 al 22 d'abril de 2004.

EL CAVALLER GEORGON | 159

LA LLEGENDA DEL MAL DE PEDRA

■ ■ ■ ■ ■ Jordi Galofré
a la memòria de Jaume Butinyà i Granés

Com tothom sap, Banyoles va créixer a redós del Monestir de Sant Esteve. Durant segles, la vila, emmurallada, amb cases velles i venerables, va viure entre el monestir i la plaça Major. Més tard, el nucli antic va quedar petit i la vila va deixar enrere la muralla i es va anar expandint. Les noves cases eren més espaioses, i sovint tenien galeries porxades.

La vila, que ja havia esdevingut ciutat, es va despertar, un bon dia, afectada per una malura terrible: les pedres es desfeien i les cases queien. La infecció es produïa en dues fases. En la primera, la casa infectada restava abandonada i s'anava deteriorant, fins que un bon dia, feta miques, s'esfondrava. On hi havia hagut un casa, senzilla o ufanosa, hi havia un forat, un buit. Aquest final, trist i penós, donava pas a la segona fase de la malaltia: sobre les runes de la casa infectada, creixia una casa nova amb unes característiques molt diferents: eren cases molt més grans i molt més altes, uns edificis de molts pisos, sense personalitat, sense suc ni bruc. Com que les cases creixien, els carrers esdevien més estrets, més foscos. A poc a poc, la ciutat anava perdent encant. Ja no era una ciutat per viure-hi, sinó només per dormir-hi, i encara malament.

Va costar d'identificar la malaltia. En un primer moment, ningú no se'n va adonar. Tots vivien capficats en els problemes de cada dia i caminaven atrafegats pels carrers, sense mirar enlaire. Fins que un dia, un home que estimava les pedres se'n va adonar i va començar a dir a qui volia escoltar-lo:

-La ciutat s'està morint...

D'entrada no li van fer gaire cas. Però ell va insistir tant, que la gent va començar a mirar enlaire i ben aviat tothom va haver de reconèixer que era veritat, que la ciutat s'estava morint. Després de moltes discussions, van aconseguir identificar la malaltia: el mal de pedra. Però no sabien com tractar-la. Primer, seguint els protocols més autoritzats, van intentar descobrir l'origen del mal. Van demanar el consell dels entesos, van fer moltes reunions, van discutir moltes teories. Tothom hi deia la seva. Alguns, els més arrauxats, creien que la causa era un bacteri anomenat especulació, i que el que calia fer era actuar enèrgicament contra tots aquells conciutadans que n'estessin infectats. Altres, que hi posaven més seny, opinaven que la causa era un bacteri anomenat inconsciència, i que es curava amb explicacions, amb informació, amb pedagogia i amb altres mitjans similars. Finalment, n'hi havia alguns, molts pocs, que eren del parer que el fenomen no obeïa a cap malaltia, sinó que era llei de vida, fruit del progrés i que, per tant, era positiu.

Llevat d'aquesta petita minoria que negava el problema (algú va dir que era perquè en sortien beneficiats: sempre n'hi ha hagut, de malpensats), tots els ciutadans estaven molt preocupats, però ningú no sabia trobar la solució. Es publicaven estudis, s'escriuien articles, fins i tot s'havien arribat a proclamar manifestos solemnes. Les autoritats, preo-

cupades, n'havien parlat moltes vegades, havien intentat mil remeis, però tot era debades. El mal seguia el seu camí, sense aturador. Les pedres es desfeien irremissiblement. Només que hi posessin al costat una pala mecànica, o un martell pneumàtic, les parets s'enrunaven ràpidament.

Fins que aquell home que s'estimava molt la seva ciutat i que havia descobert la malaltia, va trobar la solució. De la mateixa manera que Sant Mer va deslliurar Banyoles del drac maligne, ell va trobar el remei al mal de pedra. Era ben senzill: només calia valorar i estimar les pedres. Ell les estimava. Quan li arribava la notícia que una casa estava infectada i corria perill, ell s'hi acostava, la mirava amb amor, observava les pedres amb interès i les acarona amb tendresa. Després d'aquest tractament, la casa esdevenia indestructible, a prova de martells pneumàtics i màquines perforadores.

Al començament, la gent no s'ho acabava de creure i, interpretant malament l'atenció amb què el sant baró mirava les pedres, deien, desaprovant-lo:

-Bah, és un llepapedres...

Però ben aviat van haver de reconèixer que el tractament funcionava. No queien tantes cases. Fins i tot algunes, que semblaven infectades, s'havien recuperat. Tothom es va posar molt content i, a poc a poc, l'actitud de la gent va anar canviant. Primer un i després l'altre, cada vegada hi havia més ciutadans i ciutadanes que es miraven amb interès les velles cases dels carrers per on passaven i que valoraven aquelles pedres que sempre havien vist sense adonar-se'n. I quan una casa s'infectava, cada cop eren més els que hi acudien, amatents, per salvar-la. Fins que un dia, tota la bona gent de la ciutat, homes i dones, nois i noies, nens i nenes, es van reunir i van crear una congregació: Els Amics de les Pedres, altrament dits -pels bromistes de sempre- Els Llepapedres. Van fer uns estatuts, van nomenar una junta i van declarar la guerra al mal de pedra.

El primer que van fer va ser reconèixer el mèrit del sant baró que havia iniciat el moviment. Fins i tot li van donar una medalla i li van dedicar un carrer. I si no li van fer un monument va ser perquè eren agraïts, però no tant.

Pel que fa al remei de la malaltia, van establir uns escamots que, per torns, recorrien, vigilants, els carrers de la ciutat i, si veien una casa en perill, donaven la veu d'alarma:

-Via fora mal de pedra!

En sentir aquest crit, tots hi acudien, amatents, envoltaven la casa infectada, l'observaven, l'acaronaven, li deien paraules d'amor. En definitiva, la valoraven, pedra a pedra. I la salvaven.

Com que eren molts a estimar, ben aviat el mal de pedra va desaparèixer. La ciutat va ser feliç i harmoniosa. Els seus habitants hi passejaven amb el cap ben alt, contemplant les velles cases salvades per la seva voluntat.

Algun pessimista de mena, que sempre n'hi ha hagut, va dir, però, que el mal de pedra no havia desaparegut, que només havia quedat enquistat, com una mena de triops, i que esperava temps millors. Ningú no se'l va creure del tot però, per si de cas, van mantenir, per tornos mensuals, un servei de vigilància ciutadana.

I així estem, i que duri.

| NOTES |

Nota del copista. Aquesta llegenda, que es va trobar en un quadern manuscrit colgat entre la runa de Cal Nunci, és de difícil interpretació. Normalment, les llegendes expliquen, d'una manera imaginativa, fets esdevinguts en el passat, o donen sentit a fenòmens que, quan van tenir lloc, eren inexplicables i torbadors. En aquest cas, però, l'autor anònim d'aquest text no ha explicat ni

interpretat simbòlicament la realitat, sinó que més aviat ha expressat un somni del que hagués pogut ser i, ai las!, no ha estat. Malgrat aquest caràcter atípic, ens ha semblat convenient recollir i transcriure aquest text perquè potser -què en podem saber, nosaltres, del futur?- el pas del temps i l'actuació dels homes i les dones de Banyoles pot convertir aquest somni en realitat. *Jordi Galofré*

huesos tarsales
disposición

OTRAS FORMAS
ESQUELETICAS
EN LOS ANIMALES

Los animales
vertebrados
se denominan

En los
adapta for
están p

SELECCIONES JAIMES

Paseo de Gracia, 64 - Telef. 215 36 26

BARCELONA

001

AS DE RECLAM

007

OCIO

EL LLOP I L'AURELLA

■ ■ ■ ■ ■ M. Àngels Juanmiquel Rovira

L' aurella jeu adormida de dia a la llera del Fluvià i es desperta de nit per pentinar boscos i sembrats. S'aixeca quan els sorolls i la llum s'apaguen, passeja pels camins del riu fins a punta d'alba i l'aire fred del seu pas et toca amb fregadís de seda i t'apressa el caminar. Ningú no pot atrapar-la, perquè sempre és ella qui et ve a trobar. Només una vegada algú va poder sorprendre-la, un vespre que un llop estava a l' a g u a i t .

Una tarda freda de gener, un home cepat, pantalons de pana, pellissa fins als genolls i una saca mig buida a l'espatlla, travessa a bon pas el bosc de Martís. Alzines i roures de soques gruixudes cobreixen tot el pla. S'hi encauen el senglar, el llop, el conill i la guilla; el marfull, el bruc, el llentiscle i el ginebró hi creixen espessos, i les bardisses barren el pas a qui no en coneix les tresqueres. Vol baixar fins al Fluvià abans el sol no s'amagui i resseguir-ne un tros per comprovar si, tal com li han dit, troba algun rastre. Recular fins a la masoveria on compta passar la nit serà un no res. S'afanya. El sol vermelleja entre quatre núvols estripats ran de serra de Ginestar i aviat es farà fosc.

És un llobater. La fred ha fet baixar els llops de muntanya i ho ha d'aprofitar. L'hivern és llarg. Amb un llop caçat, plat a taula, jaç per dormir i alguna cosa més per anar tirant. Serà ben rebut a qualsevol casa dels voltants. A la nit, els udols travessen portes i finestres barrades i es fiquen entre els llençols. S'ha trobat a faltar algun xai i les peces de cacera s'han fet més escasses. Corren històries, engreixades de boca en boca per l'escalfor del foc i el porró de vi; als ulls dels qui escolten, hi brillen l'odi i la por a la bèstia covats a cada família. Ho té servit. El cap d'un llop atrapat o una pell ensangonada portats de porta en porta faran la resta.

El camí gira amb un revolt tancat i baixa fins al riu. L'ocre dels cingles de Sant Miquel es va apagant i el curs de l'aigua comença a enfosquir-se. El llobater afluixa la marxa i ressegueix la vora atent a qualsevol traça.

De sobte, s'atura. Alguna cosa es mou entre la sorra. Un espurneig bellugadís. Les ales d'un vol d'insectes? El guspireig oneja, es desclou, s'estira com una boirina. El llobater fa un pas enrere i s'amaga entre uns salzes. Un cos de baf es desperta ran d'aigua. Una dona, núvol lleuger i centelleig fugaç, ulls verd de rosada, la cabellera un fumerol blau, s'aixeca amb bransoleig de canyís a la vora del riu.

El desig i l'instint tiben els músculs del caçador. Agafa la saca que porta a l'espàtlla, l'obre i la buida sense fer soroll, s'arrossega silenciosos... Ara! Es deixa caure d'un salt sobre la peça amb la saca oberta i n'estreny tot seguit la boca ben fort amb un cordill. Cap queixa. Només el so somort de la caiguda del salt de l'home i l'aleteig d'un ocell que ha fugit esverat d'una branca. Després no res. Silenci.

Un remolí es mou dins de la saca provant d'escapar-ne. Ni un forat, ni una esclatxa. El teixit espès és empastifat amb resina perquè la humitat no hi passi. El caçador, dret, es mira el moviment neguitós dins del sac fins que el defici s'atura i endevina la peça arraulida. Es carrega el sac a l'esquena -és lleuger com un alè d'aire-, i s'embardissa fins a trobar el camí d'una cova oblidada de tothom.

S'enfila pel cingle a entrada de nit. A cada pas li creix la pressa. No per la foscor, ni per les bèsties que s'hi amaguen. Perquè ningú no el descobreixi amb la seva presa. A cada pas sent més fort el batec del seu pols. I a cada batec, un mateix pensament el fibla: la dona del Fluvià ha de ser només per a ell. No sap que uns ulls el sotgen. Des que s'ha amagat entre els salzes, des que ha saltat amb la saca, des que ha agafat el camí, un llop, gris terrós, musell blanc, el segueix des de la boscúria. Però el senderó s'aprima, les pedres guanyen la partida al bosc i un munt de rocs esllavissats claven les potes de

l'animal. Ni el llop no gosa trepitjar aquell trencacolls.

El corriol es perd sota una clapa d'alzines arranyocades ran d'espadat. Un garbuix de tiges i fulles d'arítjol atapeït d'espines s'enreda entre les soques i s'arrapa a la brancada i a les escltexes de la paret de pedra. El llobater deixa el sac a terra i treu un ganivet del sarró. El tall brilla a la fulla ennegrida, esmolat i fi. Amb un cop sec es desfà d'un manat de brots. L'aparta per poder arribar a un munt de pedres i les treu frisós fins a deixar al descobert el començament d'una esquerdada. Just per entaforar-hi la boca del sac.

S'assegura que la saca quedi ben ajustada al forat i n'afluïxa el lligam que la tanca. L'aurella s'esmuny lleugera. I es deixa anar cap a unes parets de pedra que s'eixamplen, i es fan fondes i altes. Cap escltexa. Només una foscor quieta i espessa. Una foscor tancada que no ha sentit mai la frescor d'una espurna d'aire. El seu caçador s'afanya a tapar l'esquerdada amb rocs. Entre pedra i pedra, espines d'arítjol. Ni una clivella per on escapar-se. Quan, abans d'assegurar-ho tot amb l'últim manyoc de punxes fines i amb l'última pedrassa, l'ha espiada per una mica de forat, s'ha trobat els ulls d'ella fitant-lo desesperada.

Arriba al mas on ha pensat aixoplugar-se que és negra nit.

-M'he entretingut seguint un rastre -s'excusa amb els masovers-. A Martís m'han dit que havien sentit udolar els llops prop del riu.

-I doncs, que us ha passat res?

S'han fixat en les mans esgarrinxades i la terra incrustada a les ungles.

-No res... M'he embardissat seguint una petja...

Li posen plat calent a taula i li expliquen que en un mas del voltant els han desaparegut un parell d'ovelles i en un altre han tingut sort dels gossos. El masover vol anar per feina. S'ha de fer una batuda abans que els llops no facin més disbarats.

-Abans, cal seguir bé el rastre -remuga el llobater.

L'altre insisteix, estranyat que no tingui pressa.

-Vull resseguir bé els voltants i parlar amb els veïns -s'entossudeix el caçador.

Ni una paraula més.

Amb l'excusa de seguir la pista al llop, el llobater es guanya el pa i el llit d'un mas a l'altre, procurant no allunyar-se massa del camí que agafa d'amagat cada nit. Perquè no hi ha nit, per més freda i crua que sigui, que no s'escapoleïxi cap als cingles del Fluvià per espiar l'espurneig de boirina que s'arrauleix en la foscor d'aquella esquerdada. De nit, perquè ningú no el vegi. De nit, perquè ningú no li segueixi els passos, apartarà amb

compte una de les pedres i espiarà aquell cos fugisser, aquella cabellera flonja i la llum dels ulls verds que se li ha clavats a l'ànima.

Només el llop sap on va. Només el llop el vigila cada nit i ronda de dia el viarany. Sense atrevir-se a resseguir aquell corriol perdut entre rostos, pedregós i prim com un regueró. Els dies passen i la gent comença a desconfiar del llobater. El tracte es fa més esquerp i el menjar a taula, més escàs. Mentrestant, un maldecap nou omple les famílies de cabòries. Fa dies que l'aurella no s'aixeca a entrada de fosc per córrer del riu a la plana. I una boira espessa s'ensenyoreix de camps i boscos, i es queda aturada ran de portes i finestres de les cases. El gra i la palla han començat a podrir-se, el bestiar es posa malalt i cada casa pateix pels seus. Corre la veu que això és perquè fa dies que l'aurella no bufa el seu alè sobre la contrada. Què se n'ha fet del vent del riu? Si bufés, s'emportaria els mals aires. El llobater es neguiteja. Cada vegada que s'escapa de nit d'una pallissa o d'una casa, sent els ulls d'algú darrere els finestrans ajustats, i busca dreces emboscades per assegurar-se que ningú no li segueixi els passos. L'aurella és seva! Ell l'ha caçada! I aquell maleït animalot! Perquè, bon caçador com és, s'ha adonat dels ulls del llop espiant-lo.

I per fer callar el rumor i desfer-se de la bèstia que sap el seu camí, comença a escampar-ne un altre.

-Ha estat el llop! -explica a tothom qui ho vol sentir-. El llop ha portat el mal des de l'altra banda de les muntanyes. El llop ho empudega tot. Ell us roba el ramat i escampa la malaltia entre el bestiar. Amb el llop ha vingut la boira. Per això l'aurella no pot aixecar-se. El llop té la culpa d'aquesta mala broda que ens porta la desgràcia. Jo l'he vist, he seguit el seu rastre, i podeu estar segurs que volta ben a prop de les vostres cases. Les paraules del llobater van fent un pòsit dins dels qui l'escolten, que remouen els udols que els desvetllen el son cada nit. Quan corre la veu que s'ha trobat un cau de llops a l'altra banda de riu, les sangs s'encenen. Cal desfer-se de la bèstia. De la bèstia que els ha portat el mal aire i se'ls menja el ramat i la cacera. Tothom vol ser a la batuda. Tothom està atent a les instruccions que s'afanya a donar el llobater.

El caçador tria un camí tancat per marges, prop d'on sap que el llop l'espia. Allà on la vora és massa baixa, s'ha d'alçar amb pedra. Un cop hi hagin portat el llop, no ha de poder sortir-ne. Després, el corriol, cada vegada més estret, el portarà fins a la llobera cavada ben fonda i dissimulada amb branques. Serà ben seu quan hi hagi caigut a dins. Finalment arriba la nit. Un ventall de torxes enceses i el soroll eixordador d'atuells, llaunes, xiulets, crits i bordar de gossos es desplega pel bosc. El llop, orelles dretes, musell

atent, salta esverat d'entre uns matolls i corre en direcció contrària. El cercle s'estreny i el llop es llança en una cursa frenètica cap a la trampa. Gossos i homes l'encalquen, foc i soroll. El pas s'empeteix. Alguna cosa li diu que ha de sortir-ne. Ha de saltar el marge. El bosc és a tocar. Les ungles esgarrapen la paret que el tanca. Rellisquen. Busca el coll d'un dels gossos amb les dents, però recula ferit per les punxes poderoses del collar, que li estripen la pell. Reprèn la cursa. Ha d'escapar d'aquell parany. S'arrapa de nou al marge amb les potes del davant i es dona embranzida amb les del darrere. La terra s'esllavissa. La mossegada d'uns ullals li fa sagnar una pota. Salta. S'esquitlla dels gossos. El defici el porta fins al corriol del llobater. L'instint el fa fugir rostos amunt pel viarany que mai no s'havia atrevit a enfilar. Una veu el crida cap al cingle per on no havia gosat aventurar-se, amb els perseguidors estalonant-lo.

Arriba sense alè a la clapa d'alzines. El camí s'ha fos sota la paret de roca. Grata entre les pedres, es fa a mossegades amb l'aríjol, s'enreda amb els circells, s'esgarrinxa amb les espines. Rodola una pedra, aquesta n'arrossega una altra, s'obre una esclatxa. Un fumerol de rosada guspireja en la foscor de l'altra banda. El llop s'hi llança. Mentre s'esmuny cap dins, l'aurella s'escapa rabent, fina com una manyaga.

I ressegueix el curs del riu per parlar de balma en balma. Amb l'aire fred del seu pas atura la cursa als caçadors, clavant-se'ls al coll com una daga. Glaça l'alè dels gossos i s'emporta qualsevol rastre. Apaga les flames, esborra les passes, gela els dits i fa caure les teies. Enterboleix la mirada i fa buscar recés als homes i perdre's els uns dels altres. Després, silenci. Un silenci d'ales d'aurella que aixeca la boira i s'emporta els mals aires. Ningú no tornarà a veure el llobater. Diuen que, pel camí del cingle, va creuar-se amb els ulls encesos del llop i, en obrir la boca per deixar anar un xiscle, va perdre la veu i no va recuperar-la. Tampoc el llop no ha vingut més a buscar refugi als boscos de la nostra comarca. L'aurella, en canvi, mai més no ha deixat de moure el seu remoreig de nit, del Fluvià fins a la plana.

EL TRACTE DE BRIOLF

■ ■ ■ ■ ■ Miquel Aguirre

recordo molt bé aquell capvespre de novembre. El carrer Nou era una plenitud de boira. Les cases, les portes, les panxes de les cases, les voreres, tot havia desaparegut, colgat per aquella mena de tel de llet que queia del cel. Els llums groguencs dels fanals convertien el carrer en l'escenari possible d'un crim antic i despietat. Vaig passar per davant de la meva casa d'altres temps. Costava separar la boira de les velles pedres d'aire senyorial. Però a la fi, vaig distingir els finestrals i els balcons ampul·losos. Em van venir a la memòria els retrats dels meus avantpassats, que penjaven del passadís que anava cap a les habitacions. I em va venir un calfred de pensar que jo ja era fora de la casa però que els retrats seguien allà, abandonats i sols, envernissats per la pols i coberts per la foscor i el silenci. Vaig seguir avançant en direcció al Monestir.

La placeta del Monestir era un oceà de boira. Un tel, una escudella, un vapor sencer de boira que s'havia empassat les poques cases i que era a punt d'enviar-se, canó avall, tot el Monestir. El groc tètric dels fanals era l'únic capaç de trencar el domini de la boira. Del Monestir només es veia la torre del campanar. Sempre m'havia fet basarda aquell campanar. De petit, quan es feia fosc, quasi no m'atrevia a mirar-lo, temia que entre les ombres i els reflexos pogués aparèixer una mena de vampir com els que no em deixaven dormir. Sona de pel·lícula, però fica't dins les pors d'un nen i digues-li: "Només semblen de pel·lícula".

Vaig creuar la placeta sense mirar cap al campanar. Les pors seguien acompanyant-me encara que haguessin passat una colla d'anys. Jo devia ser l'única ombra que s'obria pas entre el bardissam de boira. Vaig arribar fins a l'edifici de Casa Missió, la residència dels capellans que vetllaven el Monestir, i sota la llum pansida del fanalet de l'entrada vaig prémer el timbre del porter automàtic. Al cap d'una llarga estona algú va començar a interrogar-me a l'altre costat de l'artefacte. Era una veu que jo coneixia de feia temps, la veu agra i sarcàstica de Mossèn Raulí, que va assaltar-me amb les seves preguntes punxegudes: "Què fas? Què vols? Estàs casat? Què dius que vols escriure? Quina classe de treball vols fer? A la Guerra Civil, els comitès eren controlats o incontrolats? Què li vos a Mossèn Bartrina?"

Va costar que m'obrís. I de sobte em vaig trobar en el vestíbul de casa Missió: penombres, silenci, i una buidor quasi extrema. Em vaig esperar una estona fins que em rebé la figura inquietant de Mossèn Raulí, un home menut, que no parava mai de somriure i d'esbossar la mirada furtiva d'una guilla; es fregava les mans com un usurer d'altres temps. Però si una cosa em va impressionar d'ell és que no havia canviat gens. Seguia igual que quan era el meu professor de religió a l'Institut, i d'això feia més de vint anys. Jo m'havia quedat calb i ell conservava tots els seus cabells i els conservava amb el seu color original. Les meves espatlles eren una caiguda, les seves una fortalesa, el seu somriure era fresc i, en canvi, la meua manera de moure'm i de parlar era la d'un jove quasi vell.

Vam pujar cap dalt. Cap al passadís de les cel·les dels capellans. Al pis superior el fred era una urpa a punt per l'atac, i la penombra i el silenci eren encara més abassegadors. Es feia difícil pensar que allà hi pogués dormir algú. Ens vam acostar fins a la cel·la de

Mossèn Bartrina, l'home que jo volia entrevistar amb l'objectiu de completar el meu treball. Mossèn Raulí va martellejar la porta amb el seu puny dret, amb decisió, quasi es podria dir que amb violència. Després va empènyer la porta i amb el seu sarcasme d'arestes va avisar: "Mossèn Bartrina, el vénen a veure els del Comitè d'Orriols". Se'm va gelar el que em devia quedar de sang.

Mossèn Raulí se'n va anar. I jo vaig ser rebut per la fortor bullent d'habitació plena de carn vella. La cel·la era un magatzem de llibres, carpetes i paperassa. Hi havia un llit a mig fer, ple també de llibres, carpetes i paperassa. Al terra, un parell de jocs de sabates i un bagul de fusta mig corcada. I en un racó d'aquella minúscula cambra hi havia una ombra negra, una ombra tombada, vençuda. L'ombra era Mossèn Bartrina: ulls gastats, boca quasi paralitzada, cos tremendament fràgil. Quasi no va reaccionar quan el vaig saludar.

Vaig asseure'm en una cadira no sense haver-la de buidar de llibres i carpetes polsegoses. Mossèn Bartrina seguia sense fer cap gest ni activar cap múscul de la seva boca. Un ninot de cera m'hauria fet una mica més de companyia. La primera pregunta que vaig fer va esvaïr-se en l'ambient carregat de l'habitació sense rebre cap més resposta que una caiguda d'ulls. La segona pregunta va obtenir un esbufec, la tercera un reguitzell de sons incomprensibles.

La cosa no anava enlloc. Jo intentava seguir el fil del meu qüestionari i m'adonava que cada pregunta es convertia en una volva de pols. Mossèn Bartrina semblava allunyar-se fins al punt que, algun moment d'aquell capvespre, va donar-me la impressió que havia desaparegut per complet. A la fi, jo vaig rendir-me a l'evidència. Allò no era res més que picar ferro fred amb un martell de plàstic. Em vaig aixecar i vaig acomiadar-me d'aquell home amb dues o tres frases de rigor: "Ja tornaré un altre dia", o bé "Gràcies pel seu ajut", o "Espero que a la propera vegada puguem parlar de la confiscació del Monestir". L'home va espetegar la llengua contra les seves dents postisses aconseguint un so ben proper a l'esgarripança.

Quan jo era davant la porta va fer una mena de crit agut. Un crit que em va recordar els conills que la mare agafava pel coll per colpejar-los contra el safareig. L'home, llavors, va retrobar-se amb un to de veu potent, el mateix que devia emprar en els seus

temps antics de sermonejador. A punt d'obrir la porta em vaig trobar amb un advertiment ben estrany:

-El dimoni és a Briolf.

Si he de ser sincer vaig haver-me d'esforçar perquè no se m'escapés el riure. Però vaig sortir a fora dissimulant la meva riallada amb una mena d'esternut forçat. El passadís era buidor, silenci, fred golafre. I mentre guanyava el forat de la sortida em va fer la impressió que algú m'espia des del racó de la biblioteca. Quan vaig baixar l'escala, vaig tenir la rara sensació que la porta de Mossèn Bartrina s'obria i es tancava un parell de cops. A baix no m'esperava res més que un altre passadís silent i una llum tristoia que volia acompanyar-me fins al carrer.

Van passar dos dies justos. Era un matí de parabrises gelats i glaç en els camps. Vaig arribar a la meva feina tard com de costum. Em costava aixecar-me del llit tan aviat i em costava trencar la rutina de ser dels darrers en arribar. Recordo fidelment aquell matí: el fred de les vuit, l'oficina mig adormida i en Quel, el conserge, repassant reposadament el diari. Em va mirar mig de reüll amb el seu aire desmenjat de sempre i em va assenyalar les esqueles del Punt.

-Què tens, Quel, què et passa?

-Què li vas donar?

-A qui?

-A Mossèn Bartrina, ja no és d'aquest món...

-Què conxo dius?

-Que ha estirat la pota. Mira, aquí el tens.

Em vaig despertar de cop llegint aquella esquela. Mossèn Bartrina, vuitanta anys, capellà del Monestir, fill de Premià i totes aquestes coses. En Quel, el conserge, reia per sota el nas. Jo vaig quedar més glaçat que el meu parabrises però el conserge seguia fent broma. Deia que jo era pitjor que els del Comitè. Un menjacapellans.

-És clar, t'ha vist amb aquesta pinta, i s'ha pensat que el venien buscar per fer un passeig.

-No fotis broma amb aquestes coses.

Sembla estúpid però em vaig començar a capficar amb la mort de Mossèn Bartrina. Em ficava al llit i no podia aclucar ull. Passejava per casa i em semblava veure'l pertot arreu.

El veia sermonejant al Monestir vestit completament de blanc, aixecant l'hòstia consagrada. Darrera seu hi tenia aquella immensa rasa que van obrir quan jo era petit i s'hi va estar una bona colla d'anys. La rasa on es deia que hi havia un munt d'ossos i calaveres. A vegades, en els meus somnis, Mossèn Bartrina sortia de dins la rasa i la seva cara s'anava tornant una calavera llampant. Me'l trobava cada vegada que somiava.

Van passar una colla de dies. L'obsessió em feia la vida impossible. A la fi, vaig optar per anar a Can Fontbernat, al metge, perquè em receptessin alguna potinga. En Fontbernat fill se'm va quedar mirant amb aquell aire parsimoniós que té sempre. L'aire de metge de sempre, tranquil, respectuós, llunyà. Contra la meva voluntat no va receptar-me res. Em va escoltar, s'ho va pensar una estona, i amb aquell accent estrany que té va acabar recomanant-me que passés uns dies de repòs en algun lloc una mica apartat.

Si hagués tingut calés hauria triat un balneari. Però jo no tenia ni cinc. Van passar uns quants de dies i jo seguia amb les meves cabòries de sempre. No dormia, sempre estava de mal humor, no volia veure els meus amics, no volia saber res de la Marta i, per acabar de fer el duró, a la feina no aconseguia concentrar-me. Un matí d'un dimecres jo deambulava perdut en ple mercat. Havia d'anar fins a la impremta i, per comptes d'això, em vaig trobar en un laberint de parades, cares, olors de fruita i textures de mitjons barats. Allà mig vaig topar-me amb en Planaferana de Sant Miquel de Campmajor. Va dir-me que feia mala cara i jo no vaig tenir més remei que explicar-li el que em passava i el que m'havia receptat el metge. Atropelladament, com fa sempre, va trobar-me una solució. -Per què no m'ho deies abans, gamarús! Cagumredeuna, tinc la casa de turisme rural! Ara no hi tinc pas ningú. Tu vine aquest vespre i ja ho tindràs tot a punt.

Abans que jo pogués dir alguna cosa, en Planaferana havia desaparegut entre les parades de menjar i roba. Entre els bitxos confitats i les calces vermelloses. Tres o quatre hores després, em trobava desfent una maleta en una habitació molt grossa i davant un llit encara més gros. Des de la finestra s'abastava la negra nit de Sant Miquel i un silenci complet, rotund. Vaig caure sobre el llit i el sol contacte amb els llençols nets i les mantes gruixudes em va retornar a la pau del meu temps d'infantesa. No vaig tenir temps ni de tancar el llum de la tauleta. Vaig caure cuit.

L'endemà, en Planaferana m'esperava al pis de baix. Es movia com una fura, ho guaitava tot com si fos una fura. Anava i venia, mirava i repassava, parlava pels descosits. I va pronunciar un nom que, en aquells instants, no va dir-me gaire res més enllà de la seva fonètica germànica. Va pronunciar "Briolf". Llavors només em va recordar un veïnat de Sant Miquel.

-Cagumredeuna, per això de Briolf, em donaran una subvenció d'això dels Fons Europeus. Ho has de venir a veure, tu que ets d'això d'història ho entendràs de seguit! No em va pas deixar respondre res, em va agafar per la màniga de la camisa i em va treure cap enfora. Feia un dia gris gruixut. El cel era un núvol ple d'aigua a punt de rajar. I tot el nostre voltant havia pres un to de verd pujat. Sant Miquel era un bosc i un camp de color escarola. Vam entrar al tot terreny d'en Planaferrana, diaris vells, saques de pinso Nutrex, bolígrafs Bic i llibretes pertot arreu. Avançarem entre el verd impetuós. Semblava que en qualsevol moment la pluja ho acabaria d'encendre tot.

Em van venir algunes imatges de Mossèn Bartrolí. El veia vestit de negre en un racó, callat, i amb els ulls perduts. El tot terreny va obeir el rètol que duia cap al Molí de Roca, un camí terror, estret, empastifat de bardisses. Allò era un món feréstec i, al cim, la pluja ho volia empitjorar. En Planaferrana, però, seguia parlant

-Ara començarem per arreglar la coberta de l'església. Els paletes ja han vingut a deixar-hi el material. Potser demà comencen. Què et sembla?

-Bé.

-Cagumredeuna, només bé?

Vam arribar fins al Molí de Roca, un edifici excessivament restaurat que hi havia just a tocar el riu. Era com l'últim reducte de civilització abans d'arribar a la boscuria exagerada, al silenci absolut, a una sensació quasi cruel de soledat i desprotecció. En Planaferrana, però, no semblava copsar el mateix que jo. Ell seguia parlant-me de les obres de l'església de Briolf. El seu tot terreny va temptar el trajecte que venia a continuació: la terra del camí havia deixat pas a la roca pelada, i el pendent es feia dret com una estaca. Més pluja, més explicacions d'en Planaferrana sobre les obres que s'havien de fer a Briolf.

-Quan acabem amb la coberta de l'església, ens hem de mirar això de la torre de Briolf. Tu segur que ens hi ajudaràs amb l'informe.

-Quin informe?

-Ja n'arribes a ser de gamarús! Tu ets historiador o no ets historiador?

Li vaig dir que sí i em vaig agafar on vaig poder perquè em va donar la impressió que el vehicle bolcaria o cauria daltabaix de l'estimbarro. Però en Planaferrana no s'immutava, ell tirava pel dret. Plovia, plovia el suficient com perquè anés desapareixent tot el parabrises. Vam arribar a Briolf. I va ser llavors quan vaig recordar les paraules de Mossèn Bartrolí. Estranyament o no tan estranyament l'anada cap a Briolf l'havia feta sense recordar

aquell incident. De cop, però, quan vam arribar al paratge més recòndit, remot i esquerp del món occidental, vaig retrobar-me amb les paraules del capellà. "El dimoni és a Briolf". Vaig explicar-ho a en Planaferrana i aquest, com no podia ser d'una altra manera, va riure a cor què vols.

-El dimoni? Si el dimoni em pagués la coberta, jo mateix li faria arribar la sol·licitud. Mira si li tinc respecte, al dimoni. Aquí l'únic dimoni que hi ha és la coberta de l'ermita, que si no l'arreglem, ens caurà per barret.

De sobte, en Planaferrana va fer un crit de terrabastall.

El crit va espetegar contra el parabrises i va remoure el meu timpà. Aquell crit, us ho ben juro, va ser la primera convulsió que vaig tenir aquell dia. Per desgràcia, n'hi van haver moltes més. Però el seu crit, sec i gruixut va fer-me saltar de la cadira del tot terreny.

-La mare que els ha pogut matricular! Cagumjudes! Ens han ben cardat!

Jo vaig mirar a un i altre costat d'aquell paratge de solitud i a primera vista no vaig entendre què volia dir. En Planaferrana, amb un cop de sang, va saltar del vehicle i va córrer fins a la porta de l'església desemparrada. Des d'allà em va fer gestos i més gestos, molt napolitans i molt desbordats, i anava assenyalant un racó d'herbes aixafades i amb restes blanques de guix.

-Ens han cardat el material! Se l'han endut tot!

-Qui? -vaig preguntar mentre saltava del vehicle.

-No ho sé. Però no és pas la primera vegada. Trucaré als paletes perquè en portin més. Tant si com no, en Planaferrana va voler trucar als paletes perquè reposessin el material. Va dir-me que feia temps que li sortien amb excuses per no començar l'obra:

-Primer em van dir que anaven carregats de feina. Després que si un dels paletes havia pres mal. Tot són excuses de mal pagador. Ahir, tot just, van venir i van portar el material. Però va i em diuen: "Potser començarem la setmana que ve perquè ens ha sortit un imprevist." Cagum la pell que els aguanta! Avui, aquest dematí, els he cargolat de valent i els hi he dit: "a podeu fer el favor de començar perquè ja en tinc la pipa plena de tots vosaltres". No em fotran pas! Ara mateix els truco i els hi dic que portin més material.

-Vols dir que no són ells que l'han agafat? Aquesta gent, per no començar són capaços de qualsevol cosa.

-Cagumredeuna, tu deixa fer, que a mi no em fotran pas més!

Va agafar el mòbil i va marcar un número. De cop, un reneq devastador. En Planaferrana va estar a punt de llançar el mòbil daltabaix de Briolf. Cap al Molí de Roca. És clar, aquell

artefacte no tenia cobertura en l'últim món perdut de l'hemisferi nord. Li va pujar la ràbia a la cara. Però no era de la mena de mortals que es rendís a la primera de canvi. Lluny d'això, va tornar cap al tot terreny, va pujar-hi i em va cridar en el moment que les seves mans grandioses agafaven el volant. El seu crit era una ordre i els seus ulls una negror marcial.

-Tu et quedes aquí.

-Per què fer?

-Per què fer? Per què fer? Per vigilar, cagumredeuna! Jo aniré fins als paletes perquè portin més material. Però tu et quedes aquí vigilant. Deus en guard que ens fotessin el material que queda.

-Però què queda?

-Que què queda? L'església! La Torre! Queda tot! Aquí hi ha algú, no sé pas qui, que no vol que fem les obres. I t'ho ben juro que les farem, les obres, perquè quan jo tinc una ceba... Sembla una bestiesa però va anar així. En Planaferrana va girar cua amb el seu tot terreny i es va fondre camí avall. Deia que havia d'anar a Banyoles i que era cosa de poca estona. Això sí, em va obrir l'església perquè m'aixoplugués de la pluja matussera que anava caient. Si és que algú pot aixoplugar-se en un lloc on la coberta sembla feta de paper de fumar...

Recordo prou bé els càlculs que vaig fer. Càlculs torracollons. Eren cap a les deu del dematí i jo vaig pensar que a les dotze, com a molt, jo estaria esmorzant una llesca de pa, una platada d'embotit i un fart de vi a l'Hostal de Sant Miquel. A l'hostal on es falquen les taules amb cartes de jugar la brisca. Vaig calcular que amb dues hores, com a molt, en Planaferrana aniria i vindria de veure els seus paletes, i que, només era qüestió d'asseure'm en un banc florit de l'església i esperar.

L'església era negror i florit. Bancs corcats, parets plenes de males herbes, i si miraves cap amunt veies un esquelet de bigues de fusta que volien avisar que queien. Em vaig asseure i vaig donar unes quantes voltes a les meves coses personals. A ningú li interessaven les meves coses personals així és que les passaré de llarg sense esmentar-les.

El rellotge va fer-me saber que eren dos quarts d'una. Marge d'error comprensible: mitja hora. El rellotge seguia donant-me males notícies: la una. Marge d'error a prendre pel sac. Dos quarts de dues, i jo caminava per davant de l'esglesiola com un gos sense amo. Em vaig fer una pel·lícula interessada: els paletes no són al seu lloc, els paletes s'han de localitzar, en Planaferrana va i ve pertot arreu i pateix per mi. Les dugues. Gana i una angoixa fonda.

A dos quarts de quatre vaig tenir clar que estava passant alguna cosa que jo no podia controlar. Semblava lògic buscar una solució urgent. I aquesta passava per començar a fer el camí de tornada, trico-trico. Tornava a ploure i jo veia sobre el cel una quadra plena de núvols que podien assemblar-se a una congesta. Potser veia massa coses.

Vaig fer els meus comptes. Caminant, cap avall, passant per Briolf, Molí de Roca, i la resta, podia trigar dues hores, com a molt. Els meus càlculs no podien fallar. Però m'emprejava la pluja. Sóc un maniàtic, ja ho sé, però després dels càlculs de distància i de temps, van venir les altres valoracions: dues hores sota la pluja i acabaria agafant una senyora calipàndria. Algú pot pensar que no toco vores però les meves calipàndries acaben complicant-se. Febre, asma, tos de gos, pulmonia.

Collons!

Aquests càlculs van acabar per acollonir-me. Fa riure però va ser així. No vaig atrevir-me a plantar cara a aquell camí de tornada. Per comptes d'això vaig confiar que en Planaferrana, tard o d'hora, acabaria presentant-se. Que si les quatre, que si les cinc. I jo dins la coberta de Briolf veient com la pluja s'ho manegava tot. La pluja ja era el paisatge, ja era el verd, ja era tot el món que formava part de la mullena dels meus ulls. Es va fer fosc. I va ser un fosc de teló, dels que cauen sense que tu puguis dir-hi la teva. Havia deixat de ploure ni que fos per fer-me saber que jo havia estat un autèntic estúpid. Ara podia fer el camí sense quedar xop com un ànec però, quin camí? Aquella foscor de gola esborrava tot el que tenia al davant. Des de Briolf no es veien més llums que quatre resplendors esgarriades. El camí, el retorn, la salvació, se n'havien anat a parir panteres. Era per aixafar-se el cap amb la primera paret que veies. Però només podia fer una cosa: quedar-me quiet, esperar i, per damunt de tot, confiar que en Planaferrana arribaria amb el seu ditxós tot terreny. He de confessar que vaig resar i tot. Però em resultava incòmode i també em resultava prou grotesc. Resava en una església on hi faltaven sants, imatges, resava contra les parets trencades, sota les bigues podrides, entre el verdet i la molsa, trepitjant rajoles esquinçades. I resava sense esma, sense delit, sense recordar les velles oracions dels meus temps de l'Acadèmia.

Ja no vaig mirar més el rellotge. El vaig rebotir. Era com acceptar que en Planaferrana no tornaria, i que la nit em cauria al damunt inevitablement. El rellotge, en aquell lloc que era el finisterre dels nostres dies, era més un destorb que res més. Després vaig sentir fresses. Moltes fresses. El batec de les ales d'un ocell. Algun rèptil que avança sobre les bigues podrides. Un tro llunyà. Algun senglar que mastega no gaire lluny vés a saber què.

Qualsevol fressa era incorporada al meu inventari de pors i neguits. Incorporada per, tot seguit, convertir-se en una exageració manifesta, en una ànsia quasi obscena i, sobretot, en una por antiga, realimentada, retroalimentada.

I si?

Exacte. I si? I si tot plegat fos cert.. Sol, perdut, desemparat, vaig creure-hi. És clar! Podia ser cert! Fins i tot, el que sentia podia formar part d'allò. Mossèn Bartrina ja em va avisar. El dimoni és a Briolf. És clar que sí.

Ara, el rèptil que fregava les bigues podrides era les ungles del dimoni. Ara, els esgarips que se sentien bosc avall ja no eren pas del senglar, eren veus del maligne. Ara cada ombra era funesta. Ara cada impressió era, senzillament, el cercle que s'anava tancant. El cercle que amagava el pitjor. El cercle roig, el cercle de sofre.

Algú em va tustar l'esquena. Sé que no vaig gosar girar-me. No sóc un beneit. Podeu pensar que podia haver fugit però tampoc sóc cap atleta. Una altra tustada. Només sé que vaig quedar amb el cul clavat en aquell banc de missa esperant el punt i final, amb l'ai al cor, amb el cor a punt de fer-me la guitza. Després, la veu:

-Per què heu de venir a tocar-me els pebrots?

-A què?

-Digues-li a l'alcalde, que em deixi estar, que vaig venir aquí per reposar i que no vull pas paletes. Els paletes vénen amb Déu i marxen amb Déu.

-Amb què?

-Calla, tu no saps res. Potser no saps ni qui sóc.

-.....

-És clar que sí, sóc ell. Fa temps que pedalo, que gestiono el mal, que em dedico al tema dels pactes, que sóc l'administrador dels desastres que tu ja imagines i dels que tu ets incapaç d'imaginar. Però tothom necessita un descans. Estic llassat. Són molts anys amunt i avall, amb l'agenda plena, amb obligacions amb aquest i amb l'altre. Tothom necessita reposar. Jo també. Necessito fotre un cop de cap, no ho sé, dormir uns quants anys. Només uns quants anys i tornar-hi. Per això he triat Briolf.

-.....

-És clar que si vénen els paletes, no podré pas reposar. Que si les radials, que si el compressor, que si la fressa de la formigonera. Necessito reposar una mica. Fins i tot a vosaltres us anirà bé, que jo em retiri uns anys. M'hi ajudaràs?

Li vaig fer que sí amb el cap. No tenia ni esma ni voluntat per provar la veu. No tenia

l'equilibri suficient com per trobar cap paraula. Només podia moure el cap i fer que sí, i desitjar que fos qui fos el qui tenia darrera no s'acarnissés amb mi. La veu va seguir parlant. La veu tenia el to d'una motoserra. No se m'acut una millor comparació. I em sembla recordar que la seva bocassa era una bocassa particular, com si fos una barreja d'alls tendres i de caramel cremat.

Al cap de poc la veu va cessar, la bocassa es va esvaïr, i va caure'm al damunt tot el silenci de la negra nit de Sant Miquel. Però jo, com si tingués la voluntat vençuda, vaig seguir assegut, inert, sense a penes moure cap pestanya. La nit va deixar pas a la matinada. I jo amb prou feines sentia la pluja i el fred. Quasi era una pedra més de l'abandonada ermita. Va clarejar. I de lluny va sentir-se un motor que protestava entre aquells paratges oblidats. Era el tot terreny d'en Planaferrana. Va arribar cap a les set del matí. En Planaferrana ruflava com un cavall cansat, treia foc pels queixals. El que em va explicar era un cúmul estrambòtic de desgràcies. I semblaven totes certes. Va arribar a Banyoles i va trobar els paletes esmorzant en un bar. Els paletes li van dir que en acabat d'esmorzar anirien a buscar el material. Just després de dir això, al cap d'obra li ve un atac d'apèndix. Corre cap a la Residència, cotxes amunt i avall, i en Planaferrana, amb el neguit, pica amb un Seat Panda a l'altura de Sarrià. Fes papers, avisa la grua perquè s'enduguin el cotxe aixafat. És clar que podia haver avisat la seva dona o el seu germà petit perquè m'haguessin vingut a buscar. Però no hi va pensar.

Em va fer pujar al tot terreny i si no em va demanar perdó mil vegades no me'n va demanar cap. Vam deixar enrere el món recòndit, el món feréstec, aquells monuments perduts entre les bardisses. Jo només tenia fred, i gana, i una son que no era cristiana. A més, sentia, com una esgarripança infinita, la veu que m'havia abordat. En Planaferrana va dur-me fins l'hostal perquè mengés una mica. Però no vaig voler saber res de l'embotit, ni del pa amb tomata. Vaig deixar el vi, l'aigua, el carajillo de rom, no tenia humor per a res.

-Què coi et passa, gamarús?

-Vols que t'ho digui?

En Planaferrana va riure. Primer va riure. Però, tot seguit, va arregar una expressió ambigua. Va fer un glop d'aquell vi salvatge, es va eixugar els llavis, i, durant uns instants, va perdre's en el silenci més estès. Finalment va dir:

-He de parlar amb els dels Fons Estructurals.

-Per què fer?

-Ja n'arribes a ser de gamarús! Cagumredeuna! Farem un canvi de partides. Ara la prioritat és arreglar l'església de Falgons.

-I Briolf? -vaig preguntar contra els seus ulls d'un negre d'estanyol empantanegat.

-El què?

-Briolf...

-Perdona, crec que m'he deixat la cartera al cotxe, i això s'ha de pagar.

Vam tornar cap al mas d'en Planaferrana, i m'hi vaig estar uns quants dies. Llegia llibres vells que trobava en qualsevol racó, menjava com un rènec, dormia a totes hores. En definitiva, m'anava revifant. Mai vaig sortir de la casa, us ho ben juro, m'hi passava tot el dia, creia que només allà podia sentir-me mínimament segur. De tant en tant, però, sobretot quan s'alçava la nit, tornava a sentir la veu, la bocassa, la presència expectant. Finalment vaig decidir carregar-me de valor. Havia de tornar cap a casa. Vaig acomiadar d'en Planaferrana i de la seva família i vaig agafar el meu cotxe que em duria, a través d'aquells quatre revolts desfermats, fins a Banyoles. Al meu pis m'esperava la pudor del resclosit, la buidor de sempre i una pila inconcebible de correspondència i prospectes comercials. Una de les cartes tenia la meva adreça escrita a mà amb una lletra que no semblava pas dels nostres temps, ampul·losa i quasi pretenciosa. A dins només hi havia una targeta blanca, on apareixia escrita una única paraula, això sí, amb un signe d'admiració: Gràcies!

A la nit vaig veure l'informatiu de Tele Banyoles. Era revelador: l'Ajuntament de Sant Miquel començava les obres de l'església de Falgons. Afirmava l'alcalde que "aquestes obres són pla més importants que les de Briolf. La gent dels Fons Estructurals ho ha entès." Les imatges captaven el paratge remot de Briolf, l'últim món esquerp dels nostres temps occidentals. Em va semblar que entre la boscúria s'hi endevinava un somriure.

És clar que només m'ho va semblar. Abans d'anar cap al llit vaig prendre una pastilla. En la foscor de la meva habitació i quan ja em protegien els llençols amarats de pols vaig sentir la veu de motoserra que deia: Gràcies!

SANT JORDI

■ ■ ■ ■ ■ Jaume Farriol

ara que és temps de roses i llibres, m'agradaria explicar una faula dedicada als infants petits i valents. Es tracta d'una versió, posada al dia, de la vida i miracles de Sant Jordi, el nostre Sant Patró nacional. El mite de Sant Jordi, com tots els mites, és etern, no passa mai, i es pot aplicar a cada època i a cada país. Serà una petita narració escrita en to de sàtira benevolent. Ja sé que, potser, els grans s'ho miraran amb la malícia de nens malaguanyats i pensaran que està feta amb mala intenció, sobretot els partidaris incondicionals de Sant Jordi. Els incondicionals de qualsevol cosa solen ser susceptibles fins a l'exageració. Però la innocència dels nens farà possible que aquesta història de Sant Jordi, posada en clau contemporània, sigui vista com el que és: una simple faula per ser llegida el dia de Sant Jordi (o el dia abans o el dia després, que ja se sap que tots els sants tenen octava), pels nens d'aquest país, que han tingut sempre les princeses segrestades i un drac omnipresent.

$2v + 4z = DRAC$
 $2w + D = 45^\circ F$
 $a \times b = v/1$

$24/2a = \heartsuit - 250$
 $4ra + 24 + 2 = 2v$
 $v = 2 \quad z = \heartsuit$
 $2w \cdot 5z = \sqrt{34 \cdot 2v}$
 $r = h^2 8$

La faula diu així:

"I heus ací que en un país de la bella i vella Mediterrània va néixer un nen petit i valent que es deia Sant Jordi. I heus ací que en aquest país de Sant Jordi, els homes compartien la seva vida i la seva hisenda amb un Drac ferotge, que ara era blau, ara era roig, ara era verd, segons el temps i les circumstàncies. Però sempre, sempre, enverinava l'aire amb el foc i el sofre del seu alè, es menjava collites i anyells i, sobretot, espaordia tothom amb els seus renecs i cançons obscenes. I delmava el patrimoni del poble amb l'exigència continuada i periòdica de rendes i tributs.

"I el somni de Sant Jordi, des que fou infant petit i valent, fou el de matar el Drac que atemorïa el seu poble. I decidí fer-se matador de dracs. I va anar a col·legis de monges i frares on va aprendre la història del Drac i del poble que esclavitzava i de la princesa que li deien Llibertat. i va fer estudis, cursets i màsters de l'art i forma de matar dracs. I va créixer en edat i saviesa davant de Déu i dels homes. I del Drac. I, un dia, va tornar dels turons del desert que hi havia a l'altra banda del riu, després de fer dejunis i penitències, i es presentà a l'Assemblea on s'aplegaven savis i vells, i llestos i murrís, per tal de discutir de quina manera podrien matar el Drac. I ell -Sant Jordi- va predicar que el mataria.

"I els savis i els llestos i els murrís i els vells li van dir que l'experiència ensenyava que aquell Drac no es moriria mai.

"I Sant Jordi digué:

"-Som un poble que se n'ha sortit sempre amb treball i constància: amb treball i constància mataré el Drac.

"I, en companyia del seu inseparable escuder Sant Miquel, va sortir a caçar el Drac no pas a cavall -que ja eren temps moderns- sinó en bicicleta. I, en veure el Drac de prop, tan malcarat i enorme, es van esborronar. I es deien l'un a l'altre:

"-Serà dur de pelar, aquest Drac blau-verd-roig que té aquesta llengua tan llarga i estranya.

"-Potser no el matarem, però el reformarem.

"Però no el van reformar. I van tornar al poble. I explicaven que potser no era el moment, que no era bo d'excitar-lo.

"-Ara no convé matar-lo. Només l'educarem.

"Però el Drac no s'educava. I Sant Jordi i Sant Miquel, per fi, es van decidir. I anaren a matar el Drac. I, arribats allà, començaren a donar-hi voltes. I pensaven que matar-lo, matar-lo, no el matarien, però el cansarien. Però el Drac no es cansava i ells sí.

"Fins que un dia Sant Jordi s'hi acostà, mentre el Drac dormia, li va clavar una llança i li arrencà un tros d'orella. I sortí corrent mentre cridava:

"-He mort el Drac! He mort el Drac!

"I els savis i vells i llestos i murrís li deien, tot mirant l'orella que Sant Jordi brandava com un trofeu:

"-No ens enganyis. Tu no has mort el Drac.

"I Sant Jordi exclamà, tot brandant la llança i ensenyant l'orella:

"-N'he mort, ben bé, un quinze per cent!

"I la seva fama fou reconeguda, finalment, per savis i vells i llestos i murrís. I garranyic, garranyac, aquesta faula s'ha acabat".

| NOTES |

Publicat a *El Punt*, el 23 d'abril de 2004, i reproduït al llibre "La rapsòdia d'un país", de Jaume Farriol (Rigau Editors, Banyoles, 2004).

ron
da
lles

El Patronat Francesc Eiximenis
de la Diputació de Girona
és la xarxa de centres d'estudis
que impulsa la recerca local i
contribueix a l'estudi i a la difusió
del patrimoni cultural i natural
de les comarques gironines.

Centres adscrits

Institut d'Estudis Gironins
Institut d'Estudis Empordanesos
Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles
Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca
Amics de Besalú i el seu Comtat
Associació Arqueològica de Girona
Institut d'Estudis Ceretans
Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès
Institut d'Estudis del Baix Empordà
Centre d'Estudis Selvatans
Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona
Assoc. d'Història Rural de les Comarques Gironines

Diputació de Girona Patronat Francesc Eiximenis

Pujada de Sant Martí, 5
Apartat de Correus 11
17080 Girona
Tel. 972 20 57 00
Fax 972 20 80 88
E-mail: eixim@ddgi.org
Web: www.ddgi.org/eiximenis

Ajuntament de Banyoles

2.º SEMESTRE

N.º	Titul.	N.º	Titul.
1	El dove de Banyoles.	21	El casament de les Tynes
2	El salt de la reina	22	La pedra a del diable
3	El mite del castell	23	El encanament de Llorenç Sal-oltra
4	El llibre d'or del Cap d'Europa	24	El poder de les animes
5	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	25	El tractament de l'oli
6	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	26	El Pila de les Brevetas
7	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	27	El Pila de les Brevetas
8	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	28	El Pila de les Brevetas
9	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	29	El Pila de les Brevetas
10	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	30	El Pila de les Brevetas
11	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	31	El Pila de les Brevetas
12	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	32	El Pila de les Brevetas
13	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	33	El Pila de les Brevetas
14	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	34	El Pila de les Brevetas
15	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	35	El Pila de les Brevetas
16	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	36	El Pila de les Brevetas
17	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	37	El Pila de les Brevetas
18	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	38	El Pila de les Brevetas
19	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	39	El Pila de les Brevetas
20	La missió de Sant Joan de Pagès de Castelló	40	El Pila de les Brevetas

Grans Rondalles
 Les rondalles són el tipus més important d'història popular.
 Les rondalles són el tipus més important d'història popular.
EDITA Centre d'Estudis de Banyoles

www.ddgi.org/eiximenis

Diputació de Girona Patronat Francesc Eiximenis